

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Christoph. Franckii S. Theol. D. & Prof. Qvondam Primar.
... in Academia Kiloniensi Pro-Cancellarii, & in Supremo
Senatu EcclesiasticoConsiliarii. Brevis Et Liqvida
Demonstratio Deitatis Christi, Ex ...**

Franck, Christoph

Kiloni[i], MDCCV

VD18 10454578

urn:nbn:de:gbv:45:1-11595

PP
B

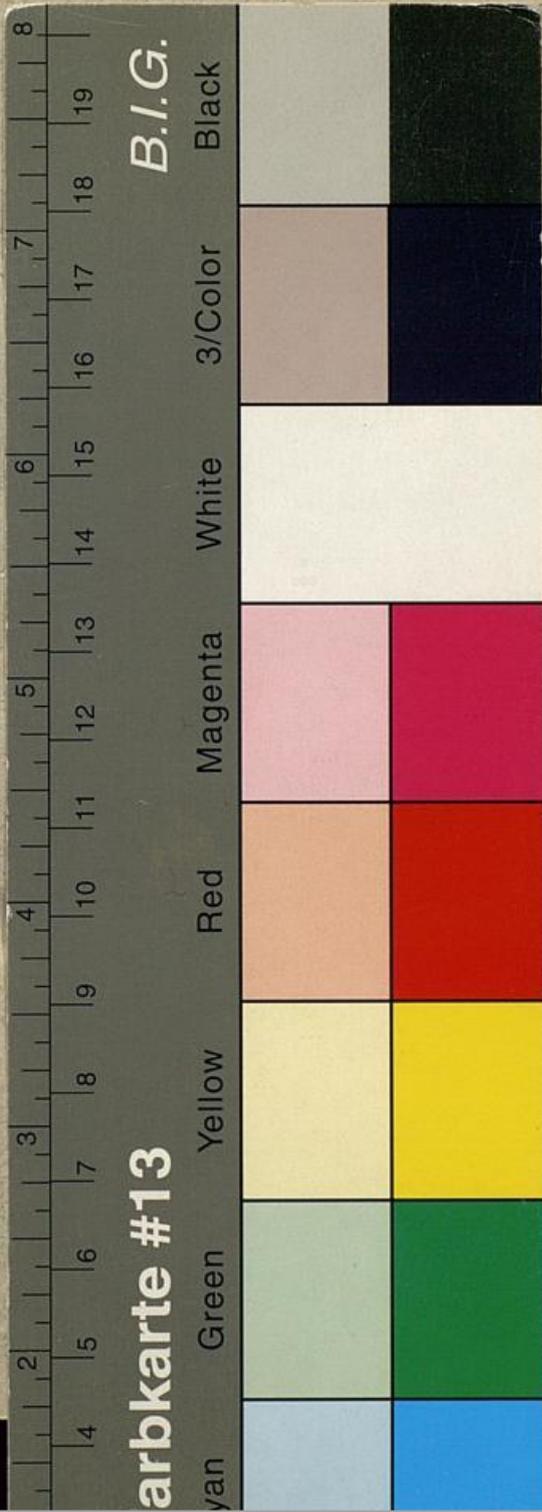

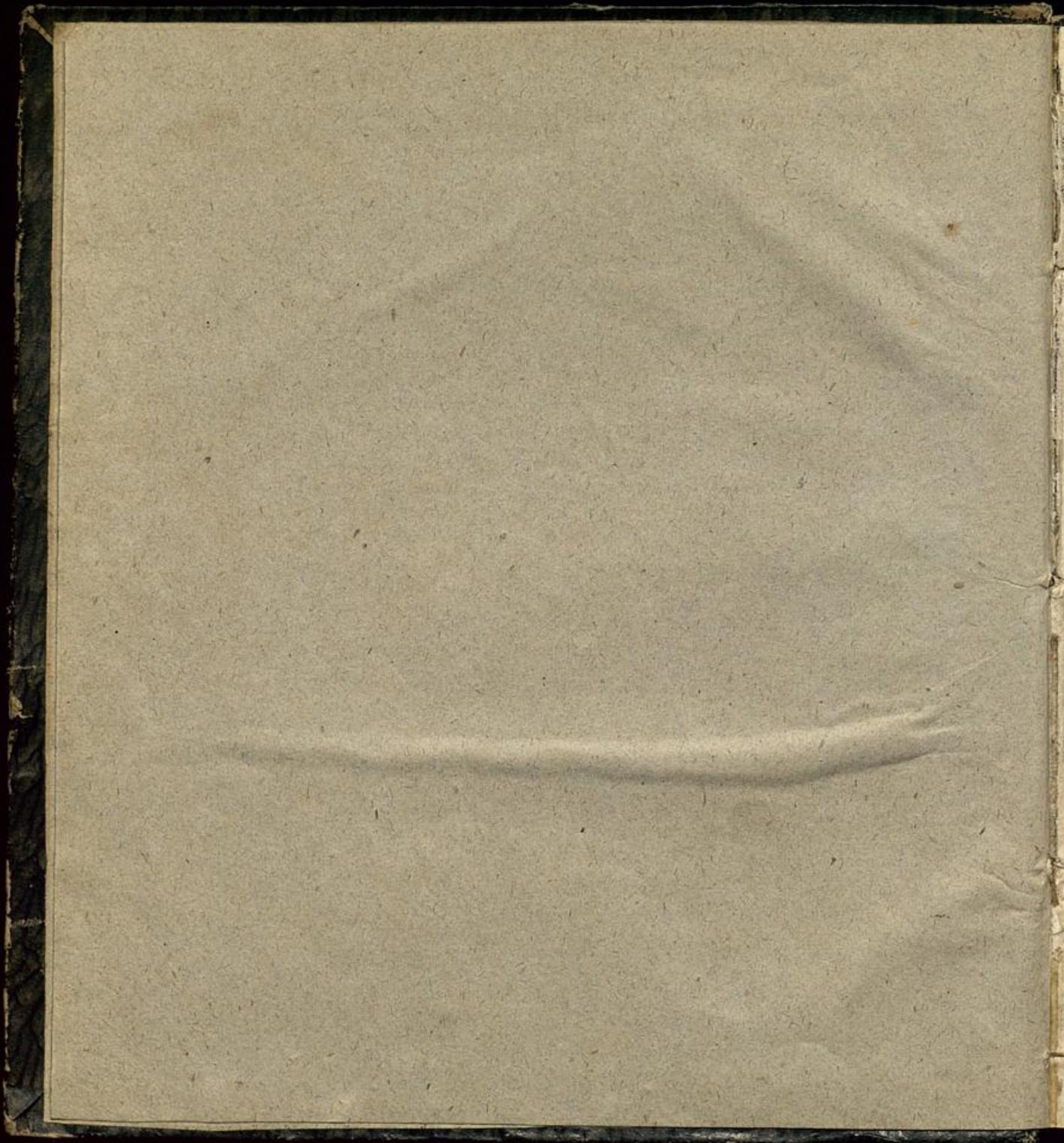
Landesbibliothek Oldenburg

Theol. VI

© Appl 283	
LANDESBIBL. OLDENBURG	
Abt.	
Nr. 58	3683

CHRISTOPH. FRANCKII,
S. Theol. D. & Prof. Qvondam Primar.

Serenissimi Ducis Slesvici & Holfat. in Academia Ki-
loniensi Pro - Cancellarii, & in Supremo
Senatu Ecclesiastico Consilarii.

BREVIS ET LIQVIDA
DEMONSTRATIO
DEITATIS
CHRISTI,

Ex immotis S. Literarum fun-
damentis deducta :

Qua simul

JONÆ SCHLICHTINGII a Bukowiec, Equitis Sociniani,
in Disputatione adversus BALTHASAREM MEISNERUM, de SS.
Trinitate, &c. quæsitis exceptionibus, & repetitis e Socino ac
defensis argumentis quinque, quibus probatur, Trinita-
tis dogma in S. Literis aperte damnari, occurritur.

Opus posthumum editum

â

WOLFGANGO CHRISTOPH. FRANCKIO,
Eccles. Kilon. Ministro.

K I L O N I,

Sumtibus JOH. SEB. RIECHELII. Literis BARTH. REUTHERI,
Acad. Typogr. ANNO cLo lOc cv.

CHRISTOPH. FRANKIUS
S. Theol. D. & Prof. Ordinarius Philo-
sophiae in Academia
Helmstedensi, & in Superioribus
Seminariis hujus Universitatis.

TRAVERTINUS
OPUSCULUM

EX BIBLIOTHECA
OLDENBURGENSI

CHRISTOPH. FRANKIUS
De ...

...

CHRISTOPH. FRANKIUS
...

SUMME REVERENDO,
PERILLUSTRI ET EXCELLENTISSI-
MO DOMINO,

D N. MAGNO
DE
WEDDERKOP,

HÆREDITARIO DOMINO IN
STEINHORST, MEUSLING, TANGSTED
ET SEHEGARDEN,

SERENISSIMI DUCIS
REGENTIS SLESVICI ET HOLSATIÆ
PRÆSIDI REGIMINIS, CONSILIARIO INTIMO AC
PROVINCIALI, SUPREMOQUE AULÆ MINISTRO,
PRÆFECTO IN TREMSBÜTTEL, & CAPITULI
LUBECENSIS CANONICO,

PATRONO AC MÆCENATI SUO
SUMME COLENDO.

SUMME REVERENDE,
PERILLUSTRIS ATQUE EXCEL-
LENTISSIME DOMINE,

MÆCENAS SUMME,

INcertus diu atque dubius hæsi-
tavi, an hunc beate defuncti Pa-
rentis librum, quem publici
nunc juris facio, Perillustri Tuo No-
mini

mini inscribere auderem. Summum illud, ad quod immortalia Tua merita Te evexerunt, fastigium, & familiæ splendor, nec nisi cum orbe ipso defitura Nominis Tui gloria, ecquem ab hoc instituto deterrere non potuisset? Accedit singularis illa & stupenda plane eruditio, eaque adeo patens, ut regnum in literis tenere unus possis. Neque enim Tibi suffecit, Excellentissime Domine, in una atque altera disciplina exercuisse ingenium, eosque intra fines stetisse, quibus studiorum suorum cursum, & ii, qui inter doctiores numerantur, definire solent, sed effuso in omne scientiarum genus ingenio

effecisti, ut, cum scire omnia non con-
 cedatur homini, Tu saltem quam pau-
 cissima ignores. Quanquam enim hoc
 a quibusdā carpi & in vitio poni solet,
 si quis animum in plura distrahat, quia
 pluribus intenti minus idonei ad sin-
 gula censetur; in magnis tamen & e-
 minentibus, quale Tuum est, ingeniis,
 id non tam reprehendendum, quam
 summis in cœlum laudibus efferendū
 est, si vires sibi & opes a Deo large con-
 cessas latius protendant, nec intra alio-
 rum angustias cōtrahi se patiantur. Tu
 certe, Excellentissime Domine, naturæ
 vi eccellente atque alta illa ingenii in-
 dole id es consecutus, ut Theologi in-
 timio-

DEDICATIO.

timioſiorem rerum divinarum ſcientiam, Juris periti, legum judices, exactam numerisque omnibus abſolutam cauſarum civilium cognitionem, qui ad clavum Reipubl. ſedent, Summorum Regum Principumq; Supremi Aulae ſtatusque miniſtri, incredibilem in rebus maximis dextre & feliciter gerendis prudentiam, in Te admirentur; & ut paucis multa complectar, eruditi omnes velut vivum quoddam oraculum Te jure Tuo venerentur. Verum hæc, & alia excelsæ mentis Tuæ decora, quæ vigeant memoria ſeculorum omnium, quæ poſteritas alet, æternitas ipſa intuebitur, luculentius exſequi, non eſt vel
præ-

præsentis loci , vel virium mearum,
Quis enim unquam tanta fuit eloquen-
tia, vel tam divino atque incredibili ge-
nere dicendi, qui illa, non dicam auge-
re aut ornare oratione, sed enumerare
aut consequi possit? Temerarium itaque
nec decorum satis videri possit, quod
exiguæ huic dissertationi Illustre Tuū
Excelsumque Nomen præscribere sim
ausus. Causam tamen totam in singulari
Tua humanitate repono, quæ dubitare
non finit, quin hunc meum conatum
meliorem in partem sis interpretatur.
Neque enim, quod commune dignitatis
malum esse solet, quos infra Te vides
despicis, altove supercilio contemnis,
sed

sed ad omnes Te dimittis, omnibus co-
 piam Tui facis sine fastidio, imitatus
 fastigii Tui autorē Deum, qui summam
 suam majestatem amabili quadam hu-
 manitate temperat, ut omnium animos
 ad se alliciat. Patere ergo in Perillustri
 Tuo Nomine & hunc librum, dum in
 publicum prodit, apparere, quem, si
 Tibi probabitur, eruditis omnibus
 probatum iri, non vana aut temeraria
 spe nixus, certissime confido. Deus
 O. M. Te, Excellentissime Domine, o-
 mni maximorum bonorum genere
 quam largissime cumulatum longa vi-
 tæ diuturnitate beet, totamq; Domum
 Tuam Periliustrem recenti semper
 b gloria

DEDICATIO.

gloria & honore auctam, perpetua felicitate florere jubeat. Scrib. Kiloni
mense Febr. A. clō lōcc V.

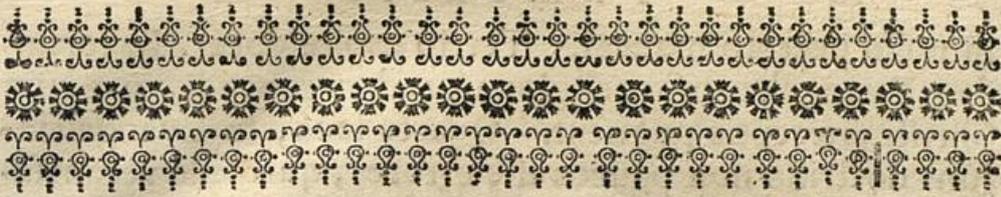
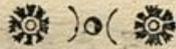
SUMME REVERENDÆ
ET PERILLUSTRIS EXCELLENTIÆ TUÆ

Observantissimus

WOLFGANGUS CHRISTOPH. FRANCKIUS

BENEVO.

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

WOLFGANGUS CHRISTOPH. FRANCKIUS.

EN Tibi, L. B. posthumam B. Parentis mei de Dei-
tate Jesu Christi dissertationem, Fausto Socino, Sen-
nensi, ejusque hyperaspisti Jonæ Schlichtingio a
Buckowiec, Equiti Polono, præcipue oppositam.
Conscripserat Socinus A. 1599. mense Julio in agro Lucla-
viciano Abrahami Blonscii libellum, postea A. 1611. Raco-
viæ impressum, cui titulus est: *Quod Regni Poloniae & Magni
Ducatus Lithuaniae homines, vulgo Evangelici dicti, qui solidae pietatis sunt
studiosi, omnino deberent illorum cœtui se adjungere, qui in iisdem locis falso
atque immerito Arriani atq; Ebionitæ vocantur.* Quinque capitibus
totam hanc tractationem absolvit, quorum primo id agit,
ut doceat, Ad regnum Dei possidendum necesse esse, in nul-
lo peccato manere, quod Evangelii doctrinæ adversetur.
In secundo capite demonstrare conatur, in eorum, qui Ev-
angelici vulgo vocantur, religione, dogmata & sententias
haberi, quæ vix ullo modo permittunt, ut, qui eas tenet,
b 2 in

P R Æ F A T I O

in nullo peccato maneat. Tertio capite docet, In eorundem Evangelicorum religione quædam concedi, quæ cum Christi præceptis pugnent. Quarto loco, In Evangelicorum doctrina non paucos esse errores, qui facile veram salutis viam obscurant atque impediunt, ostendendum sibi sumit. Tandem capite quinto, De ignorationibus seu levioribus erroribus multis Evangelicorum agit. Adjecit appendix, De defectu disciplinæ Ecclesiasticæ in cœtu Evangelicorum, & de causis, cur hic cœtus indies minuatur, Arianorum vero (quos vocant) crescat. Ex quibus omnibus id conficere studet Socinus, debere homines Evangelicos supra dictorum locorum, quibus & sua ipsorum salus æterna, & Dei Christique gloria, & denique Christiani hominis officium est cordi, ab illa Ecclesia, in qua tot ac tanti reperiantur errores ac defectus, secedere & penitus se separare, illi vero se associare cœtui, qui ab his omnibus malis ac periculis vacuus sit & immunis. Liber hic Socini, licet, qui e Calvinii schola prodierunt, Reformatos potissimum tangat, quos solos Evangelicorum nomine in Polonia & Lituania vulgo designari constat, cum tamen inter eos diu nullum reperisset adversarium, ne quid communis veritas e diuturniore silentio detrimenti caperet, oppugnandum tandem sibi sumit Celeberrimus quondam Wittebergensium Theologus, D. *Balthasar Meisnerus*, emissa in publicum *Brevi Consideratione Theologiæ Photiniana*, pro-
ut eam Faustus Socinus descripsit in libello suo sorto, cui titulus: Quod Evangelici omnino deberent se illorum cœtui adungere, qui falso Ariani atq; Ebionita vocantur. Et quidem quinque capitibus Socini
 toti-

totidem & ipse capita opposuit, in quibus rationes ab illo allatas solide fregit atque profligavit, simulque veritatem fidei pluribus argumentis munitam dedit magno cum doctorum applausu. Quod ægrè ferens Jonas Schlichtingius a Bukowiec, ut labenti & desperatæ Socinianorum causæ præsidium aliquod ferret, defensionem Socini contra Meisnerum in se suscepit, & ut erat ingenio pollens, omniq; liberali doctrina probe instructus, ita in id omnia sua studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem fixit & locavit, ut has partes, quam posset, accuratissime tutaretur. Præcipue in arduam illam & summi momenti controversiam de Divinitate Jesu Christi omnes ingenii & industriæ nervos intendit, cunctisque subtilitatis suæ recessibus excussis, tota mente omnique animi impetu in id incubuit, ut adducta a Meisnero argumenta quoquo modo eluderet, & clare in Scripturis revelatæ veritati caliginem offunderet, cujusrei emissa adversus Meisnerum *de SS. Trinitate, de Moralibus N. & V. Testamenti præceptis, itemque de Sacris Eucharistiæ & Baptismi ritibus Disputatio*, evidens perhibet testimonium. Priori hujus disputationis parti præsens opposita est dissertatio, in qua B. Parens divinitatem Jesu Christi tribus, sed electis, & exceptione omni majoribus, argumentis confirmavit; quæ adhibuit ad sententiæ confirmationem Scripturæ dicta, ea nec debere nec posse accipi vel exponi sensu alio, quam ut sententiæ nostræ testimonium perhibeant irrefragabile, luculenter ostendit; adversarii acerrimi, Schlichtingii, rationes, quotquot in dicta disputatione de SS. Trinitate &c. reperiuntur, solide elisit, argumenta denique

que quinque e Socino repetita a Schlichtingio & defensa infregit & repulit. Atque utinam hæc posito affectu omni & præconceptis opinionibus intentiore cura & religiose magis expenderent, qui rationi nimium fidentes, nec quicquam, nisi quod ipsi pervium est, credere volentes, summa quæque mysteria impio & detestando prorsus ausu negare non verentur. Licet enim difficilia quædam sint, & quæ a nobis satis solvi non possint, absit tamen ut illa propterea negemus aut in dubium vocemus, memores, quam infirma sit mens humana, & quod ne quidem naturæ rerum infimarum accuratius cognoscendæ sufficiat, nedum, ut quod Deus de se credendum proponit, perfecte queat comprehendere & penetrare. Recte in hunc sensum Rodericus de Arriaga, Dispp. Theol. in I. Partem Thomæ, Tom. I. Disp. XLII. sect. V. subsect. I. n. 57. de distinctione virtuali in divinis agens scribit: *Fateor, eam rem difficulter intelligi, non est tamen propterea neganda: eam enim fides, in cujus obsequium debemus captivare intellectum, manifeste ostendit. Nec mirum est, si Deus, qui infinite a nobis distat, non possit a nobis perfecte cognosci, & aliqua in eo sint, quæ nostrum captum excedere videantur, cum etiam in creaturis ipsis vel unius paleæ compositionem intelligere vix possimus.* Respicit ad illam mirificæ difficultatis & inextricabilem controversiam, de compositione continui, utrum videlicet Continuum constet ex partibus divisibilibus, an ex indivisibilibus, quam controversiam in Cursu Philosophico Physica Disp. XVI. vocat totius Philosophiæ difficillimam, cujus pondere se oppressum nemo non fateri coactus fuerit, ut humani ingenii superbia humiliaretur, cum nec unius paleæ compositionem valeat cognoscere. Simili modo de
impe-

AD LECTOREM.

impeditissima hac controversia circa compositionem continui judicant P. H. de Mendoza, Phys. Disp. XV. in proœmio, Franc. de Oviedo Curs. Philos. Physica Controversia XVII. in proœmio, Greg. de Rhodes Curs. Philos. seu Philos. Peripatet. lib. II. Disp. III. Quæst. II. in præfat. & alii. Confer, si placet, Petrum Chauvin libro de Naturali Religione, Part. II. cap. VIII. ubi de SS. Trinitate agens, quæ non solum a natura longissime distet, sed etiam rationi nostræ adversari admodum videatur, Arriagam laudat & sequitur. Hæc, dum scribo, revocant mihi in memoriam illud Philosophi, lib. II. Metaphys. cap. I. text. I: Ὅσπερ τὰ τῶν νυκτερίδων ὄμματα πρὸς τὸ φέγγος ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, ἔτω καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ νῦν πρὸς τὰ τῆ φύσει φανερώτατα πάντων. Quod si de rebus obviis, & sensus nostros quotidie subeuntibus, dantur veritates, hujusmodi obstructæ difficultatibus, in quas se intendens humani ingenii acies hebescat, neque illis expediendis par sit; quid mirum, si de Deo, qui essentia & perfectionis infinitæ est, infinito intervallo creaturas omnes post se relinquens, habitansq; lucem inaccessam, in Divina revelatione occurrant difficultates, rationi nostræ inexplicabiles? Quo cautius & sollicitius hic agendum, ne, si quod sublimius Scripturæ dogma difficultas aliqua circumstet, quæ vel est, vel esse putatur rationi nostræ inexplicabilis, illico ut absurdum & rationi rectæ adversum rejiciamus, vel ad illud impugnandum aliis principiis rationis utamur, quam quæ absolute & simpliciter necessaria esse evidenter constet. Tum vero demum principium aliquod absolutæ necessitatis & simpliciter universale esse constabit, si nullo modo & nullius intuitu

tu

tu aliter se habere, seu, cujus oppositum contradictionem implicare evidenter demonstrari potest. Quia autem in rebus Theologicis, lumen naturæ excedentibus, quænam contradictionem involvant, vel non involvant, abstrusum sæpe & non satis expeditum est, atque non raro contingit, ut ratio corrupta, suorum principiorum ductum secuta, per *μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος* ad res divinas transferat principia, quæ quidem intuitu causarum naturalium aliter se habere nequeunt, per Dei omnipotentiam autem, a qua naturales & secundæ causæ dependent, non esse vel mutari possunt, & sic in contradictoriis habeat, quæ contradictoria revera non sunt, cavendum est sedulo, ne in Theologicis hujusmodi controversiis contradictio admittatur, nisi res ipsa loquatur, & quasi ad oculum pateat, manifestam ea absurditatem & contradictionem implicari, demonstratumque, idem simul affirmari & negari secundum idem, de eodem, & eodem tempore ac respectu. Quod si contradictio luce clarior & plane perspicua atque manifesta non sit, non rationi ejusque principiis, sed claris Scripturæ verbis insistendum est, nec aut impossibile aut falsum rejiciendum, quod ex naturæ principiis capere non possumus, sed ut mysterium, supra rationem positum, suspiciendum est, modo, quo hoc constet, aut fieri possit, illius sapientiæ & potentia infinitæ relicto, qui illud revelavit, & credendum nobis proposuit. Verum in utroque horum vehementer peccant adversarii. Nam & principiis ex inductione rerum creatarum enatis, quæque physice tantum & secundum

dum

dum quid necessaria sunt, ut principiis absolute necessariis & simpliciter universalibus, ex ipsa rei, Deo & creaturis communis, natura sive essentia in se atque in genere spectata, petitis utuntur, e quibus tamen certam aliquam & firmam conclusionem effici cogique non posse, in aprico est. Quemadmodum enim in prima figura ex majore particulari nihil sequitur, ita si in argumento Theologico principium vel propositio Philosophica, quæ majoris loco ponitur, absolutæ necessitatis non est vel simpliciter universalis, non potest consequentia non vacillare, eo quod tunc major propositio ut particularis se habeat, & si ut simpliciter universalis sumatur, falsa sit atque nulla. Præterea etiam, quæ supra rationem sunt, contra rationem esse, audacter & dictatorio fastu ebuccinare non erubescunt. Quæ contra rationem sunt, i. e. quæ difformia sunt, seu adversantur principiis rationis, ita ut ratio ex suis principiis eorum falsitatem cognoscere possit, merito ut falsa & erronea rejiciuntur. Cum enim recta ratio ab ipsomet Deo, naturæ auctore, mentibus hominum sit implantata, quod hujus principiis vere adversatur, & cum illis pugnat, tam repugnat esse verum, quam repugnat a Deo falsum proficisci. Supra rationem vero dicuntur esse illa, quæ neque conformia neque difformia sunt principiis rationis, ita ut de iis, verane sint an falsa, ratio ex suis principiis plane non possit judicare. Et hæc apte satis & commode vocantur mysteria; (frustra in contrarium nitente Johanne Clerico, in Annotationibus ad Davidis Clerici

rici Quæst. S. p. 157.) quæ supra rationis captum posita dicuntur, non quod ratio hominis etiam illuminati verbo Dei ea capere, nec, verane sint an falsa, ex divina revelatione judicare non possit, sed quia ratio hominis, sive is illuminatus sit verbo Dei, sive non sit illuminatus, ex suis naturalibus principiis, ex principiis rationis, illa cognoscere nequeat, utpote principii supernaturalis, divinæ nempe revelationis, seu verbi Divini, ad eorum cognitionem omnino indiga. Hoc ipso enim, quod ex naturalibus principiis cognosci non possunt, sed ex verbo Dei addiscenda veniunt, supra captum rationis humanæ esse censentur. Et in his valet maxime illud, quod magnus gentium doctor, Paulus, jubet, omnem cogitationem, extollentem se adversus cognitionem Dei, in captivitatem redigendam esse ad obediendum Christo, 2. Cor. X, 5. Quicquid ergo Deus dicit, quicquid in Scriptura clare & perspicue traditum est, utut ejus ratio exacte nobis non constiterit, licet ingenii nostri tenuitate non plene capere, non satis assequi possimus, parato tamen & submissio animo excipiamus. Hæc enim ratio & humanæ mentis infirmitati, & Christianæ pietati est aptissima. Aurea est illa Cartesii regula, quam tradit Princ. Part. I. §. LXXVII. *Ea, quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda; & quamvis lumen rationis, quam maxime clarum & evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius, quam proprio nostro judicio fidem esse adhibendam.* Certe uti nemo de Deo & rebus
 Divi-

Divinis rectius & convenienter magis ipso Deo loqui potest, ita, postquam horum aliquid revelavit, si quid præterea mens humana cognoscere vel præstare fatagit, in magnos ac exitiosos errores præcipitata, debitas nefariæ temeritati pœnas ut luat necesse est. Copiosius rem hanc omnem haud ita pridem exsecutus est inter alios, doctissimus Theologus Anglus, Jonathan Eduardus, P. IV. libri sui, cui titulum fecit, *A Preservative against Socinianism. &c. i. e. Antidotum contra Socinianismum*, commonstrans falsitatem sententiæ Socini, quod ratio canon sit fidei & supremus religionis revelatæ iudex; cujus Pars Prima jam ante decem annos, & quod excurrit, ultima vero hæc ante duos circiter annos Oxonii lucem publicam demum vidit. Verum his non obstantibus in alia omnia abeunt adversarii, adeo nihil admittentes, quod fieri non posse semel sibi persvaserunt, ut etiam clarissimis sæpeque repetitis Scripturæ testimoniis cedere recusent: quæ licet vel centies insones,

Non magis audierint, quam Fufius ebrius olim
 Quum Ilionam edormit, Catiensis mille ducentis,
 Mater te appello, clamantibus.

Quin potius tristi suæ sapientiæ, & deploratis opinionibus quas mentibus suis comprehenderunt, præfracte indulgent, quæ a via λεοφόρω in præcipitia & horrida tesqua illos deducunt, & in in-
 extri-

P R A E F A T I O   A D   L E C T O R E M .

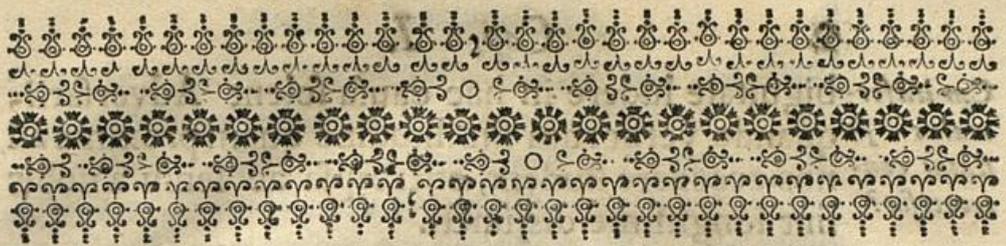
extricabiles errorum labyrinthos immergunt ; uti pluribus in doctrina de Divinitate Jesu Christi præsens ostendit dissertatio. Quam cum perfectam B. Parens reliquerit , publico eam donare volui , non ingrater eruditis , nec inutilem ecclesiæ operam hac in re me locasse , omnino confisus. Tractatus Socini , cujus paginae citantur , insertus est Bibliothecæ Fratrum Polonorum quos Unitarios vocant pm. 691. Huic opposita Meisneri Brevis Consideratio Theologiæ Photinianæ inpressa est Wittebergæ A. 1623. Disputatio denique Schlichtingii de SS. Trinitate &c. adversus Meisnerum prodiit A. 1639.

Vale L. B. & labori huic
fave.

I. N. J.

I. N. J.

BREVIS ET LIQUIDA DEMONSTRATIO
DEITATIS CHRISTI.

CAPUT. I.

Status Controversiæ explicatur.

Quæritur inter Nos & Socinianos: An Christus, præter humanam, habeat etiam divinam naturam, sumta voce NATURÆ, prout substantiam, non qualitates seu accidentia designat?

Status controversiæ

Nos affirmamus: Sociniani negant. Cur Nos affirmatum controversiæ ita formaverimus, facile apparebit animis advertentibus ad varias illas locutiones, quarum am-

Nos affirmamus: Sociniani negant.

A bigui.

Cur ita for- biguitate ludere in hac causa solent Adversarii;
matus sit quando verborum similitudine quam proxime ad
status con- nos accedere student, etsi re ipsa ac sensu a nobis
troversia? sint longissime disjuncti.

Schlichtin- II E Schlichtingio duntaxat, missis aliis, quas-
gii ambi- dam loquendi formulas nunc repetemus. Equi-
gue de Di- dem is in Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus
vinitate Meisner. Artic. de Filio Dei, p. 387. disertè negat
Christi lo- aliam in Christo esse naturam, quam humanam;
cutiones. *Nec hominem merum, inquit, Christum esse un-*
Alicubi ne- *quam dicimus, aut Christum in vulgare homi-*
gar, aliam *num censum referimus, quasi nihil supra hominem in*
in Christo *esse naturam, eo agnoscamus; sed de natura tantum illius loquimur,*
esse natura, *quam humanam, nec ullam præterea aliam in eo*
quam hu- *fuisse asserimus. Attamen Christum, præter hu-*
manam. *manam, etiam divinam habere naturam non mi-*
Alibi tamè, *nus disertè affirmat, per naturam divinam quali-*
Christum *tates & accidentia intelligens, in Centuria argu-*
præter hu- *ment. Cichovii cæsa, Resp. ad Arg. IX. pag. 213.*
manam e- *Fatemur, inquit, Christum præter naturam, quam*
tiam divina *ex Matre habuit, divinam habuisse, ex Patre, San-*
habere na- *ctum nimirum illum Spiritum, ex quo conceptus fuit,*
turam affir- *ratione cujus solius se Dei Patris agnoscebat Fili-*
mat, per na- *um. Ibidem ad Argum. XXII. pag. 232. scribit:*
turam divina *Creddimus Christo homini insitam fuisse naturam di-*
qualitates *vinam, Spiritum nimirum sanctum, divinam illam*
& acciden- *virtutem, quæ effecit, ut Deus vere esset, non ut*
tia intelli- *D. Opponens loquitur, homo merissimus. Et ad*
gens. *Argum. LXXIII, pag. 622. Fatemur Christum*

non solum ob potestatem sibi à Deo datam; sed simul etiam ob naturam divinam, tantæ potestatis capacem, Deum esse. Nam cum Christus immensam adeptus sit & potestatem, & sapientiam, & virtutem; necesse est, ut omnium excellentissimam, & ipsius summi Dei naturæ simillimam obtinuerit, Dei beneficio, naturam.

III. Qua mente autem divinam in Christo naturam agnoscit, eadem & Divinitatem, & Deitatem illi tribuit, perinde scilicet sub utraque hac voce nil nisi qualitates & accidentia animo concipiens. De Divinitate Christi scribit in Centuria argum. Cichov. cæsa, sub init. libri, pag. 2. *Eadem ratione Divinitatem & Deitatem Christo tribuit.*
 Et nos Christi Divinitatem in suo genere summam, & qua nulla cuiquam à Deo possit dari sublimior, eandemque non fictitiam aut putatitiam, sed veram & naturalem, nec non divinas Christi, imo divinisimas plane perfectiones agnoscimus. Et Resp. ad Argum. II. pag. 53. Certum est, Christum quatenus Deus est, naturam habere divinam, seu id per quod vere Deus est, divinam sapientiam, divinum robur ac potestatem; nec umbram aliquam divinitatis, ut aliis contigit, sed omnem illius plenitudinem corporaliter ac solide in se habitantem; & ut omnia simul dicam, Spiritum illum sanctitatis, ex quo conceptus formatusque, & quo sine mensura repletus fuit, quem & Apostolus carni, id est, mortali Christi naturæ opposuit, & antiquiores Patrum, quos vocant, propiores adhuc Apostolicæ Veritati, divinam Christi crediderunt esse naturam,

secundum quam etiam Christus definitus est Dei Filius in potentia, ex resurrectione à mortuis, depositaque mortali natura, immortalis (& hac quoque ex parte divine) natura factus particeps, à dextris divine confedit Majestatis, universa cœlesti suo continens imperio, Rom. I. vers. 4. De Deitate Christi, hæc ejus sunt verba, Resp. ad Argum. LXXIII, pag. 623, 624: Quod ad homines attinet, Christi potestas eadem specie cum hominum potestate non est, proinde nec Deitas. -- Quod vero attinet ad Angelos, similiter genere differt Christi potestas, proinde & Deitas, ab Angelorum potestate. --- Quanto vero potestas, quæ Deitatis rationem constituit, major est ac perfectior, tanto & Deitatem majorem ac perfectiorem esse necesse est, proinde & verior, maximam vero ac verissimam in potestate omnium maxima & perfectissima. Rex Hispaniæ non verius est homo, quam quivis mendicus, quia Regem esse ad hominis naturam non pertinet, nec in hominis natura per se dantur ulli perfectionis gradus; potestas, de qua agimus, ad naturam & rationem Deitatis pertinet, & gradus recipit; proinde quanto quis potestate ista superior, tanto & Deitate verior. Hoc in eadem specie Deitatis locum haberet; quanto magis in specie ac genere diversa, qualem Christi esse ostendimus.

Vocat quoque
Christum
Schlichtin-
gius Deum
natura, id

IV. Simili ratione, quando concretum Deus, de Christo prædicat cum variis additis, nihil aliud illi hæc vox, quam potestate, aliisque id genus qualitatibus præditum sonat. Hoc sensu
Chri-

Christum vocat Deum natura, id est vere, non ^{est, vere,} ficte, in Centuria Argum. Cichov. cæsa, Resp. ^{non ficte.}

ad Argum. I. pag. 39. Deus ille unus natura Deus est à se ipso: Christus natura Deus est, ab illo uno Deo. Deus enim natura, id est, per rei ipsius naturam, non per opinionem falsam (quæ duo hic tacite inter se opponit Apostolus) est, qui re ipsa immortalis & beatus est, quique cælestem illam lucem inhabitans, mentes ac vota mortalium percipit, & se invocantibus ac colentibus opem ferre potest; qualis haud dubie Christus est, Spiritus vivificus factus, & accepta à Deo omni in cælis & in terra potestate, I. Corinth. XV, 45. Matth. XXVIII. 18.

Vocat verum Deum, in Disp. de SS. Trinitate, ^{Vocat verū} advers. Meisn. Art. de Deo, pag. 256: Fatemur Deum.

Christum esse verum Deum, id est, vere divina potestate ac Majestate præditum. Vocat verum eter- ^{Vocat verū & æternum Deum.} numque Deum, æternitate, quæ tantum est a parte post, ut dici solet, intellecta. Ibidem Art. de

Filio Dei, pag. 387: Quid ambiguis uteris vocibus, Meisnere? quid ais negare nos Filium Dei, esse verum & æternum Deum? cur nostris verbis nostram sententiam non effers? cur eam de industria verborum ambiguitate quæsitâ invidiose traducis? an, nisi verbis eam deformares, ipse videbas, nil in ea fore, quod carperes? Num negavimus unquam, Christum esse verum æternumque Deum? Imo vero id agnoscimus lubenter, & cum gaudio profitemur. Nec dubitat Christum appellare

^{Item θεάνθρωπον.} θεάνθρωπον, Deum hominem, in Centuria Argum. ^{θεων.}

Cichov. cæsa, Respons. ad Argum. VII. pag. 159: *Si voce Dei significetur homo, ex Dei Spiritu tanquam divino semine conceptus, divini roboris, sapientie ac potestatis, quin & immortalitatis ac spiritualis nature factus particeps, verum est Antecedens, vereque Christus est θεάνθρωπος, Deus homo. Et Resp. ad Conclus. univers. libri, cit. pag. 822: Quis, inquit, Apostolorum Christi Matrem, Dei param appellavit? Etsi enim non nudum hominem, sed Deum hominem, seu hominem divinissimum, quippe ex Spiritu S. & Virtute Altissimi conceptum, & ad divinam potestatem evehendum, ac porro evectum; quia tamen vox Dei, absolute & subjective posita, summum Deum designat, nusquam in Scripturis Dei paræ, aut Matris Dei nomine appellata est, ne summus ille Deus, rerum omnium conditor immensus & æternus, Matrem ac Parentem habuisse, statui videatur; tantum abest, ut Apostolorum ullus id re ipsa statuerit, dixeritve. Similes aliorum Socinianorum, de Christo, locutiones ambiguas collegit Hoornbeck, Socinianif. Confut. Tom. II, lib. I. Cap. I. pag. 3. seqq.*

Schlichtingius cum recentioribus Socinianis ita cõstituit statum con-

V. Hujusmodi vero ambiguitates probe vitandæ sunt in statu Controversiæ constituendo, quia tenebris illum involvunt, atque impediunt, ne clare & distincte satis cognoscatur, quid in quæstionem veniat. Sociniani recentiores hoc pacto eum proponere amant: An Christus sit summus Deus? Ita Schlichting. in Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Meisner. Art. de Deo, pag. 256.

256: *Fatemur, inquit, Christum esse verum Deum, id est, vere divina potestate ac Majestate præditum, sed an summus etiam sit Deus, nunc ex Scripturis disputamus.* Confer Crellium, ubi præfatus ad libros suos de Uno Deo Patre, scopum & distributionem istius operis præmittit. Nos, quo minus hunc proponendi modum sequeremur, duabus inducti fuimus causis. Quarum prima est, quod Sociniani summum Deum appellant, ad distinctionem aliorum, quos etiam Deos proprie dictos esse contendunt, puta Angelorum, Judicium, Magistratum: cum nos solum Deum summum esse Deum proprie dictum, reliquos omnes, qui vere Dii vocantur, Deos improprie dictos esse statuamus. In sequente autem tractatione utemur appellatione summi Dei pure ad distinctionem ab aliis, qui Dii vocantur, abstrahendo, an illi sint Dii proprie dicti, nec ne. Altera causa est, quod simplicem quæstionem, atque ita formare volui, uti eam una nobiscum affirmant Remonstrantes: qui quidem non concedunt, quod nos plane statuimus arctèque tenemus, Christum esse summum Deum, quippe quandam prærogativam & supereminentiam Deo Patri, respectu Filii, non ratione ordinis tantum, verum etiam ratione dignitatis & potestatis tribuentes; attamen unam ac communem esse Patris & Filii divinam naturam seu essentiam, quæ substantia sit, strenue nobiscum defendunt contra Socinianos. Vid. Exercit.

cit. nostra Anti-Limborchiana VII. cap. VII, §. I.
& II.

VI. His consideratis, credidi statum controversiæ commodissime hoc pacto formari posse: An Christus præter humanam, habeat etiam divinam naturam, sumpta voce naturæ, prout substantiam, non qualitates seu accidentia designat? Naturam divinam *substantialem* recte dixeris, eo quod substantia est; ut distinguatur a natura divina accidentali, quam in meris accidentibus positam fingunt ac defendunt. Usus sum abstracto Naturæ divinæ, quam in Christo substantiam esse negant

Concretum Sociniani. At concretum Deus etiam aliquo modo substantiam significare, asserit Socinus, in Disp. adversus Andr. Volanum, Responsione altera, Operum Tom. II. pag. 407. b. *Nec tamen, ait, de voce Deus verba faciens, nomen istud accidentia sola significare ajo, quemadmodum mihi Volanus objicit. Nam etsi dixi, nomen Deus idem significare quod Dominator, Judex, seu Gubernator, Potens seu Fortis, Benefactor, & ejusmodi alia nomina; perinde accipienda sunt verba mea, ac si dixissem, Is, qui dominator est, &c. Quemadmodum si quis diceret, hoc nomen Philosophus idem significare, quod Studiosus sapientiæ, recte loqueretur: quamvis Philosophus sit nomen (ut vocant) substantivum, idque substantiam quandam aliquo modo significans, licet interdum adjectivi nominis naturam induat: Studiosus sapientiæ vero, quatenus hic, tanquam nomen unum accipi-*

Deus etiam ali quo modo substantiam significare, affirmat Socinus.

Cap. I. Status Controversiæ.

9
cipiendum foret. sit nomen prorsus adjectivum. Intelligendum enim esset, eum ita locutum fuisse, ac si dixisset, *Is qui Studiosus est sapientiæ.* Cæterum Volanus, ut apparet, ex eo, quod nomen *Deus* propria sua significatione sit nomen appellativum, colligere me voluisse existimavit, esse nomen, quod non substantiam ipsam ullo modo significet, sed sola accidentia. Quod tamen longe aliter se habet. (Nec sane, *Dei gratia, vel Grammaticæ, vel etiam Logicæ* sum adeo rudis, ut istud mihi in mentem venire potuerit.) Quandoquidem hoc nomen *Deus* appellativum esse, non aliam ob causam asserui, quam ut concluderem, non esse nomen proprium, quemadmodum ex ipsis verbis meis liquido constat, id est, non tale, quod uni tantum conveniret, atque individuum sive unam numero quandam substantiam perpetuo significaret, summum videlicet illum rerum omnium conditorem: Unde concludi posset, cum Christo id nomen tributum inveniretur, eum summum illum rerum conditorem esse. Hæc de voce *Deus*, Socinus. Sed satis de vocibus: ad rem ipsam & sententiæ nostræ confirmationem progredimur, ex plurimis tria tantum, sed ea selecturi argumenta, quæ, omne ferentia punctum, liquidam pariter ac invictam demonstrationem conficiant.

B

CA-

CAPUT II.

Argumentum primum pro nostra sententia.

ex loco Rom. VIII. 32.

I.

i. *Argum. pro nostra sententia, ex Rom. VIII. 32.* PRimum argumentum nostrum ducimus ex loco Rom. VIII. 32. hinc ita colligentes: Quicumque est proprius Dei Filius, is ex substantia sive essentia Dei genitus est. Atqui Christus est proprius Dei Filius, dicente Paulo, loc. cit. Ergo Christus ex substantia sive essentia Dei genitus est. Major probatur: quia Filius proprius definitur, qui est ex substantia sive essentia Patris sui genitus; & in hoc, quod ex substantia Patris genitus est, differt à Filio suppositivo, adoptivo, talique qui vel ob affinitatem, ut gener & privignus respectu soceri & vitrici, vel ob singularem benevolentiam, vel ob regenerationem, ut fidelis respectu Dei & ministri Ecclesiæ, vel ob alias causas filius appellatur. Jam porro: Quicumque ex substantia sive essentia Dei est genitus, is naturam Divinam substantialem habet. Non enim potest Deus filium generare ex sua substantia, nisi communicando illi suam substantiam, & quidem non aliqua tantum ipsius parte, quippe partium expertem atque indivisibilem, sed totam; nec diversam numero, sed eandem; quia alioquin essent plures Dii. Atqui Chri-

Christus ex substantia sive essentia Dei est genitus ut modo probatum. Ergo Christus naturam divinam substantialem habet, ita ut sit unius cum Deo substantiæ sive essentiæ. Est sane hæc probatio, ex appellatione Filii Dei proprii ducta, a deo firma ac evidens, ut prorsus nihil dubii aut obscuri relinquat: quandoquidem non tantum certum & exploratum est omnibus, voces illas *Filius proprius*, significare Filium ex substantia Patris genitum, nec alia significatione uspiam reperiri, sive in S. literis, sive apud ullum probatum autorem; verum etiam usurpatis in significatione, qua Adversarii Filium proprium dici volunt eum, qui non sit alienus nec cujuspiam alterius, usum loquendi omnibus communem commutare ac penitus pervertere: cum hoc pacto etiam filius adoptivus alicujus, qui, utroque orbus parente, in filii jura ab aliquo adoptatus est, dici posset filius ejus proprius, quia non est alienus, nec cujuspiam alterius, eo ipso quod nemo alius in ipsum jus paternum habet; at usu loquendi filius proprius & filius adoptivus opponuntur perpetuo. (de quo in sequentibus.) Unde manifesto colligitur, cum Christus in Scriptura S. Filius Dei proprius vocatur, significari, Christum ex essentia Dei Patris genitum esse, nec posse verba illa aliter ullo modo accipi: alias enim sequeretur, eum Filium Dei proprium vocatum esse, non proprie, sed improprie & æquivoce, & tali quidem

Filius proprium dici, qui non sit alienus, nec cujuspiam alterius, usus sui loquendi plane contrarium est.

æquivocatione , quam nemo possit intelligere ; quia nullum ejus exemplum occurrit , vel in sacris , vel in profanis , ususque loquendi penitus ad-versatur & repugnat. At constat certe & in confesso est apud omnes , Scripturam ita locutam esse , ut intelligi posset : cui enim bono , aut quo fine alias locuta fuisset ? Igitur aut fatere , verum esse , quod nos defendimus , Christum ex essentia Dei Patris genitum esse ; aut conculcata Scripturæ autoritate dic eam protulisse falsum , cum dixit , Christum esse filium Dei proprium.

Exceptio Schlichtingii. Negat Christum Filium Dei proprium dici , quod proprie à Deo genitus sit , quatuor allatis rationibus.

II. Excipit Schlichtingius in Disp. de SS. Trinitate , &c. advers. Meifner. Artic. de Filio Dei , pag. 445: *Negamus , idcirco Christum Filium Dei proprium dici , quod proprie à Deo sit genitus , seu quod sit Filius proprie dictus* : hujusque negationis suæ , hac & seq. pag. quatuor affert rationes , quas suo ordine percensebimus atque enumerabimus. Prima est : *Proprius enim Dei Filius dicitur jure optimo propterea , quod non sit alienus , nec cujuspiam alterius.* Resp. Equidem nemo *τὸ propriū* ignorat , *τὸ proprium* sæpe idem esse , ac non esse aliquando , se alienum , nec alicui cum alio commune , quomodo v. g. proprius ager , proprius servus dicitur , qui non est alienus , nec cujusquam alterius ; *inunctum , idem est ac non esse alienum , nec cujusquam* at certum quoque est , vocem *proprius* , junctam substantivo *Filius* , Filium ex substantia sive essentia Patris genitum significare , & hanc vocum illarum conjunctarum unicam & perpetuam esse signifi-

fica-

ficationem, nec exemplum ex sacris vel profanis
 afferri posse in contrarium. Sic & Pater proprius,
 est Pater, qui ex substantia sua genuit Filium; &
 frater proprius est frater germanus, ex iisdem pa-
 rentibus genitus. Joh. I. 41. Adde, quod usus loquen-
 di, secundum quem Filius proprius dicitur in op-
 positione ad filium adoptivum, & quemvis alium
 improprie dictum, nullo modo patiat, Filium
 proprium aliquem dici eo nomine, quod alienus
 non sit, nec cujuscumque alterius, ut modo ostensum

*alterius;
 sed non
 junctum
 substantivo
 Filium.*

III. Sequitur secunda Schlichtingii ratio: *2. Ratio.*

*Num vero solius Dei Filius esse non potest Christus,
 nisi etiam ab ipso, proprie loquendo, sit genitus?
 Quid prohibet, quo minus etiam adoptivus Filius,
 proprius alicujus dicatur Filius, quatenus scilicet ne-
 mo alius in eum paternum jus habeat, quam qui
 eum sibi adoptavit in Filium? Quanto magis id in
 Christo locum habet, qui non solum adoptionis, sed
 etiam ipsius generationis jure, nullius alterius Pa-
 tris quam Dei Filius fuit? Resp. Omnino Dei Fi-
 lius proprius esse non potest Christus, nisi etiam
 ab ipso, proprie loquendo, sit genitus. Quid
 autem absurdius, quam hominis alicujus Filium
 adoptivum, simul ejusdem Filium proprium di-
 ci? Quis unquam fando talia audivit? Age, ce-
 do unius auctoris verba, qui ita locutus sit. Pro-
 prius filius opponitur alieno vel adoptivo: nam &
 adoptivus filius generatione alienus est, scribit in*

Resp.

*Maxime
 absurdum
 est, homi-
 nis alicujus
 Filiū ado-
 ptivum si-
 mul ejusdē
 Filium pro-
 prium dici.*

h. l. ipse Schlichtingius, Oper. Exeget. Tom I.

p. 244. a. Nec generatio, qua Christus Dei virtute est ex virgine genitus, quia improprie dicta generatio est, Christum Dei Filium proprium facere potest: perinde ac fideles, qui a Deo improprie geniti sunt per verbum, non sunt Dei filii proprii, sed tantum adoptivi, Rom. VIII, 15. 16. Quibus dum contradistincte Christus hic Filius Dei proprius vocatur, utique à Deo proprie illum genitum esse significatur.

Ratio

IV. Tertia ratio: *Nec sane dicere Paulus debuit, ut charitatem Dei summissam erga nos exprimeret, quod Deus nostra causa non pepercerit Filio proprie dicto, sed quod non pepercerit suo filio. Nam si vel maxime iste Filius esset Filius proprie dictus, nisi esset ipse Dei Filius, nullum hinc argumentum divinæ charitatis erga nos duci potuisset.*

Resp.

Respond. Mira subtilitas, quæ suis se compungit acuminibus. Eo ipso enim, quod nullum hinc argumentum divinæ charitatis duci potuisset, si Deus alterius filio proprie dicto non pepercisset, satis intelligitur, Deum suo Filio proprie dicto non pepercisse. Nempe sicut Joh. V, 18. Judæi ajunt, Christum dixisse Deum πατέρα ἰδίων, patrem suum proprium: ita hinc Apostolus, ad Christum respiciens docet, Deum τῷ ἰδίῳ υἱῷ ἐκείνῳ φείσασθαι, proprio suo Filio non pepercisse. Ad verba citata Joh. V. 18. scribit Wolzogenius in Comment. Oper. Tom. I. pag. 777: *In græco est, πατέρα ἰδίων, patrem proprium: Cui voci proprius, peculiaris vis inest,*

inest, ut & Rom. VIII. 32. Intellexerunt enim, Christum non vulgari modo Deum patrem suum vocare, ut & omnes Judei vocabant, (Job. 8, 41.) sed singulari quadam ratione, aliisque hominibus non communi.

V. Quarta & ultima ratio: Denique, ut infra 4. & ult. videbimus, talem hic proprium Dei Filium intelligit Paulus, cui Deus non parcere, seu quem tradere pro nobis in mortem potuit; in eo enim tota ratio divine istius charitatis consistit; qualis profecto non est Filius ex Dei essentia ab æterno genitus, idem numero cum Patre Deus. Resp. Filius ex Dei essentia ab æterno genitus pro nobis in mortem est traditus, non secundum naturam suam divinam, secundum quam ex Dei essentia ab æterno genitus est; sed secundum naturam suam humanam, secundum quam ex Virginis Mariæ essentia in tempore genitus est. De quo mox plura dicemus, secuturi Schlichtingium eum ad locum, ad quem hîc nos remittit.

Ratio.

Resp.

Filius Dei pro nobis in mortem traditus est, non secundum divinam, sed secundum

humanam suam naturam.

VI. Concludit Schlichtingius suam disputationem his verbis: Itaque ut paucis concludamus, vox proprii in verbis Pauli non opponitur per similitudinem dicto, sed tantum communi vel alieno, quo sensu & in quotidiano sermone creberrime, & in S. L. non infrequenter usurpari solet: illo autem fere tantum in Philosophorum, non vero in Piscatorum scholis. Resp. Vox proprii in verbis Pauli opponitur adoptivo, & determinans filium, qualis

qualis sit, vi sua significat ex essentia Patris genitum, & proprie dictum. Aliis quidem substantivis juncta, creberrime opponitur tantum communi vel alieno: At hanc vocis *proprii* significationem esse, quando voci *Filius* apponitur, inauditum & omni loquendi consuetudini contrarium est, quæ nos docet, Filium proprium semper & ubique dici in oppositione ad quemvis Filium improprie dictum, & significare Filium ex substantia sive essentia Patris genitum. Concedit hoc ipse Schlichtingius in aliis, negat tantum & excipit, in Deo, in Comment. ad h. l. O- per. Exeget: Tom. I. pag. 245. a scribens: *Neque dixeris, Filium proprium nunquam appellari nisi proprie dictum, id est, ex essentia Patris genitum: sed nitum. Hoc enim locum habet in iis quæ proprie negat id in loquendo generant, id est genus suum propagant, Deo, quia non in Deo. Nam generis propagatio proprie dicta illorum est, quæ cum ipsa pereant, in suo genere se conservant, non Dei, qui non solum extra omnem finem, sed etiam extra omne principium est: proinde necessario semper unus est. At enim ubi datur, cunque datur filius proprius, ibi necessario locum habet generatio proprie dicta; & nemo per ex appellatione Filii filium proprium intelligit alium, quam qui ex Dei proprii substantia Patris, & sic proprie genitus est, necessario sequi, in Deo versali loquendi consuetudine id postulante, cui dari generationem nullum exemplum est contrarium. Qui ergo, proprie dictam quando Christus à Paulo Filius Dei proprius vocatur,*

catur, aliam plane diversam & æquivocam appellationis illius significationem comminiscuntur, aliisque obtrudere satagunt, quam nullo exemplo vel ex S. Literis, vel aliunde probare possunt, imo cui usus loquendi perpetuus refragatur & contradicit; illi sermonem, sermonisque usum corrumpunt, & Scripturam ita loqui faciunt, ut a nemine queat intelligi. Quod utique maximo argumento nobis esse debet, in illa locutione Pauli, voces, *Filius proprius*, in propria & consueta sua significatione esse relinquenda, nec ullo modo aliter accipi posse. Unde jam simul evidente atque invicta consequentia efficitur, in Deo locum habere generationem proprie dictam, & quæcunque rationes illi opponantur, etsi speciem habeant veri, re ipsa tamen inanes esse, sique respondendum ad eas sit, ipsos etiam adversarios obligatos esse, ut dispiciant, quo pacto nodi isti feliciter expediantur.

VII. Quamvis igitur rationes omnes, quibus generationem proprie dictam in Deo impugnant Adversarii, citra causæ nostræ præjudicium, sine responsione dimittere possemus; non pigramur tamen, ad minuendas difficultates in re abstrusa, humanæque rationi non satis penetrabili, nostram quoque conferre operam, & expensis Socini argumentis, quæ Schlichtingius in Disp. de SS. Trinitate, &c. Artic. de Filio Dei, pag. 394. seqq. defendere conatus est, amoliri absurda, quibus invidiam faciant veritati.

*Solvuntur
argumenta
Socini, à
Schlichtin-
gio defensa,
quibus ge-
neratio pro-
prie dicta in
Deo impu-
gnatur.*

I. Socini ar-
gumentum.

VIII. Primum Socini argumentum a Schlichtingio his verbis repetitum legimus loc. cit: *Primum sumptum est ab unitate & summa Dei perfectione, qua periret, si Deus ex essentia sua, seu essentia sibi similem generaret. Si Deus, inquit Socinus, sibi omnino similem generat, non est ipse natura sua & necessario singularissimus, & sic neque summe perfectus: cum summe perfectus esse nequeat, nisi unus tantum. Quid, addit Schlichtingius, hac ratione esse potest evidentius?*

Resp.
Instantia
Schlichtin-
gii.

Resp.

Resp. negando consequentiam: cujus negationis ratio statim patebit ex sequentibus. Instat Schlichtingius pag. 398: *Qui argumenti Socini sequelam non videt, & evidentiozem ejus rationem postulat, is solem meridie lucere negat, & lumen in ipsis solis radiis constitutus requirit. Evenit hinc Schlichtingio, quod illi, qui spississimæ noctis tenebris circumfusus, solem tamen gestare manibus per quietem sibi videtur. Nonne, inquit, ubi sunt duæ sibi omnino similes nature, illic unica & singularissima esse non potest natura? non negabis, opinor. Quis hoc negaret? At vero ubi sunt duo, quorum unus alterum ex sua essentia, seu essentia sibi ac natura omnino similem generavit, illic duas sibi omnino similes essentias seu naturas esse oportet.*

Non est u-
niversaliter
verum, ubi
sunt duo,
quorum u-
nus alterum

Num hoc priori illo minus est evidens! Sane non est, nisi fascino quodam erroris dementati sensus sint. Sanum rationis S. Literarum luce collustratæ judicium est, nec evidens, nec verum hoc esse universaliter. Schlichtingius vero perverse colligit, hoc

hoc

hoc fascinatus præjudicio, quod nulla detur generatio proprie dicta, nisi in rebus materialibus & corporeis: cum potius ex eo, quod Christus in S. literis expresse vocatur Filius Dei proprius, & vero Filius proprius ex usu loquendi non alium, quam ex substantia Patris genitum filium significet, nec aliam prorsus æquivocam, nullique intellectam atque ab usu loquendi prorsus abhorrentem, & cum eo pugnantem istarum vocum significationem confingere fas sit, concludere debuisset, etiam in Deo generationem proprie dictam locum habere, sed Deo dignam, ejusque naturæ infinite perfectæ, omnemque imperfectiorem excludenti, convenientem, veluti quæ fiat citra essentiæ multiplicationem & divisionem: quarum illa unitati, hæc simplicitati Dei repugnat. Unde porro sequitur, etsi Deus Filium ex sua essentia, & essentia sibi ac natura omnino similem generavit, tamen unam tantum essentiam seu naturam esse oportere, quia alias plures essent Dii.

ex sua essentiã generavit, illic duas sibi omnino similes essentias seu naturas esse oportere.

IX. Sed probatum it Schlichtingius, quod modo dixerat, cum variis rationibus. Prima est: *Si enim sunt duo, quo pacto unica numero eorum potest esse essentia? num quispiam sine sua essentia & esse & numerari potest? Et contra, si unica est numero essentia, quo pacto erunt duo?* Resp. Personæ divinæ, Pater & Filius, constituuntur ex essentia, quæ illis communis & una numero est; & substantiis seu personalitatibus, quæ singulis propriæ,

Refelluntur rationes, quibus contrariū probare studet Schlichtingius.
1. Ratio.
Resp.
Pater & Filius, etsi u-

nam numero habent essentiam, tamen duo sunt propter diversas, quas habet, personalitates, secundum quas numerantur, & non secundum essentiam.

& a se invicem realiter diversæ sunt. Non enim est persona sine personalitate. Quandoquidē autē realiter distinctæ sunt personalitates Patris & Filii, etiam personas realiter distinctas constituunt: & sic fit, ut duo sint Pater & Filius, etsi unam numero essentiam habeant, cum alia personalitate in Patre, & cum alia personalitate in Filio conjunctam. E- quidem Pater & Filius, uti non sunt, ita nec numerantur sine sua essentia, id est, separati, divisi à sua essentia: attamen non numerantur secundum suam essentiam, quæ una & eadem numero est in Patre & Filio, atque adeo numerari non potest; sed secundum suas personalitates, quarum alia est in Patre, alia in Filio. hæ enim numerari possunt; & facere quoque, ut & ipsæ personæ Patris & Filii numerentur, quæ per eas, tanquam formale suum, constituuntur

2 Ratio. X. Sequitur altera ratio: *Si alter alterum generat, & alter ab altero generatur, nū vel ille sine sua essentia generat, vel hic sine sua essentia generatur? Quod si is qui generat, per essentiam generat, & qui generatur, ratione essentia generatur; non magis generantis*

In generatione divina consideranda sunt, communicatio essentia, & productio personalitatis. Nam Filius, ut supra dictum, ex essentia & personalitate constituitur. Essentia Filii non producitur in generatione, sed eadem numero essentia, quæ in Patre

Resp. & generati una potest esse numero essentia, quam ali- que se ipsū generare, & a se ipso generari posse. Resp. In generatione divina consideranda sunt, communicatio essentia, & productio personalitatis. Nam Filius, ut supra dictum, ex essentia & personalitate constituitur. Essentia Filii non producitur in generatione, sed eadem numero essentia, quæ in Patre

Patre existit, Filio communicatur: nam si Filius ^{in Patre} essentiam haberet numero diversam à Patris ^{existit, Fi-} essentia, Pater & Filius essent duo Dii. Persona- ^{lio commu-} litas vero Filii producitur: nam non eadem nu- ^{nicatur: at} mero personalitas, quæ in Patre existit, com- ^{personalitas} municatur Filio, sed alia, ab illa realiter distincta ^{Filii produ-} producitur; alias Pater & Filius essent una per- ^{citur, nec} sona. Eo ipso autem, quod Pater suammet ip- ^{eadem nu-} sius essentiam, eandem numero Filio communi- ^{mero per-} cat, Filium generare per essentiam dicitur. Un- ^{sonalitas,} de jam patet, generantis hoc modo per essentiam, ^{que in Pa-} & generati, unam esse numero essentiam; cum ^{tre existit,} interim generans ipse & generatus realiter di- ^{communi-} stinguantur, per distinctas realiter personalitates, ^{catur Filio.} quæ, una cum essentia eadem numero, eorum constitutionem ac rationem formalem ingrediuntur.

XI. Tertia ratio: Si alter alterum non tantum ^{3. Ratio.} generet, sed etiã ex sua essentia generet, nũ generantis ex sua essentia, & ex ea essentia generati unica numero erit essentia? Quid enim aliud ex essentia sua generans generabit, quam essentiam essentia sua plane similem? Si enim quidpiam aliud, non generabit ex essentia. At si una essentia erit generans, altera erit ab eo genita, quo pacto erit una numero, non duæ essentia? ^{Resp.} Deus non alia ratione dicitur generare ex sua essentia, quam quod ^{Deus dici-} suam essentiam Filio communicet, ita ut ex ea ^{tur genera-} dem numero Dei substantia sive essentia etiam ^{re ex sua es-} ^{sentia, in-} ^{quantum} ^{suam essen-} ^{tiam nu-} ^{mero ean-} ^{dem com-} Fili

*unicat Fi-
lio.*

*Deus non
generat es-
sentiam sua
similem, sed
generat
personam
constantem
eadem nu-
mero essen-
tia, & per-
sonalitate
diversa.*

*4. & ult.
Ratio.*

Resp.

Filii persona constituatur. Quamobrem gene-
rantis ex sua essentia, & ex ea generati, unicam
numero oportet esse essentiam. Nec generat
Deus essentiam suæ similem; hoc enim fieri non
potest, alias duæ essent divinæ essentiæ, & sic
plures Dii: sed generat personam constantem
eadem numero essentia, & personalitate realiter
distincta à sua, generantis, personalitate, quæ adeo
personam realiter distinctam à Patris persona con-
stituit.

XII. Quarta & ultima ratio est: *Si deni-
que generans sibi similem essentia generat, duæ
erunt essentia. Nam una numero essentia si-
bi ipsi similis esse non potest. Omne enim si-
militate alteri est simile.* Resp. Nego hanc conse-
quentiam: Si Deus generans sibi similem essen-
tia generat, duæ erunt essentia. Nam probe di-
stinguenda sunt hæc duo: Deum generantem ge-
nerare sibi similem essentia, & Deum generantem
generare habentem suæ similem essentiam. Pri-
us affirmamus: posterius negamus. Et adver-
sus hoc posterius valet ratio à Schlichtingio ad-
jecta: *Una numero essentia sibi ipsi similis esse non
potest. Omne enim simile alteri est simile.* Igitur
non essentia personæ divinæ generantis est similis
essentiæ personæ divinæ generatæ; sed persona
divina generans personæ divinæ generatæ similis
est in essentia. Personæ divinæ, generans & ge-
neratæ

nerata sunt fundamentum & terminus relationis similitudinis: essentia divina est ratio fundandi. Et quia personæ habentes essentiam divinam sunt distinctæ realiter, ideo similes dicuntur in essentia, etsi ratio fundandi sit eadem per identitatem in illis.

XIII. Sed pertendit Schlichtingius, unam numero plurium personarum essentiam nullo modo cum generatione unius personæ ab altera conciliari posse; farraginem contradictionum vocans hanc doctrinam, & denuo acriter adversus eam insurgens, Disp. cit. de SS. Trinitate &c. p. 400. & seq. Sic enim eo nomine invehitur ibi in Meisnerum nostrum, notari cupientem, quod Pater filium generet communicando essentiam, non numero diversam, ut fit in generatione phytica, sed eandem: *Cumulat contradictionem Meisnerus, ut contradictionem effugiat. Non sufficit ipsis dicere, unam esse numero plurium personarum essentiam: sed insuper etiam istarum personarum alteram ab altera esse genitam asserunt, seu unam alteri communicare essentiam; non numero diversam, sed numero eandem, ut hæc ipsorum doctrina farrago quædam contradictionum sit. Ne cogantur fateri, si Deus generat Filium, essentiam Dei non fore unicam & singularissimam; ajunt, Patrem eandem numero essentiam communicare Filio, nihil pensi habentes, se dum unam con-*

Schlichtingius pertendens, unam numero plurium personarum essentiam nullo modo cum generatione unius personæ ab altera conciliari posse, repellitur.

tradi-

traditionem vitare volunt, in alteram incurrere. Multiplicationi divinæ essentiae occurrunt: sed Patrem, sed Filium, sed generationem hac ratione penitus tollunt. Quid ita Schlichtingi? Nam, inquit, vel essentiam Filii generat Pater, vel tantum

Non essentiam Filii generat Pater, sed tantum personam. Pater persona generata, non essentia illius personae, communicat essentiam.

personam. Nos affirmamus posterius. Si tantum personam, ait, cur dicitur ex essentia generare, essentiam communicare? Num ergo quidpiam aliud ex essentia generat Pater, quam essentiam? & essentiam communicando non communicat essentiam? Resp. Tantum personam generans, dicitur ex essentia generare, essentiam communicare; quia personae essentiam, quam ipse habet, eandem numero communicat, ita ut persona generata quoque ex illa ipsa essentia, conjuncta cum alia & realiter distincta personalitate, constituitur. Non autem essentiae personae generatae Pater communicat essentiam: adeoque nec dici potest ex essentia generare essentiam. Pergit Schlichtingius: Adde, quod persona, sive Patris sive Filii, ipse sit essentia. Nemo enim extra suam essentiam quidquam est. Itaque persona sive Patris sive Filii, vel nihil est, vel ipsa Patris & Filii essentia est. Resp. Persona sive Patris, sive Filii non est ipsius essentia, sed est aliquid, constans ex ipsius essentia & personalitate. Ad recte intelligendum illud, Nemo extra suam essentiam quidquam est, observari debet, vocem essentiae, in personis & suppositis, sumi dupliciter, uti in Exercitationibus

bus

bus meis Anti-Limborchianis, Exerc. II. cap. VII. num, X. à me notatum est. Prima essentia sumitur, contradistincte ad personalitatem vel substantiam, qua essentia seu natura substantialis ultimo terminatur. Deinde sumitur essentia, pro ut complectitur utrumque, quod in persona vel supposito includitur, nempe tum essentiam sive naturam substantialem, tum personalitatem vel substantiam, à qua natura illa ultimum substantiale complementum accipit; & significat aliquid constans natura substantiali & personalitate vel substantia, totamque rationem formalem & primum conceptum personæ vel suppositi designat. Priore modo accepta essentia, discriminis causa dici potest *essentia partis*; posteriore autem modo accepta, *essentia totius*; κατ' ἀναλογίαν distinctionis illius, qua forma à Metaphysicis distinguitur in *formam partis*, qualis respectu hominis est anima rationalis; & *formam totius*, qualis respectu ejusdem est humanitas. Jam quando dicitur: *Nemo extra suam essentiam quidquam est*, loquendo de essentia totius, concedo; loquendo autem de essentia partis, nego. Vide hanc distinctionem uberius à me explanatam loco citato.

XIV. Fuit primum Socini argumentum, generationi proprie dictæ in Deo oppositum. Sequitur alterum, quod Schlichtingius, in Disp. de SS. Trinitate, &c. Artic. de Filio Dei, p. 403. re-

D

cen-

Vox Essentia, dupliciter accipitur, pro essentia partis, & pro essentia totius.

Alterū Socini argumentum contra generationem

nem in Deo
proprie di-
ctam.

cenſet his verbis : *Secundum Socini argumentum à Dei eternitate, & perpetuitate ſumptum eſt. Quid, inquit Socinus, cum incommutabili eternitate ac perpetuitate excellentiſſimi alicujus individui, cujuſmodi Deus eſt, magis pugnare poteſt, quam ſibi ſimilem gignere; cum ſui ſimilis generationem propterea in natura inveniri conſtet, ut genitum in generantis locum quodammodo ſuccedat, id eſt, hoc intereunte, illud remaneat, & ſic ſubinde perpetuo fiat, quo rerum genera conſerventur ?* Reſp.

Non omnem
generatio-
nem pro ſine
habere ſuc-
ceſſionem
geniti in lo-
cum gene-
rantis, pa-
ret exemplo
primorum
hominum.

Non pugnat cum æternitate & perpetuitate Dei, ſibi ſimile gignere. Ratio à Socino adjecta, nulla eſt. Nam non omni generationi hunc eſſe propoſitum ſinem, ut genitum in generantis locum quodammodo ſuccedat, id eſt, hoc intereunte illud remaneat, hinc evidenter perſpicitur, quod homines, ſi non peccaſſent, non morituri, & tamen generaturi fuiſſent. Non morituros fuiſſe homines, ſi non peccaſſent, docet nos Paulus, cum per peccatum mortem in mundum introiſſe teſtatur, Rom. V. 12: Cui conſequens eſt, mortem in mundum non fuiſſe introituram, ſi non fuiſſet peccatum. Nec diffitetur Schlichtingius, in Commentario ad h. l. Oper. Exeget. Tom. I. p. 202. b. ſcribens: *Deus hominem creavit natura quidem mortalem; (cibis enim & multis externis vite adminiculis indigebat, ne alia nunc commemorem) ſed Dei beneficio, ſi contra vetitum non feciſſet, haud unquam moriturum.* Aderat enim

&

& arbor vite, cujus fructu mortalis naturæ vires semper refici ac reparari possent, & peculiaris Dei cura ac providentia, quæ mortem exterius advenientem ab homine semper averteret; sed postquam Dei præceptum transgressus est, tunc & arbor vite ei adempta fuit, ipseque ex paradiso pulsus, & Deus ipsum mortalis naturæ sorti ac conditioni reliquit: Unde mortem consequi necessarium fuit. Generaturos tamen fuisse homines, si non peccassent, patet ex Gen. I. 28. ubi legimus, Deum statim, postquam hominem creasset ad Imaginem suam, masculinum ac fœminam, & antequam illis mandatum de non comedendo ex fructu arboris scientiæ boni & mali dedisset, benedixisse eis, & dixisse: Crescite, & multiplicate vos, & implete terram. Ex quo loco etiam Socinus initio suarum Prælectionum colligit, primum hominem etiam ante peccatum liberis procreandis ab ipso conditore Deo destinatum fuisse.

XV. Quæ ergo temeritas est, quod Schlichtingius, in Disp. de S. S. Trinitate, &c. p. 405. adversus Meisnerum scribere non veretur: *Si generare ex essentia seu essentiam sibi similem, naturalibus tantum rebus competit, profecto ad supernaturalia seu divina trahi non debet: si vero cum divinis ac supernaturalibus id commune est, etiam ea, quæ necessario cum generatione ex essentia coherent, illis sunt applicanda. Id*

autem vel in primis est generationis ex essentia unicus finis, & quo sublato, illa ut usum, ita, nec locum habet, qui est generis pereuntibus individuis conservatio, seu eternitatis quedam imago & imitatio. Quocirca non nos naturalia principia divinis ac supernaturalibus applicamus, sed vos ipsi: qui deinde, cum iisdem principiis urgemini, in contradictionibus effugia queritis, & quod semel applicuistis, iterum applicari posse negatis, quodque una adstruitis, mox destruitis altera, seu rem aliquam & esse & non esse simul affirmatis. Rursus postea, p. 408. Quid, inquit, generationem ex essentia & affirmas simul & negas? Affirmas, cum Deum ex essentia genuisse Filium contendis: negas, cum Deum eternum esse, & generis propagatione non indigere agnoscis? Generationem ex essentia ponis, & finem illius proprium & necessarium tollis? Et mox pag. 410: Video vos, ubi visum est & expedit, nunc à creaturis ad Deum argumentando procedere, nunc mutata sententia omnem creaturarum cum Deo similitudinem procul ablegare. Cum demonstranda vobis est generatio divina ex essentia, tum pulchre procedit argumentum ab animantibus ex essentia generantibus ductum. Cum vero nos ex eadem generatione ostendimus, plura fore divina individua, eandem numero essentiam non posse esse generantis & geniti, Patris & Filii, generationem ex essentia eternitati repugnare; quippe quæ conservandi tantum

tum generis causa detur in natura: tum vobis nefas & religio est à generatione creaturarum argumenta sumere, tum vobis omnia sunt frivola, ἐπίδητα, & absurda; licet revera non à creaturis, qua creaturae sunt, sed ex ipsa generationis ex essentia natura & ratione sint petita, ita ut qui ea tollat, banc sine contradictione retinere nequeat.

En hîc præclarum specimen, quam præceps & confidens fit Schlichtingius in impingendis nostræ doctrinæ contradictionibus; & quam lubricis fundamentis, tanquam indubitatis rectæ rationis principiis, nitatur in iisdem demonstrandis! Contradictio est Schlichtingio, generare ex essentia, & non generare ad conservationem generis, pereuntibus individuis. Ergo contradictionem implicat primorum hominum, peccato non corruptorum, generatio, quam Deus ipse instituit. Illi enim, si non peccassent, generassent ex essentia sua; & tamen non generassent ad conservationem generis, pereuntibus individuis: quia non peccantes, non fuissent mortui. Quonam vero principio usus, demonstrat Schlichtingius, vere esse illam contradictionem, quam dixerat? hoc videlicet, omnem generationem ex essentia fieri propter conservationem generis, pereuntibus individuis. Atqui hoc principium jam eversum vidimus manifesta instantia generationis primorum hominum, à Deo institutæ in statu integritatis. Et tamen Schlichtingius de hoc princi-

Summa & Schlichtingii temeritas, tum in fingendis contradictionibus, tum in constituendis principiis rationis absolute universalibus, manifesto exemplo ostenditur.

pio, quod ne quidem in creaturis verum est universaliter, scribere ausus est, illud revera non à creaturis, qua creaturæ sunt, sed ex ipsa generationis ex essentia natura & ratione esse petitum. Vide quæ principia sibi fabricent isti homines, ut eorum præsidio non contradictionem unam, sed contractionum farraginem exsculpant ex Adversariorum suorum doctrina. Quod quidem ita agentibus facile est. Etenim principiis, tantum ex inductione rerum creaturarum enatis, ut principiis simpliciter universalibus, & ex ipsa rei, Deo & creaturis communis, natura sive essentia in se atque in genere spectata, petitis utuntur, Deoque applicant: & si vident, ea nulla instantia ex rebus creatis infringi posse, impotentius se effertur, & quicquid contra afferatur ex S. literis, minus pensi habentes infinitam atque incomprehensibilem Dei naturam, superbe insolenterque eludunt.

*lis que in
Scriptura
clare re-
velata sunt,
et si in ex-
plicabili-
bus obstru-
ta sint dif-
ficultatibus,
nihilomi-
nus firmiter
inbarendi.*

*Argumen-
tum Soci-
nianorum,
quo negant
in scriptura*

XVI. Nos vero illis, quæ in Scripturis clare sunt revelata, et si inexplicabilibus obstructa videamus difficultatibus, firmiter & confidenter in hæremus, cogitantes, Deum, qui est essentiæ & perfectionis infinitæ, infinito intervallo creaturas omnes post se relinquere, & inhabitare lucem inaccessibleam. Quamobrem si Socinianus aliquis Filii Dei generationem proprie dictam, & ex substantia Dei factam impugnet hoc argumento: Quicquid contradictionem implicat, id Deus non reve-

reve-

revelavit : Atqui Deum generare proprie & ex sua substantia , implicat contradictionem : Ergo Deum generare proprie & ex sua substantia , Deus non revelavit ; nos argumentum hoc invertentes , potiori jure argumentamur hunc in modum : Quicquid Deus revelavit , id non implicat contradictionem . Atqui Deum generare proprie & ex sua substantia , Deus revelavit . Ergo Deum generare proprie & ex sua substantia , non implicat contradictionem . Major est in confesso . Minor jam late probata est , ex appellatione *Filii Dei proprii* , Christo tributa Rom. VIII. 32 : quem ullo alio modo sic dictum intelligi , quam quod à Deo proprie & ex ejus substantia sive essentia genitus sit , usus loquendi perpetuus , omnesque bonæ interpretationis regulæ vetant , ut ostendimus . Dogma autem ex Scriptura probatum , non debet infringi per principium philosophicum ; sed potius ex illius veritate , per Scripturam probata , hoc limitandum & explicandum est , ne Deus in Scripturis cogatur cedere Philosopho in acroateriis , uti in simili materia docte non minus , quam pie loquitur noster Keslerus , in Exam. Part. spec. Metaph. Photin. sect. II. princip. XIX. pag. 256 .

XVII Audiamus ipsum Shlichtingium , in Disp. de SS. Trinitate , &c. adversus Meisner. artic. de Trinitate , pag. 65 . Iterum , inquit , moneamus , Socinum hanc rationem (quod Trinitatis dogma cum sensu communi pugnet) non ita pro-

posu-

revelatum
esse, Deum
generare
proprie ex
sua sub-
stantia, in-
vertitur.

posuisse, ut illi soli nixus fidat; sed eo adjuncto, quod istud dogma etiam sacris literis adversetur: eo ipso ostendens, se dogma hoc, quicquid tandem rationi adversari videretur, si sacrarum literarum autoritate niteretur, pro vero agniturum esse. Et postea, pag. 80: Num vero nos in negando Trinitatis dogmate rem tantam humano committimus ingenio? nonne Scripturae testimonium à vobis petimus? hoc conficti, protinus cedemus. Sane optandum esset Schlichtingium, aliosque istarum partium stare hoc promisso. Verum eos parum sincere hic agere, nec ante permittere ut ad verbi divini auctoritatem provocemus, quam argumenta sua, ex ratione petita, dissoluta sint, propriis ipsorummet verbis docui in Exercitationibus meis Anti-Limborch. Exerc. I. Cap. II. num. VIII.

XVIII. Alia adhuc ratione alioque argumento ex æternitate Dei ducto, generationem ex essentia in Deo vellicat & laceffit Schlichtingius, in Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 407. scribens: *Tanto magis verum erit, æternum à parte ante non generare sibi essentia simile. Quomodo enim ejusdem essentia esse potest id, quod non semper fuit, cum eo quod semper fuit? At generari aliquid, & semper fuisse, implicat contradictionem. Omnis enim generatio progreditur à non ente ad ens, quod qui negat, generationem esse generationem negare simul debebat.* Et p. 414. cum Meisnerus Divinam generationem dixisset æternam & arcanam

nam productionem, qua Pater æternus Filium coæternum ineffabili modo producit, &c. inter alia hæc reponit: *Pater æternus, Filium coæternum? At si Filius est, Patri coæternus esse non potest. Si enim Filius est, productus est: at qui productus est, non semper fuit, cum omnis productio sit à non ente ad ens: qui vero non semper fuit, ei qui semper fuit, coæternus esse non potest.*

Resp. Falsum est, in quo hæc fundantur, principium, omnem generationem, & generaliter omnem productionem progredi à non ente ad ens: neque id conceditur à plurimis acutissimisque Philosophis, docentibus creaturam aliquam potuisse esse ab æterno, si Deo eam producere placuisset. Quod inde probatur, quia nullam implicat contradictionē. Nulla enim hîc est repugnantia, vel à parte creatoris, vel à parte creaturæ, vel a parte ipsius creationis. Non 1. à parte creatoris: quandoquidem etiam causæ creatæ aliquando producunt effectus, qui simul cum ipsis existant, ut sol lucem in se, & lumen in aliis. Quanto magis ergo Deus potuisset producere creaturam, quæ simul cum ipso existeret? Nec 2. repugnantia est à parte creaturæ. Nam ad esse creaturæ nihil ulterius requiritur, quam ut non possit existere, nisi ab aliqua causa producat, adeoque absolute possit non existere. Eadem vero fuisset ratio creaturæ ab æterno existentis. Denique nec 3. repugnantia est à parte creationis ipsius: quia

E

creatio

Non est verum absolute, omnem generationem, & generaliter omnem productionem progredi à non-ente ad ens.

Potuisse Deus, si voluisset, creaturam aliquam producere ab æterno.

creatio non fit successive, sed simul tota atque indivisibiliter, estque adeo actio momentanea, & dicitur productio rei ex nihilo, non quasi nihilum sive non esse vel momento præcedere debeat *τὸ* esse sive existentiam rei, sed quod res producat ex nullo præexistente subjecto. Si vero Deus potuisset creaturam producere ab æterno: quis dubitet eum quoque generare potuisse Filium sibi coæternum, existentem nec ante, nec post sui generationem, sed simul cum sui generatione & per illam; quia & Filius & generatio ejus fuerunt ab æterno, adeoque neutrum, tanquam æternum quidquam præcedere potest. quemadmodum si Deus creaturam produxisset ab æterno, ea non exstitisset vel ante, vel post sui creationem, sed simul cum sui creatione, & per illam: quia tam creatura, quam creatio fuissent ab æterno. Nempe ad rationem productionis in genere sufficit, ut aliquid esse suum habeat ab alio; non autem requiritur, ut illud aliquando non habuerit. Sive aliquando non habuerit esse suum, sive semper habuerit, modo ab alio acceptum habeat, hoc ipso productum esse intelligitur. Scholastici dicunt, de ratione productionis esse, accipere esse suum ab alio, sive quid esse suum ab alio accipiat cum novitate essendi, sive accipiat sine novitate essendi.

*Ad rationē
productio-
nis in ge-
nere suffi-
cit, ut ali-
quid esse
suum habe-
at ab alio,
nec requi-
ritur ut a-
liquando
illud non
habuerit.*

XIX. Non præteribimus, quod Schlichtingius eadem pag. 414. in descriptione Meisneriana divinæ generationis ulterius desiderat, vexans modum loquendi, quod Pater Filium producat, cum verbis §. nostra præced. citatis hæc immediate præmittit: *Producit? igitur nondum produxit. Nondum igitur nec Pater est, nec Filius; imo nec unquam aut Pater erit aut Filius.* Et pag. 420, cum Meisnerus dixisset, *Pater Filium genuit non primum in tempore, sed genuit ab æterno, & gignet in æternum,* regerit Schlichtingius, hoc implicare contradictionem: *genitum esse, & tamen adhuc gigni, in æternumque generandum esse,* idque porro ostensurus, *Quis queso,* ait cit. p. 420. & seq., *est iste Filius, qui & genitus est, & tamen genitus non est? cujus generatio & ab æterno perfecta est, & in æternum non perficietur? At si genitus est, quomodo adhuc generatur? Si adhuc generatur, quomodo jam est genitus, nisi forte in perpetuo sit generationis fluxu, seu per continuam partium successionem existat.* Ad hæc parata est responsio, Deum dici semper generare Filium, non quod generatio Filii nondum sit perfecta; sed quod illa perfecta & tota simul existens ab æterno, in æternum perseveret seu permaneat: quem admodum divina rei creatæ conservatio vocari solet continua creatio, non quasi creatio non sit actio instantanea & in primo instanti perfecta, sed quod duret quamdiu res creata durare debet, sit-

*Quo sensu
intelligen-
dum quod
dicitur,
Deum sem-
per genera-
re Filium?*

que adeo creatio rei & ejusdem conservatio una indivisibilis actio; & quemadmodum, quamdiu in aere videmus lumen, non interrupte è solis luce existens, dicimus solem non desinere illuminare aerem; non quod illuminatio aeris in primo instanti non sit perfecta; (nam lumen in instanti diffunditur, quia contrarium non habens, non poscit moram ad sui productionem) nec quasi in singulis instantibus novum lumen in una eademque aeris particula, vel nova actio illuminandi producat; (nulla enim est necessitas ita multiplicandi actiones) sed quod illuminatio, tota simul existens, tamdiu duret: nam lumen continua opus habet conservatione; unde, cum primum corpus, quod illuminat, disjungitur, statim lumen, quod erat in aere, evanescit, ita ut amplius non sit. Conf. Exerc. nostram Anti-Limborch II. cap. V. num. IX. Cæterum quod ad modum loquendi attinet, recte etiam dici potest, Patrem non semper generare Filium; non quod actio generandi in se desinat, sed quod generato Filio desinat denominatio generationis; sicuti v. g. non obstante eo, quod creatio rei, & ejusdem conservatio, sit una & indivisibilis actio, docentibus Philosophis; tamen cum res per creationem producta est, non amplius dicitur creari, sed conservari; non quod actio, per quam res est creata, in se desinat esse, sed quod desinat denominari creatio. *Etiam in creatione aeterna posset*

*Recte etiam,
quod ad
modum lo-
quendi at-
tinet, dici
potest, Deū
non semper
generare
Filium.*

set ratione distingui creatio à conservatione. Ut enim illa creatio dicitur esse absolute in ipsa eternitate, ut simplex participatio esse creati, habet rationem creationis, ut vero in illa concipimus quandam successionem imaginariam, sic pro quolibet instante signato talis successionis habet rationem conservationis. Quod vere eodem modo apprehendimus in aeterna Verbi generatione. Ut enim est in sua eternitate, est vera productio & generatio, ut vero intelligitur coexistens instantibus nostri temporis aut imaginariis, est (ut ita dicam) permanentia quaedam in eadem generatione: nomen enim conservationis, quod imperfectionem denotat, illi tribuendum non est. Vid. D. Tho. q. 3. de Potent. art. 14. ad 10. scribit Suarez Metaph. Disp. XX, sect. VI. num. XX.

XX. Pergit Schlichtingius adversus priorem loquendi modum disputare, p. 421: Soletis hinc similitudine solis & lucis, quae soli inest, uti, vel potius abuti. Dicitis enim, ex solis substantia lucem perpetuo fundi vel gigni, qui si ab aeterno exstitisset, & in aeternum duraret, etiam ab aeterno lucem ex se genuisset, & in aeternum gigneret. At non videtis, similitudinem hanc prorsus esse dissimilem. Nec enim lux diversam à sole hypostasim habet, seu peculiare quoddam subjectum constituit, cum lux set substantiae solis naturale adjunctum, illique perpetuo infixum, ita ut sine eo solis substantia nunquam esse potuerit: unde nec proprie ex solis

substantia gigni, imo nec fluere aut emanare dici potest: sed tantum cum ea perpetuo durare ac duratura esse. At Filius vobis diversam à Patre personam constituit, proprieque à Patre genitus esse dicitur. Adde, quod si sol ex se lucem vere gigneret seu funderet, lux ista foret ens in fieri, ut Scholastici loquuntur, seu in perpetua partium successione consisteret, qualem si Filii personam esse dicitis, eo ipso Deum esse negatis. At patet ex dictis

Similitudine solis lucē in se, & lumen in aere producentis, non alium in finem utimur, quam ut ostendamus, actionem jam peractā & perfectam usitato loquendi modo dici adhuc fieri.

§. præced., similitudinem solis, ac lucis quæ soli inest, itemque solis ac luminis, quod à sole productum aeri inest, non esse dissimilem, si scopum spectes, ad quem ea à nobis refertur. Nihil enim aliud ista similitudine ostendere volumus, quam usitato modo loquendi actionem jam peractam ac perfectam nihilominus dici adhuc fieri, & rem per actionem productam ac perfectam dici adhuc produci, ob actionum istarum durationem ac permanentiam. Nonne ita usitate loquimur, quando luce solis jam producta, dicimus solem adhuc ex se fundere lucem suam, & quando illuminato jam aere, dicimus solem adhuc eum illuminare, quia fusio lucis & illuminatio aeris perseverant. Atque hoc ipsum ad generationem Filii Dei applicamus, indeque docemus, recte quoque, generatione Filii Dei jam perfecta, dici posse Filium Dei adhuc generari, quia generatio Filii Dei durat perfecta, nec evanescit ac perit. Nonne in hoc tertio generatio, qua Deus generat Filium, & actio, qua
sol

sol fundit lucem ac lumen, bene conveniunt? Ultra illud tertium vero similitudinem istam extendi nolumus. Nihil igitur refert, Filium Dei substantiam esse, lucem & lumen accidentia. In eo vero, quod lucem solis, quæ substantiæ solis naturale adjunctum, illique perpetuo infixum est, negat Schlichtingius fluere aut emanare ex solis substantia, adversatur plerisque & principibus Philosophis, qui solis lucem a sole oriri ac produci, atque adeo emanare docent, & causam per emanationem dicunt esse hujusmodi causam, à qua effectus immanenter per necessariam ac perpetuam dependentiam emanat. Et quid diceret Schlichtingius de lumine quod a corpore lucido oritur in corpore illuminato? Hoc lumen sine controversia producitur vere a corpore lucido, nec tamen ulla causa est, cur illo posterius vel momento esse statuatur.

XXI. Porro cum Meisnerus dixisset, divinæ generationis actum esse indefinitum, sine successione, Schlichtingius cit. p. 421. novas inde contradictiones contexit. *Hoc inquit, non est tollere contradictionem, sed augere. Generationis actus est indefinitus, & tamen sine successione? quid audio? ergone indefinita erit sine indefinita? successio sine successione? Quid enim est generationis actus indefinitus, quam generatio continua? At si continua generatio sine successione esse potest, etiam successio sine successione esse potest. Continuat*

tio

Non est *actio enim actionis, partium actionis successio est.* Fel-
contradi- *licis ingenii est Schlichtingius in inveniendis con-*
ctio, actum *tradictionibus, ubi nullæ sunt. Generationis a-*
generatio- *ctus non alia ratione dicitur indefinens, quam*
nis divine *quatenus totus simul ac perfecte existens, non de-*
fateri esse *finit seu perit, sed durat ac perseverat. Non er-*
sine succes- *go successionem habet in se ipso, sed tantum il-*
sione, & ta- *lius duratio per cœxistentiam ad successionem*
men eum *temporis infinitam à nobis concipitur. Unde nec*
vocare in- *re ipsa est continuus actus, (quippe indivisibilis &*
definentē. *partium expers) sed quando ita appellatur, id*
totum rursus ad nostrum concipiendi modum est
referendum, simili ratione, qua conservatio rei
creatæ continuata ejus creatio dici solet à Philo-
sophis.

Occurritur
Schlichtin-
gio, Socini
argumen-
tum adver-
sus genera-
tionē pro-
prie dictam
Filii Dei
proprii, ex
morte Filii
Dei proprii
petitum, ul-
terius ur-
genti, no-
visque in-
stantiis
munienti.

XXII. Ita depulsis argumentis, quibus, cum Socino, Schlichtingius generationem proprie dictam in Deo impugnavit, eo fine, ut obtineret, Filium Dei proprium non esse Filium Dei ex substantia ejus genitum; restat, ut excutiamus quæque rationem, ad idem probandum ex morte Filii Dei proprii petitam. Meminimus, eam nos jam supra §. V. attigisse, & dicente Schlichtingio, talem proprium Dei Filium intelligi, quem tradere Deus pro nobis in mortem potuerit, qualis profecto non sit Filius ex Dei essentia ab æterno genitus, nos respondisse: Filium ex Dei essentia ab æterno genitum pro nobis in mortem datum esse, non secundum naturam suam divi-
 nam

nam, secundum quam ex Dei essentia ab æterno genitus est; sed secundum naturam suam humanam, secundum quam ex Virginis Mariæ essentia in tempore genitus est. Nunc Schlichtingio, ad instaurandum hoc certamen suppetias ferenti, occurremus. Cum enim simili modo respondisset Meisnerus, Brev. Confid. Theol. Phot. p. 501. fin. *Mortuus est, inquit, vere ipse unigenitus Dei Filius, non quidem quoad suam divinitatem, quæ impassibilis est & immortalis, sed in sua carne, quæ pati morique potuit; instat Schlichtingius, Disp. Instantia de SS. Trinitate, p. 584: Hanc cantilenam jam dudum audimus, & plane dissonam nunc esse ostendimus.* *gii.*

Querimus enim, num ista caro, ista natura humana, quidquam ad ipsum Dei Filium formaliter & vere sic dictum constituendum pertineat: num vero non pertineat. Si pertinet; ergo, antequam carnem assumeret, Dei Filius vere ac formaliter non fuit: si non pertinet, quo pacto carne seu humana natura moriente ipse Filius vere ac præter est mortuus?

Respond. Natura humana ad Filium Dei formaliter sic dictum constituendum non pertinet: est enim Filius Dei formaliter sic dictus persona, à divina tantum natura denominationem habens, indeque ab æterno existit, non existente humana natura. Nihilominus postquam Filius Dei incarnatus est, id est, postquam persona illa, quæ à divina natura denominatur Filius Dei, intra hypostasim seu personalitatem suam assumpsit humanam

Resp.

Etsi Natura humana ad Filium Dei, formaliter sic dictum, constituendum non pertinet: attrahit, postquam, ille

F

naturam,

incarnatus est, natura humana moriente, recte Filius Dei mortuus esse dicitur naturam, atque per illam, & ab illa etiam homo facta & denominata est; humana natura moriente, Filius Dei recte mortuus esse dicitur, non formaliter consideratus ut Filius Dei, sic enim mori non potest; sed ut filius hominis & homo factus. Nam humana natura moriente, homo est mortuus. Ille autem homo mortuus erat Filius Dei. Ergo Filius Dei est mortuus. Cum enim homo & Filius Dei sint una persona, quæ ab humana natura homo, a divina Deus denominatur; fieri non potest, ut, homine moriente, non moriatur Filius Dei, eo ipso, quod homo & Filius Dei non sit alia atque alia, sed una atque eadem persona. Quanquam homo, ut homo, mortuus est, quia homo denominatur ab humana natura, quæ mori potuit; Filius Dei vero, ut Filius Dei, non est mortuus, quia Filius Dei dicitur à divina natura, quæ mori non potuit.

XXIII. Huc respexit Meisnerus, l. c. p. 502. addens: *Hæc ipsa enim assumpta caro tam propria est Filio Dei personaliter, quam ipsi propria est Divinitas essentialiter, atque sic moriente Filio Mariae, moriebatur ipse Filius Dei, quippe qui in unitatem suæ personæ hoc sine assumptam humanam naturam, ut in illa pro salute generis humani pateretur ac moreretur.* Ad quæ iterum Schlichtingius, dicta pag. 584: *Quid sibi vult per hæc verba Meisnerus, carnem assumptam propriam esse Filio Dei personaliter? An, quod caro ad essentiam Filii Dei referenda non sit, sed tantum ad personam? Ut jam mittamus, personam nihil aliud esse quam ipsam*

ipsam per se subsistentem essentiam, querimus, an caro assumpta ita fuerit Filio Dei personaliter propria, ut personam Filii Dei constituat: an ita, ut non constituat. Si prius; profecto ante assumptam carnem Filius Dei persona non fuit; quare ne Filius quidem Dei esse potuit. Si posterius; quo pacto, quia caro fuit mortua, idcirco vere & proprie ipsa Filii Dei persona mortua fuisse dicenda est? Resp. Quid sibi velit per hæc verba Meiserus, carnem assumptam propriam esse Filio Dei personaliter, satis declaravit per sequentia, cum diceret, *Filium Dei in unitatem suæ persone assumpsisse humanam naturam*, ut nimirum ex humana natura, subsistente jam personalitate seu subsistentia, qua subsistit divina natura Filii Dei, & ex divina natura Filii Dei ita personaliter unitis; fieret una persona, quæ simul esset Deus & homo. Nam persona non est ipsa natura seu essentia subsistens, sed habens naturam seu essentiam subsistentem: quandoquidem homo v. g. quod est nomen personæ, est concretum; humana natura, abstractum: abstractum autem non prædicatur de concreto, nec homo est ipsa natura humana, sed habens naturam humanam; sicuti album non est ipsa albedo, sed habens albedinem. Equidem caro assumpta non constituit personam Filii Dei, formaliter sumtam, seu quatenus est persona Filii Dei: attamen quia persona Filii Dei, assumpta intra hypostasim suam humana natura, etiam hominis persona facta est, ita ut jam Filii Dei persona & hominis

persona facta sit una persona ; utique , moriente
 humana natura , non tantum hominis persona
 mortua est , sed mortua quoque est Filii Dei
 persona : quia hominis persona & Filii Dei per-
 sona est una persona. Et mortua quidem est ho-
 minis persona formaliter considerata , quatenus
 nimirum est hominis persona : at Filii Dei per-
 sona , non formaliter , sed materialiter considera-
 ta , mortua est , id est , persona quæ est Filii Dei
 persona , non autem , quæ est Filii Dei persona ,
 mortua est. *Quid ?* pergunt Schlichtingius , *huc*
tandem absurdi devenire vos oportet , ut non so-
lum Filium Dei unigenitum , sed ne hominem qui-
dem Jesum Christum , vere ac proprie mortuum fu-
isse , vobis dicendum sit , quippe qui secundum ve-
stra placita ne persona quidem ulla fuerit , sed tan-
tum ad personam assumpta natura , que profecto cum
ipsa persona non sit , ne mori quidem vere potuit.
 At vero absurdæ sunt Schlichtingii consequentiæ ,
 quibus nos deducere vult ad absurdum. Eo ipso
 enim , quod ad personam Filii Dei assumpta fuit
 humana natura , ex hac natura humana , & per-
 sonalitate , intra quam illa assumpta fuit , quaque
 terminatur & subsistit , orta est persona hominis ,
 & hæc persona est Christus , qui simul est Filius
 Dei , & sic θεὸς ἄνθρωπος , Deus & homo in una perso-
 na. Habemus igitur hominem Jesum Christum ,
 qui vere ac proprie mortuus fuit. Assumptam
 vero humanam naturam , cum ipsa persona non
 sit ,

Absurdy est
Schlichtin-
gius , ex no-
stra senten-
tia colligēs,
ne hominē
quidem Je-
sū Christū
vere ac pro-
prie mor-
tuum fuissē,
quippe qui
secundum
nostra pla-
cita ne per-
sona quidē
ulla fuerit.

Negat ex
male intel-
lecto quodā

fit, ne mori quidem vere potuisse, error est in Philosophia, natus ex male intellecto axioma-
Actiones sunt suppositorum: quo tantum significa-
 tur, actionem & passionem, cujus principium
 inest supposito, ultimate denominare supposi-
 tum; non vero negatur simpliciter, aliquid,
 quod suppositum non sit, ab actione & passione
 vere & proprie denominari. Certe anima cognos-
 cit & sapit, ut ait Aristoteles, de Anima, lib.
 III. cap. IV. text. 1. quandoquidem est principium
 adæquatum actionum intelligendi, nec influ-
 xum activum in eas præstat corpus: & tamen a-
 nima non est suppositum. Vid. de sensu istius
 axiomatis pluribus agentem Stalium, Reg. Phi-
 los. Part II. Disp. I. Reg. II.

XXIV. Audivimus modo dicere Schlich-
 tingium, hominem Jesum Christum, secundum
 nostra placita, ne personam quidem esse; sed
 esse tantum ad personam assumptam naturam. Ni-
 hilominus mox quoque audet inferre ex nostra
 sententia, in Christo duo esse supposita, dicitque,
 hypostasim applicatam naturæ divinæ fore sup-
 positum filii; applicatam naturæ humanæ, fore
 suppositum hominis. *Duo,* ait. p. 589. *sunt hic*
supposita, non unum, Meisnere. Ipsa hypostasis
nec filius est, nec homo: sed applicata naturæ di-
vinæ, erit suppositum filii; applicata naturæ huma-
næ, erit suppositum hominis. Neque vero propter
eandem hypostasim debet id tribui vere ac proprie
fili-

*axioma-
Philosophi-
co, humanã
Christi na-
turam mori
potuisse,*

*Audet quo-
que inferre
ex nostra
sententia, in
Christo duo
esse supposi-
ta, dicit-
que, hypo-
stasim appli-
catã natu-
ræ divinæ,
esse supposi-
tum filii;*

applicatam natura humana, esse suppositum hominis. filio Dei, quod competit homini, aut homini, quod competit Dei filio; quandoquidem nec homo est filius Dei, nec filius Dei est homo vere ac proprie, nec ex utroque tanquam partibus hypostasis ipsa componitur. Hoc sane pacto non minus vere ac proprie dici posset, hominem ab eterno ex Patris essentia esse genitum, esse ipsum Deum, quandoquidem non minus humana natura, quam divina, personæ filii unita est ac copulata. Hinc porro apparet, quid sentiendum sit, tum de Patrum illa contra Nestorianos controversia, quam ad suæ sententiæ illustrationem affert Meisnerus: tum de eo quod Patres istos imitatus concludit. Etiam si enim Christus cum humana natura conjunctam haberet divinam personam, quod falsum est, nihilominus nec Maria mater esset ipsius divinæ personæ vere ac proprie: nec mors Christi esset vere ac proprie mors Divinæ personæ, quandoquidem Divina persona tota est & integra ante natam aut assumptam carnem; nec à carne ullo pacto constituitur aut perficitur. Resp. U-

Resp. num est hîc, Schlichtingi, suppositum, non duo. Sane ipsa hypostasis sive subsistentia formaliter non est filius, vel homo; neque etiam applicata naturæ divinæ vel humanæ, est suppositum filii vel hominis; sed cum natura divina, vel humana, facit sive constituit suppositum filii vel hominis: quia suppositum in recto nec subsistentia, nec natura est, sed aliquid habens naturam & subsistentiam quemadmodum v. g. homo in recto ne-

Ipsa hypo- stasis, applicata natura divina vel humana, non est suppositum filii vel hominis sed cum natu-

que

que anima neque corpus est, sed aliquid constans ex anima & corpore. Et natura quidem est materiale suppositi, subsistentia formale. Sicuti autem una est subsistentia, qua, tanquam propria, terminatur divina natura, & qua simul, tanquam aliena, terminatur humana natura: ita, quod inde constituitur, suppositum hominis, non est diversum à supposito filii, sed unum idemque. Quo stante jam cadunt omnia, quæ sequuntur apud Schlichtingium. *Neque vero, ait, propter eandem hypostasim debet id tribui vere ac proprie filio Dei, quod competit homini, aut homini, quod competit Dei filio.* Quidni? *Quandoquidem nec homo est filius Dei, nec filius Dei est homo vere ac proprie.* Agnoscis ergo, si homo sit filius Dei, & filius Dei sit homo vere ac proprie, tribuendum esse vere ac proprie filio Dei, quod competit homini; & homini, quod competit filio Dei? Bene. Atqui jam ostensum est, hominem esse filium Dei, & filium Dei esse hominem vere ac proprie, quod tu hic perperam negas, hanc addens rationem: *Hoc sane pacto non minus vere & proprie dici posset, hominem ab eterno ex Patris essentia esse genitum, esse ipsum Deum.* Imo maxime. Quia una eademque persona est homo & Dei filius; vere & proprie dici potest, hominem esse Deum, & Deum esse hominem: sensus enim harum propositionum est, personam habentem humanam naturam, esse personam habentem divinam

tura divinā
vel huma-
na facie
sive consti-
tuit suppo-
situm filii
vel hominis

Propter e-
andem hy-
postasin o-
mnino id
tribuitur
vere ac
proprie Fi-
lio Dei,
quod com-
petit homi-
ni; & homi-
ni, quod
competit
filio Dei.

vinam naturam, & vice versa: quod verum est eo ipso, quod in Christo non est alia persona habens humanam naturam, & alia persona habens divinam naturam; sed una & eadem persona, quæ habens naturam humanam, simul etiam habet divinam. Et sicuti ob unitatem personæ recte dico, Deum esse hominem, & hominem esse Deum; ita quoque recte ea, quæ sunt hominis, Deo, & quæ Dei sunt, homini tribuo, dicendo v. g. hominem esse ab æterno ex Patris essentia genitum, i. e. personam, habentem humanam naturam, esse ab æterno ex Patris essentia genitum, non quidem qua habet humanam naturam, sed qua habet divinam naturam; itemque Deum esse mortuum, id est, personam, habentem divinam naturam, esse mortuam, non quidem, qua habet divinam naturam, sed qua ha-

*Patres Ec-
clesia, cum
Nestorianis
disputantes,
defenduntur.*

bet humanam naturam. Ad Patrum, in Controversia Nestoriana, disputationem quod attinet, inducit eos argumentantes Meisnerus, in Brevi Confid. Theol. Photin. Cap. IV. p. 505. *Patres, inquit, Orthodoxi sic concluderunt: Mater ejus, qui est verus Deus, est Mater veri Dei. At Maria est mater ejus, qui est verus Deus, nimirum Jesu Christi. Ergo Maria est mater veri Dei. Similem ad modum nos argumentamur: Mors ejus personæ, quæ est unigenitus Dei filius, vere est mors unigeniti. Sed mors Jesu Christi est mors ejus personæ, quæ est unigenitus Dei filius. Quare mors*
Jesu

Jesu Christi vere est mors unigeniti, & per consequens, licet in sua carne, non secundum Deitatem, vere tamen mortuus est unigenitus Filius, non secus ac Maria vere Deum peperit, quamvis non secundum Deitatem; sed humanitatem peperit. Frustra hinc est Schlichtingius, dicens, nec Mariam matrem esse ipsius divinæ personæ, nec mortem Christi esse vere ac proprie mortem divinæ personæ: quandoquidem divina persona tota & integra sit ante natam aut assumptam carnem. Hoc enim non est argumentum solvere, quia nec ad majorem, nec ad minorem respondetur; sed negare conclusionem. Nam primi argumenti ista erat conclusio, Ergo Maria est mater veri Dei, (personæ divinæ;) & secundi hæc: Ergo mors Christi est mors unigeniti Filii Dei, (personæ divinæ.) Nec ratio, à Schlichtingio adjecta, quicquam probat. Nam licet divina Filii persona, formaliter atque ut talis spectata, tota & integra sit ante natam & assumptam carnem; tamen quia Maria est mater ejus, qui est Divina persona, nempe Christi; hinc Maria recte dicitur mater Divinæ personæ: & quia mors, de qua loquimur, est ejus, qui est Divina persona, nempe Christi; hinc mors illa recte Divinæ personæ mors dicitur.

XXV. Progreditur Schlichtingius Disp. de *Alia Socini* SS. Trinitate, &c. p. 590. ad aliam Socini *instantia,* instantiam, scribens: *Urget adhuc validius Socinus, o-* *quod non* *tantum non* *stendens non tantum vere ac proprie istud de Filio* *vere & pro-* *Dei*

G

Dei

prie, sed ne- que per ul- lum loquen- di modum dici possit, Dei unigenito dici non posse, quod fuerit mortuus, sed neque per ullum loquendi modum. Adde, inquit Socinus, quod ne per ullum quidem loquendi modum dici possit, unigenitum Dei filium fuisse Filium Dei mortuum, si substantia aliqua Divina, quæ in Chri- fuisse mor- sto esset, foret ipse Dei filius unigenitus, quemad- tuum, in- modum si hominis anima immortalis sit, sicut est im- fringitur. mortalis divina substantia, ne per loquendi quidem modum ullum dici poterit ipsam hominis animam mori, licet corpus moriatur. Resp.: Anima in homine comparari debet cum divina natura Filii Dei unigeniti, non cum ipso Filio Dei unigenito; abstractum cum abstracto, non abstractum cum concreto: quia abstracti & concreti longe diversa est ratio. Quemadmodum immortalis anima non potest dici mori, licet corpus, ei unitum, moriatur: ita natura Divina Filii Dei unigeniti non potest dici mori, licet humana natura, personaliter ei conjuncta, moriatur. Hinc vero non sequitur, nec unigenitum Dei Filium dici posse mori. Nam moriente humana natura, moritur homo: quia actiones sunt suppositorum. At moriente homine, hinc moritur unigenitus Dei Filius: quia homo est unigenitus Dei Filius, ob unitatem personæ. Nam homo moritur. Unigenitus Dei Filius est homo. Ergo unigenitus Dei Filius moritur.

Schlichtin- git conæus

XXVI. Sed videns Schlichtingius, quæstio- nem omnem, de morte Filii Dei proprii & uni- geniti,

geniti, ad unitatem personæ *θεανθρώπου* devolvi, evertendi unitatē personæ θεανθρώπου cō-primitur.
 ulterius eidem se opponit, atque contra unionem ac compositionem istam, qua ex duabus naturis, divina ac humana, una persona fit composita, hoc pacto contendit, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 595: *Quero, inquit, an vera sit ista compositio, seu an ex divina persona, ac humana natura vere quidpiam unum effectum sit? Si negabit, quo pacto unum suppositum ex illis constituit? quo pacto id quod uni naturæ tribuitur, toti isti non vero sed imaginario, idque proprie tribui affirmat? Si dicet vere unum factum esse ex divina persona & humana natura: iterum queram, num per istam unionem nova quedam persona fuerit exorta, an eadem illa, quæ prius erat, permanserit, nulla alia exorta nova. Illud si dicat, aut persona Filii Dei, quæ prius erat, esse desit: aut duæ sunt personæ, altera nova, altera vetus, altera simplex, altera composita. Hoc si dicat, quo pacto quod uni tantum parti suppositi totius tribuitur, alteri quoque parti vere ac proprie tribui potest? Num idcirco mortua fuisse dicenda est divina persona, quæ est una istius compositi pars, quia humana natura, quæ est pars altera, fuit mortua? Resp. Vere unum factum est ex divina persona & humana natura, atque ita factum est unum, ut per istam unionem non nova quedam persona, prorsus diversa à Divina persona, exorta fuerit, sed eadem illa Divina persona, quæ prius erat, permanserit, & humanâ naturâ (ut sic dicam) Ex divina persona & humana natura vere unum factū est, una persona, quæ ante ac citra unionem*

*cum huma-
na natura
veto & sim-
plex, post u-
nionem vero
ac cum uni-
one specta-
ta, nova se-
cundū quid
ob accessio-
nē humane
natura, &
composita
dici possit.*

dicam) auctior facta fuerit; atque adeo non duæ
 sint personæ, altera nova, altera vetus, altera
 simplex, altera composita, sed una, quæ ante ac
 citra unionem cum humana natura, vetus & sim-
 plex, post unionem vero ac cum unione specta-
 ta, nova secundum quid, ob accessionem huma-
 næ naturæ, & composita dici possit. Et quia Di-
 vina persona, ab assumpta intra hypostasim suam
 humana natura, etiam homo denominatur; id-
 circo cum mortua est humana natura, non tan-
 tum homo, sed etiam Divina persona mortua fuis-
 se dicenda est, ob unitatem personæ humanæ &
 divinæ. *Præterea*, ita pergit Schlichtingius cit.
 pag. 595. & 596, *quo pacto vera compositio esse po-
 test ex persona aliqua integra, & in sua personali
 perfectione permanente, & ex natura aliqua illi ad-
 juncta? Num vere unum ex pluribus fieri potest, cum
 vel unum vel plura suam naturā retinent, & eadem
 plane nihil immutata manent, nec vere pars alterius
 efficiuntur? Certe non nisi aggregatione talia unum
 sunt. Imo contradictio aperte involvitur, cum talia
 unam personam fieri, aut in unam personam, coale-
 scere dicuntur.* Resp. Omnino vere unum ex
 pluribus fieri potest, etsi inter plura illa unum
 plane nihil immutatum maneat. Atque hoc ve-
 re partem alterius effici, licet multi negent, ego
 tamen affirmare minime dubito: quandoquidem
 de essentia partis non est, esse aliquid incomple-
 tum & imperfectum, & esse ex se & natura sua
 ordi-

*Non perti-
tinet ad es-
sentiā par-
tis, ut sit a-
liquid inco-*

ordinatum ad constituendum cum altero ens ali-
 quod tertium; sed essentia partis in hoc consistit, quod
 aliquid alteri unitum, una cum illo constuat rem u-
 nam proprie, sitque adeo aliquid illius rei compositæ,
 non ipsum illud totum compositum, ut bene docet Ro-
 dericus de Arriaga, Dispp. Theol. in Thomam Tom.
 VI. Dispp. XXVIII. sect. II. num. 10. cuius verba hic
 appono: *Objicit Durandus, inquit: Ubi non sunt pro-*
pria partes, non est propria compositio; sed in Chri-
sto non sunt vere partes; nam Verbum non est pars,
nec entitas partialis; hoc enim dicit imperfectio-
nem & incomplementum; ergo. Respondeo, ali-
quod ali-
 quos ex his, qui sententiam nostram defendunt,
 (nempe quod persona Christi sit composita) cen-
 sere hoc nomen, pars, dicere imperfectionem;
 quia significat perfectibile per unionem; ideoque ad-
 mittunt compositum sine partibus propriis; ut Hur-
 tadus disp. 19. §. 7. qui tamen in hac doctrina
 non videtur sibi constans; nam §. 3. dixerat,
 partem non semper accipi pro ente imperfe-
 cto & incompleto, sed pro eo, quod consti-
 tuit simul cum altero aliquid, & non est totum
 ipsum: id quod ego verissimum iudico, ac proinde
 censeo etiam quoad modum loquendi nullam in hac
 voce, pars, imperfectionem includi. Unde Justi-
 nianus in Edicto Fidei quod habetur Tomo 2. post
 concilium Toletanum II. columna 2. Nicetas in Ora-
 tione 142. Nazianzeni, quæ est secunda in Pascha,
 super illa verba, Quocirca agnus quidam, & alii

Patres concedunt proprie partes in hoc composito; quia putant non esse de essentia partis, quod sit incompleta aut imperfecta; aut quod ex se ordinetur ad componendum cum altera parte; sed satis esse ad rationem partis, quod sive naturaliter, sive supernaturaliter constituat unum totum cum altera re, & revera vox hæc, pars, non est instituta ad imperfectionem ullam significandam, (ut male supponit Hurtadus) sed, ut dixi, ad significandum id, quod constituit simul cum altero aliquam rem, seu, quod est aliquid illius rei compositæ, & non est totum compositum. Hæc Arriaga. Ad quorum confirmationem facit definitio Totius, ab Aristotele Metaphys. lib. V. cap. XXVI. tradita: Totum est id, quod ita continet ea, quæ continentur, ut illa sint unum. Unde ex opposito Pars fuerit quodlibet eorum, quæ ita in toto continentur, ut sint unum. Quæ definitio partis competit etiam personæ Filii Dei, prout una cum humana natura assumpta personam compositam Christi Θεανθρώπου constituit. Eo ipso enim persona Filii Dei est aliquid eorum, quæ ita in toto, nempe persona composita Christi Θεανθρώπου, continentur, ut sint unum. Nam persona Filii Dei, & humana natura ab ipso hypostatice assumpta, cum unum Christum Θεάνθρωπον constituunt, sunt unum in ipso per unionem realem, non unum per aggregationem, quia quæ tantum per aggregationem unum sunt, unionem realem non habent. Addit adhuc Schlichtin-

Hinc con-
 cluditur,
 personam
 Filii Dei,
 prout una
 cum huma-
 na natura
 personam
 Christi Θε-
 ανθρώπου
 constituit,
 vere & pro-
 prie partem
 appellari
 posse.

tin-

tingius p. 596: Et ut demus, ex divina persona & humana natura unum Verum suppositum effectum esse: sane Christus nec vere Deus aut Dei Filius erit amplius, nec vere homo, sed quiddam ex his tertium; quemadmodum homo ex anima & corpore compositus, nec anima vere est, nec corpus, sed quiddam tertium ex utroque compositum.

Resp. Longe alia ratio est, qua ex divina persona & humana natura unum suppositum effectum est, & qua ex anima & corpore unum suppositum efficitur. Quando ex anima & corpore unum suppositum efficitur, nec anima, nec corpus, sed tantum id, quod ex utroque componitur, est suppositum: Unde nec anima dici corpus, nec corpus dici anima, nec qui ex utroque constat, homo dici anima vel corpus potest. At quando ex Divina persona & humana natura unum suppositum effectum est, Divina persona mansit suppositum divinum, & ex humana natura ac subsistentia divina, intra quam illa assumpta fuit, ortum est suppositum humanum, non diversum à supposito divino, sed unum idemque cum illo suppositum, hoc ipso quod Dei & hominis una est subsistentia, nec humana natura habet propriam subsistentiam, sed terminatur & subsistit subsistentia aliena, nempe subsistentia Divinæ personæ, quæ apud humanam naturam supplet vicem propriæ subsistentiæ. Atque hinc fit, ut homo dici Filius Dei, & Filius Dei dici homo, & Chri-

Contingit
indivisi-
bilis, ut
scilicet
Aliter ex
divina per-
sona & hu-
mana na-
tura unum
suppositum
effectum est,
aliter ex a-
nima &
corpore u-
num suppo-
situm effici-
tur.

Christus dici Filius Dei possit, ob unitatem suppositi: quia homo, Filius Dei, & Christus, unum idemque sunt suppositum, unam simplicem atque indivisibilem subsistentiam habens.

Contendit
Schlichtin-
gius, hu-
manam
Christi na-
turam ha-
bere subsi-
stentia pro-
priam.

XXVII. Non potest concoquere Schlichtingius, quod modo docuimus, humanam Christi naturam non habere propriam subsistentiam, sed assumptam esse intra subsistentiam Filii Dei. Quare cum Meisnerus, ostendere volens, qui fiat, ut natura Christi humana singularis subsistentiam suam propriam non habeat, dixisset Brevi considerat. Theol. Photin. p. 511: *Ordinarie quidem omnis natura humana singularis vel individua per se subsistit, propriamque personam constituit, quia peculiaris subsistentia immediate profluit ab essentia extra causas producta: sed in Christi conceptione per inumbrationem virtutis Altissimi fluxus ille proprie personalitatis vel subsistentiae impeditus est extraordinarie; praevenitque aeternus Dei filius istam peculiaris ὑποστάσεως emanationem, & in primo formationis momento sanctificatam carnem in sua personae unitatem recepit, adeoque fecit ἐνοπύσατον, quae alias, nisi supervenisset haec admirabilis assumptio, futura fuisset ἀντοπύσατος, ut alii homines individui; ad haec reponens Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 599. ita instat: Errat Meisnerus, cum individuum & singularem substantiam siue propria subsistentia esse posse cogitat, quae nisi semper subsistentiam suam haberet; substan-*

stantia singularis & individua nullo pacto esset. Quod si eternus Dei Filius prohibere potuit, ne singularis Christi humanitas suam subsistentiam vel personalitatem haberet, etiam impedire potuit, ne substantia singularis esset. Ait, in primo formationis momento sanctificatam carnem in personae divinae unitatem fuisse receptam. At quomodo ea formari ac sanctificari, & recipi potuit, si suam subsistentiam non habuit? Licet vero in primo formationis momento eam receptam fuisse dicat, tamen saltem momento naturae, ut Scholastici loquuntur, eam formari prius oportuit, quam recipi. Nam & ipse Meisnerus non tantum diversas esse istas actiones formationis & receptionis agnoscit, sed eas etiam diversis personis attribuit; illam quidem tertiae, hanc vero secundae Trinitatis personae. At ne naturae quidem momento posterior esse potest substantia humanae Christi naturae, quam ejusdem in unitatem personae divinae susceptio.

Respond. *Refutatur.*
 Subsistentia sumitur dupliciter: 1. pro ratione existendi per se, in oppositione ad rationem existendi in alio, tanquam in subiecto; quae ratio existendi in alio competit accidentibus. 2. pro ultimo complemento & perfectione in genere substantiae. Priore acceptione verum est, individuum ac singularem substantiam sine sua subsistentia esse non posse; posteriore falsum. Dari autem subsistentiam posteriore acceptione, a substantia realiter distinctam, cujus munus sit, natura

Duplici significato vocis, substantia, exposito, definitur, substantiam individuum ac singularem esse possessivae suae substantia.

Haturam

turam substantialem ultimo complere ac perficere in genere substantiæ, ratio humana ex naturalibus suis principiis non cognoscit, sed unice ex revelatione addiscit; quomodo etiam non ex principiis suis naturalibus, sed tantum ex revelatione novit, dari foeminam parientem sine congressu cum mare, & multa id genus alia.

Alia Schlichtingii ratio, pro sua ipsa sententia, excruciat,ur,

XXVIII Aliam rationem, qua evincat, humanam Christi naturam habere propriam subsistentiam, affert Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 601. fin. & seq. *Falsum est, inquit, partes totius quod singularis aliqua substantia est, suam propriam subsistentiam non habere. Nam quemadmodum ex omnibus partibus factum est unum totum: sic ex singularium partium subsistentia facta est una subsistentia. Ceterum quæ suam propriam subsistentiam non habent, qualia sunt accidentia, partes substantiæ esse non possunt. Quamdiu partes insunt toti, impeditur quidem eorum subsistentia, ne sole subsistant; sed ne subsistant una cum aliis, non tantum per totius subsistentiam non impediuntur, sed totius subsistentiam sua constituunt subsistentia. Unde porro apparet etiamsi tandem verum esset, humanam Christi naturam partem esse personæ Christi, necessarium tamen fore; ut Christi humana natura suam propriam subsistentiam habeat: nec enim una pars largitur alteri subsistentiam, sed omnes largiuntur toti, & quicquid toti inest, suam non habens subsistentiam, non substantialis aliqua pars est, sed accidens. Res ipsa id postulat.*
Nam

Nam cum omnis pars natura prior sit toto, nisi suam subsistentiam natura prius haberet, quo pacto ad totius constitutionem concurrere posset? Itaque miror, cur Adversarii duas substantias individuales ac singulares in unam subsistentiam, quam duas subsistentias in unam substantiam, seu duas personas in unam personam maluerint confundere?

Resp. Confunditur hic rursus duplex subsistentia, §. præced. explicata, nempe subsistentia, quæ est ratio existendi per se; & subsistentia, quæ est ultimum complementum & perfectio in genere substantiæ. Necessarium esse, ut quælibet pars totius, quod substantia est, habeat propriam suam subsistentiam, & quod suam propriam subsistentiam non habet, id partem substantiæ esse non posse, de subsistentia priore conceditur, de posteriore negatur.

Et quamvis etiam concedatur, partes substantiæ naturaliter & ordinarie habere suam propriam subsistentiam, posteriore significato acceptam, & ex singularum partium subsistentiis fieri unam subsistentiam, quomodo v. g. cum aqua aquæ unitur, quælibet aqua gaudet sua propria subsistentia, & ex singularum aquarum subsistentiis fit una subsistentia; attamen non est negandum, aliter evenire posse, si Deus supernaturaliter & extraor-

dinarie agere velit. Humanam vero Christi naturam destitui sua propria subsistentia, & substituere subsistentia Filii Dei, inde colligitur, quia si hic homo haberet propriam suam subsistentiam,

Humanam
Christi na-
turam de-
stitui sua
propria sub-
sistentia, &

*subsistere
subsistentia
Filii Dei,
probatum.*

am, æque ac Filius Dei habet, & ex illis duabus
subsistentiis constitueretur subsistentia totius; non
magis Deus de homine, & homo de Deo, & Deus
ac homo de Christo, quam duarum aquarum u-
nitarum altera de altera, & quælibet illarum de
tota aqua quæ ex iis composita est, in recto ve-
re prædicari posset.

CAPUT. III.

Alterum argumentum pro no- stra sententia.

Ex loco Hebr. I, 10. 11.

I.

*Alterum ar-
gumentum
pro nostra
sententia,
in questione
principalis,
ex loco He-
br. I. 10. 11.
depromitur.*

Alterum argumentum desumimus ex loco
Hebr. I. 10. 11. ubi Filio Dei, Christo, hujus
universi creatio tribuitur. Unde ita colligimus:
De quo dictum est, *Tu in initio, Domine, ter-
ram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli,*
is est creator cæli & terræ, adeoque Deus, natu-
ram divinam substantialem habens: quandoqui-
dem constat, soli Deo creationem cæli & terræ
adscribi in S. literis. Atqui de Filio Dei, Chri-
sto, dictum est, *Tu in initio, Domine, terram
fundasti, &c.* uti loc. cit. contextus evidenter o-
stendit. E. Filius Dei Christus, est creator cæli
& terræ, adeoque Deus, naturam divinam sub-
stantialem habens.

II. Ex-

II. Excipit Schlichtingius, in Disp. de SS. *Exceptio Schlichtin-
gii.*
Trinitate, &c. p. 470. hæc verba vers. 10. *Tu
si cundum principia, Domine, terram fundasti, &
opera manuum tuarum sunt cæli,* ad Christum à
divino Autore non referri; sed tantum quæ se-
quuntur vers. 11. & 12: *Ipsi peribunt, tu autem per-
manes,* &c. Resp. Etiam hæc verba, *Tu in initio,
Domine, terram fundasti,* &c. referri ad Christum, *Resp.*
ex antecedentibus juxta ac consequentibus liquet:
Ex antecedentibus quidem: nam ad quem refe-
runtur verba vers. 8. & 9. *Thronus tuus, Deus,
in seculum seculi, virga recta virga regni tui. Di-
lexisti justitiam, & odisti legis transgressionem: pro-
pterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis ul-
tra consortes tuos;* ad eundem referuntur quo-
que verba vers. 10: *Tu in initio, Domine, ter-
ram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.*
Atqui ad Christum referuntur verba vers. 8. & 9.
Thronus tuus, Deus, in seculum seculi, &c. Ergo
ad Christum quoque referuntur verba vers. 10.
Tu in initio, Domine, terram fundasti, Majoris
veritas patet ex particula copulativa *Et,* initio
hujus vers. 10. posita, quæ indicat, de eodem Filio,
de quo præcedens testimonium citatum est, cita-
ri etiam hoc testimonium vers. 10. *Tu in initio,
Domine, terram fundasti,* &c. ita ut circa hujus
versus initium, post conjunctionem *Et,* subaudi-
enda sint hæc verba ex vers. 8. *πρὸς τὸν υἱόν, quoad
Filium* (quam significationem *τὸ πρὸς* ex Græcis

probat Erasmus Schmidius, in Annot. ad vers. 7. καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀγγέλους λέγει) iterum dicit Scriptura: Tu initio, Domine, terram fundasti, &c. Sed & verba modo dicta ad Christum referri, manifestum faciunt sequentia. Ad quem enim referuntur verba vers. 11. & 12. *Ipsi peribunt, tu autem permanes, &c.* ad illum etiam referuntur verba vers. 10. *Tu in initio, Domine, terram fundasti, &c.* Sed ad Christum referuntur verba vers. 11. 12. *Ipsi peribunt, tu autem permanes, &c.* Ergo ad Christum etiam referuntur verba vers. 10. *Tu in initio, Domine, terram fundasti, &c.* Major est evidens: quia in contextu non mutatur persona, sed uni eidemque personæ, voce *tu* designatæ, creatio cæli & terræ pariter ac eorundem destructio adscribitur. *Et TU in initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, TU autem permanes, & omnes ut vestimentum veterascent, Ac velut amictum convolves eos & mutabuntur.* Unde colligimus, creationem cæli & terræ non minus, quam eorum destructionem referri ad Christum, idque citra sensum aliquem mysticum, cui hîc locum non esse, concedunt Adversarii.

Rationes,
fulciende
sua senten-
tia à
Schlichtin-
gio allata,
de jicium.
THR:

III. Fulciendæ suæ exceptioni Schlichtingius l. c. subjunxit aliquot rationes, quas ad veritatis regulam jam revocabimus. Prima est, p. 470: *Quid hoc* (nempe Christum esse creatorem cæli & terræ) *ad scopum Autoris facit, vers. 4. expressum?*

pressum? Probare vult, Christum à dextris Dei collocatum, Angelis factum esse præstantiorem, ut Evangelii simul, quam legis, præstantiorem fuisse evincat sequestrum. Num vero si Christus cæli & terræ creator est, Angelis factus est præstantior? num fieri quoquam præstantior potest, qui ab omni æternitate, sine ulla comparatione præstantissimus est? quid? quæ comparatio inter Christum & Angelos ratione præstantiæ poterit institui, si ille creator est, hi sunt creaturæ? Resp. Qua intentione & consilio hîc relatum sit, quod Christus sit creator cæli & terræ, mox §. V. exponemus. Jam dicere sufficit, ad probandum, Christum à dextris Dei collocatum, Angelis factum esse præstantiorem, omnino argumentum duci posse ex eo, quod sit creator cæli & terræ. Neesse enim erat, Christum, qui homo est, quia idem quoque creator cæli & terræ est, ut hominem evehi ad eam dignitatem, quæ deceret eum hominem, qui simul cæli terræque creator esset, atque adeo Angelis præstantiorem fieri. Christus ab omni æternitate sine ulla comparatione præstantissimus, postquam homo natus est, sicuti, ut homo, paulisper inferior factus est Angelis, propter mortis perpeffionem, Hebr. II. 9. ; ita quoque, ut homo, superata morte, præstantior Angelis fieri & potuit, & debuit. Nempe comparatio instituitur inter Angelos & Christum, qua homo ac creatura est. Christum vero, qua hominem & crea-

Resp.

& creaturam, à dextris Dei collocatum, ad sua
 premum fastigium longe supra Angelos euectum
 fuisse, hinc quoque recte colligitur, quod idem
 simul cœli & terræ creator sit, ut vidimus.

2. Ratio.

IV. Altera ratio est p. 470. 471: Num vero
 Hebræos istos, qui Christiani erant & Apostolorum
 discipuli, credidisse putamus, Christum esse cœli &
 terræ creatorem: aut putamus non credidisse? Si
 prius, omnis hæc Autoris disputatio supervacanea
 est. Uno verbo dixisset Christum esse cœli & ter-
 ræ creatorem, & omnia confecisset. nec superva-
 canea tantum, sed & insulsa est, ut ostendimus.
 Si posterius, primum Hebræi isti documento nobis
 erunt, Apostolorum olim discipulos, Christum cœli
 & terræ creatorem esse, non credidisse. Deinde
 aut probat hoc loco Psalmi Autor, aut non probat,
 sed tantum sibi vult credi. Si probat, male pro-
 bat, quod absurdum est: pro concesso enim sumit,
 quod probandum est. Nam cum verba Psalmi a-
 perte de summo Deo loquantur, qui ea respectu crea-
 tionis cœli & terræ ad Christum referri velit, ne-
 cesse est, ut Christum summum esse Deum pro con-
 cesso sumat. Nam testimonium hoc ratione creatio-
 nis cœli & terræ aliter ad Christum referri non po-
 test. At hoc ipsum est, quod probandum fuerat.
 Alia est abolitionis cœli & terræ ratio, quæ cum
 ad Christi regnum pertineat, eam, si peragenda
 sit, quod ex hoc testimonio liquet, per Christum
 peragenda esse Christiani ignorare non poterant.

Si

Si vero non probat Autor, sed tantum sibi vult credi, quid Scripturae testimonium adducit, quasi non auctoritate nuda, sed Scripturae dictis cum hominibus Scripturae addictis pugnaret? Respond. Quidni Hebræos istos, qui Christiani erant & Apostolorum discipuli, credidisse putemus, Christum esse cœli & terræ creatorem? Nec tamen propterea statim supervacanea videri debet ista non disputatio, sed facta pluribus argumentis confirmatio dogmatis, de excellentia Christi. Quotidianum est, ad confirmandam aliquam veritatem plura argumenta colligere: quorum unum etsi rem omnem conficere posset, nemo tamen iudicat reliqua esse supervacanea, & frustra adjecta. Accedit, quod plurium argumentorum collectio hic non tantum faciat ad fortius roborandam fidem excellentiæ Christi hominis super angelos; sed & excellentiæ istius magnitudinem magis nobis declaret. Sed nec loco Psalmi adducto male probat Divinus Autor, Christum esse creatorem cœli & terræ. Cur enim verba hæc Psalmi non de promisso Messia, & quidem directe accipiantur? ad cuius regnum haud dubie pertinet vocatio gentium, (vid. Eph. II. 13. seqq.) quæ aperte prædicitur vs. 23: *Cum congregati fuerint populi simul, & regna ad serviendū Jehovæ.* Quid multa? Ad probandum, Christum esse creatorem cœli & terræ, sufficit verba Psalmi, ut de Christo dicta, à Divino Autore citata esse.

Resp.

An

An enim dubitare poterant Hebræi, verborum istorum sensum, mentemque Spiritus S. tenere illum, quem Autorem Divinum ac θεόπνευστον esse certo noverant? Atque hanc ipsam ob causam, quod ex inspiratione divina scripserint, Divini Auctores etiam ex sensu mystico dictorum V. T. argumenta petierunt, ut vers. 5. hujus cap. I. Epist. ad Hebr. allato dicto: *Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius*, & Gal. IV. 21: seqq. Conf. ad priorem locum, Schlichtingium in commentario in Epist. ad Hebræos, qui Tomo II. Operum Exegeticorum Crellii, in Bibliotheca Unitatorum est insertus; & ad posteriorem locum, Crellii Comment. in Epist. ad Gal.

3. Ratio.

V. Sequitur tertia ratio, p. 471: *Ipsa etiam argumentorum series & ordo id evincit, quod asserimus. Christum enim Angelis præstantiorem effectum esse probaturus autor, (1) id ostendit ex Filii Dei titulo, Christo peculiariter & κατ' ἐξοχήν tributo: qui titulus Christo etiam in terris agenti compete-
tebat. (2) progreditur ad Christi in cælos ingressum qui cum fieret, Angeli Christum tanquam Regem ac Dominum suum regni possessionem addeuntem adorare jussi sunt. (3) ad Christi thronum ac dominatum sempiternum, quem unctus à Patre accepit, provebitur. (4) ad præcipuum regni istius ac dominatus effectum, qui est cælorum ac terra abolitio, descendit. (5) Tandem, istius regni terminum, qui est omnium Christi inimicorum interitus & abolitio, cum priori illo effectu conjungit.*

unctum commemorat; & sic argumenta etiam sua terminat atque concludit. Quid hoc argumentorum ordine pulchrius? quid magis consertum atque connexum? At insere his cœli & terræ creationem, quid magis eris hians atque confusum?

Resp. Adhuc probe omnia inter se apta & colligata sunt, etiamsi inseratur cœli & terræ creatio. Recolamus breviter totam argumentorum seriem. Nempe Christum secundum humanam naturam Angelis præstantiorem esse factum, probat D. Autor 1. inde, quod Christus nominetur Dei Filius, nempe proprius ac proprie genitus à Deo Patre, & consequenter non tantum homo sit, sed simul unus ille cum Patre Deus, qui propterea merito in assumpta humana natura super omnes angelos evehi longissime debuerit: quippe quæ, per sui cum natura divina Filii Dei unionem personalem (per quam Filius Dei simul Deus & homo est) ipsius Dei caro, divinarumque perfectionum particeps facta est. 2. Quod Christus, qui per mortem excisus erat e terra viventium, Ef. LIII. 8. postquam per resurrectionem iterum in orbem terrarum introductus esset, mox in cœlum profectus, omnibus Angelis adorandus à Patre propositus sit, 1. Pet. III. 21. 22. 3. Quod, cum Angeli sint ministri, Christus Rex sit regnaturus in æternum; imo ut creator cœli & terræ ab æterno in æternum existat, pereuntibus licet, ac per ipsum destructis cœlo & terra. Quid, quæso, hîc hians

Resp.

Representatur tota series argumentorum, quibus in Cap. I. Ep. ad Hebr. Christum secundum humanam naturam Angelis præstantiorem esse factum probatur.

& confusum? modo observetur, occasione regni Christi in æternum duraturi, ad declarandam absolutam Christi æternitatem, nempe à parte ante & à parte post, ut loquuntur, creationis cœli & terræ, eorundemque destructionis per Christum mentionem esse factam. Denique 4. ad regnum Christi, de quo modo, redeunte oratione, illi quidem reginen divinæ omnipotentiae, per quod omnes ejus hostes sint subigendi, Angelis vero iterum ministratorum partes, hominum salvandorum causa obeundas, tribuendo, propositum dogma nova ratione concludit.

*Addita-
mentum ad
3. ratio-
nem.*

VI. Addit Schlichtingius pag. 472: Nimirum non intelligunt Adversarii, non raro in locorum citationibus usu venire, ut locus repetatur altius, aut producat longius, aut adducatur totus confertis inter se verbis ac sententiis, quamvis vel initium, vel finis, vel quod in medio dicitur, ad propositum non faciat. Altius v. c. repetit locum Jacobus de vocatione & conversione Gentium agens, Act. XV. Petrus protraxit longius, de effusione Spiritus S. differens, Act. II. Utrumque fecit eodem capite infra, Christi resurrectionem a mortuis probaturus à vers. 25. Hic autem ipse D. Autor proxime ante hunc locum ita adduxit de Christo testimonium, ut intermedia verba, quamvis ad scopum non faciant, nempe dilexisti justitiam & odio habuisti iniquitatem, non omitteret, nimirum quod ita ceteris intexta essent, ut eorum prætermissione dilacerandus locus fuerit.

Id ipsum in huius quoque testimonii citatione accidit, quod aut altius repetendum fuit, cum sequentia, in quibus vis argumenti consistit, per pronomina ab antecedentibus penderent, nec sine iis intelligi possent; aut mutari ac velut temerari sine ulla necessitate debuit. Neque enim ullum periculum erat, ne Hebræi priora testimonii istius verba, de cæli & terre creatione loquentia, ad Christum traherent, qui quod Christus Angelis præstantior effectus esset, docendi & Scripturæ testimoniis convincendi fuerant: nondum quippe ab Apostolis mysterium istud de tribus in una natura personis, aut duabus in una persona naturis edocti. Resp.

Nos satis intelligimus, aliquando in locorum citationibus usu venire, ut una cum iis, quæ scopum proprie tangunt, aliqua non facientia præcise ad propositum commemorentur, tantum ob sermonis contextum, quem nihil immutatum recitare lubet. Sed non intelligit Schlichtingius, evenire quoque in locorum citationibus, ut aliquid immutetur; nec tamen citra summam temeritatem dici posse, locum velut temeratum esse, facta ejusmodi mutatione. Cujus rei clarum habemus exemplum hoc ipso capite I. Epist. ad Hebr. vers. 6. ubi testimonium citatur è Psalm. XCVII. 7. his verbis: καὶ προσκυνήσασαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεῶν. Et adorent eum omnes Angeli Dei. Schlichtingius in Comm. ad h. l. statuit, Autorem divinum secutum fuisse græcam LXX. in-

Resp.
In locorum
V. T. cita-
tionibus in
N. T. ali-
quando usu
venit, ut
cum iis,
quæ scopum
proprie
tangunt,
simul ali-
qua non fa-
cientia præ-
cise ad pro-
positum re-
ferantur, ut
contextus
sermonis
integer &
ter-

immutatus interpretum versionem, quæ ita reddidit:
relinqua- προσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ, *Adorate*
sur: inter- eum omnes Angeli ejus. Quo posito, D. Autor
dum, vero primo ab initio adjecit particulam copulativam
aliquã ver- καὶ. Deinde tertiam personam imperativi, προ-
borum mu- κύνῃσατε, adhibuit loco secundæ personæ,
tationem προσκυνήσατε. Tertio nomen substantivum θεῶν πο-
factam esse sedit pro pronomine relativo αὐτοῦ. Quare ergo
deprehen- deinceps in initio vers. 11, in citatione testimo-
dimus. Po- niii è Psalm. CII. 27, pro eodem pronomine rela-
sterioris tivo, αὐτοῖς, non pari modo ponere potuit sub-
modi ci- stantivum vers. præced. claudens, ἄγγελοι, cæli.
tandi ex- ad quod pronomen illud refertur? Quod si
emplum locum Psalmi XCVII. 7. expressum dicamus de
habemus in locum Psalmi XCVII. 7. expressum dicamus de
loco Psalm. XCVII. 7. textu hebræo, qui ita habet, הַשְׁמַיִם וְהָאָרֶץ
XCVII. 7. Adorent eum omnes Dii: adhuc major mutatio
citato He- in fine facta deprehenditur, mutato videl. nomi-
br. I. 6. ne substantivo אלהים, Dii, in substantivum di-
 versæ significationis, ἄγγελοι, Angeli, & adjecto
 adhuc alio substantivo genitivi casus, θεῶν, Dei.
 Nonne rursus longe facilius erat, in citatione lo-
 ci Psalm. CII. 27. pro verbis, *Ipsi peribunt*, (nempe
 cæli) hæc reponere *cæli peribunt*? Et vero
 necessarium fuisset, hinc omitti verba de crea-
 tione cæli & terræ loquentia, si referri non
 deberent ad Christum. Manifestum enim est, in-
 tegro illo Psalmi testimonio, duabus partibus
 constante, quarum prior hinc vers. 10, posterior
 vers. 11. & 12. recensetur, unam tantum perso-
 nam,

nam, repetito pronomine *Tu*, compellari; nec alii personæ cœli & terræ destructionem adscribi, quam cui eorundem creatio ante adscripta fuerat. Quamobrem Hebræi verba posteriora, de cœli & terræ destructione loquentia, non poterant accipere de Christo, nisi de eodem & priora, de cœli & terræ creatione loquentia, acciperent. Certe quodocunque aliquod testimonium V.T. in N.T. adducitur de Christo, nunquā ejus testimonii pars aliqua tali modo citata reperietur, quæ non referatur ad Christum. Cæterum nihil absurdum est, Hebræos docendos & Scripturæ testimoniis convincendos fuisse, quod Christus Angelis præstantior effectus esset secundum Humanam Naturam; etsi ab Apostolis mysterium illud de tribus in una natura personis, & duabus in una persona naturis jam edocti, Christum super Angelos infinitis modis eminere secundum Divinam Naturam intelligerent

VII. Fregimus hucusque rationes illas quibus nixus Schlichtingius, in Disputatione adversus Meisnerum, pertendit, è verbis Davidis, Hebr. I. 10. 11. 12. citatis, non priora de cœli & terræ creatione loquentia, sed tantum posteriora, de eorundem destructione loquentia, à D. Autore ad Christum referri. Nunc operæ pretium facturi nobis videmur, si adhuc duas rationes alias ei eripiamus, quas præter dictas urget in Commentar. ad eosdem vers. 10. 11. 12. Commentarius iste in Epist. ad Hebræos, ut supra jam memi-

*Sequuntur
alia Schlichtingii rationes, in Comm. in Epist. ad Hebr. allata ad probandum, è verbis Davidis Hebr. I. 10. 11. 12. citatis non priora, de creatione cœli & terræ*

ra, sed tantum posteriora, de eorum destructione loquentia, ad Christum referri.

meminimus, reperitur inter opera Exegetica Crellii, Bibliothecæ Unitariorum inserta Tom. II. à fol. 61.

VIII. Primam rationem exhibent nobis verba sequentia, quæ leguntur loc. cit. fol. 82. a. Sciendum est, Veteris Scripturæ testimonia, quæ de alio quodam prolata sunt, ad alium etiam referri à Scriptoribus N. fæderis solere: vel propter convenientiam & similitudinem, quæ inter utrumque est; vel propter subordinationem, ut dicitur. Propter similitudinem, vel quod is, de quo in Novo Fædere sermo est, figuratum est seu antitypus ejus, de quo verba accipiuntur in Veteri: quo pacto duplex semper est verborum sensus, unus literalis, alter mysticus; quorum ille typo, hic antitypo convenit, quemadmodum supra vers. 5. 8. 9. vidimus: vel quod licet unum figuratum, alterum antitypus non sit, propter similitudinem tamen quandam eadem verba, quæ de uno simili dicta sunt, alteri applicentur; quo pacto Christus Matth. 15. 7. 8. Judæis suo tempore viventibus Esaia verba, de Patribus ipsorum olim prolata, accommodat. Propter subordinationem, cum verbi gratia ea quæ de Deo dicta fuerunt ad Christum referuntur, ideo quod Deo in iis subordinatus sit. Cujus rei, ne alia commemorem, apertum exemplum habuimus supra vers. 6. quo pacto etiam illa Dei verba, Posui te in lucem Gentium, Es. 49. de Christo mystico sensu dicta, propter subordinationem apostolis accommodat

1. Ratio.

Ab utroque
sensu, lite-
rali & my-
stico differt
Accommo-
datio.

Tribus istis,
à Schlich-
tingio su-
peradditur
quartum,
cujus funda-
mentū con-
stituitur in
subordina-
tione.

tingio adductis, nunc non laborabimus, ne lon-
gius dilabamur à scopo. Ab utroque sensu, mysti-
co & literali differt Accommodatio, quam vo-
cant, stricte sic dicta, quando nimirum dictum
aliquod V. T. usurpatur in Novo, de re prorsus
alia quam quæ verbis dicti, sive immediate sive
mediate, significabatur & respiciebatur, ob si-
militudinem, quam res illæ inter se habent. De
hac Accommodatione scribit Crellius, in Com-
mentar. ad Gal. V. 24. Oper. Exeget. Tom. I. fol.
420. b: *Solent etiam sæpe verba scripturæ per ac-
commodationem citari, quemadmodum in sermone
communi sæpe solemus verba variorum auctorum,
licet de alia re prorsus fuerint usurpata, ad rem
nostram accommodare: ut cum utimur verbi cau-
sa illo Virgiliano, Urget presentia Turni, aut
quod ille de Apibus dixit, Animasque in vulnere po-
nunt; nos de hominibus usurpamus: vel cum illud
Lucani, hominibus ambitiosis & inter se de hono-
re certantibus accommodamus, Pompejusve parem,
Cesarve priorem; & infinita alia. Sed hic ver-
borum sensus non est revera Scripturæ sensus, sed
eam usurpantis.* Tribus istis à Schlichtingio su-
peradditur quartum, cujus fundamentum con-
stituitur in subordinatione: quando nimirum
dictum aliquod V. T. de aliqua persona prola-
tum, in N. T. refertur ad aliam personam, ob
subordinationem qua hæc persona illi, in

in re de qua fermo est, subordinatur; ipsomet etiam illo dicto utramque personam, priorem primo, posteriorem secundo respiciente. Quod novum Socinianorum commentum est, ad hoc peculiariter repertum, ut loci præsentis Hebr. I. 10. vim effugerent. Huc enim tandem evadere necesse erat, ad summas angustias redactis. Verum etsi dictorum duplicem sensum, literalem & mysticum habentium, ea sit ratio, ut rem unam primo & immediate, secundum sensum literalem; alteram secundo & mediate, secundum sensum mysticum significant, uti supra exposuimus: inauditum tamen est & sine exemplo, dictum aliquod secundum unum eundemque sensum, sive literalem sive mysticum, de alia atque alia persona intelligendum esse, de una primo, & de altera secundo, quod hæc illi in re aliqua subordinata sit. Verba Psalm. XCVII. 7. non primo de Deo Patre, & secundo de Christo; sed tantum de Christo intelligenda esse, facile videbit, qui reputaverit, quomodo ea citata legantur Hebr. I. 6: *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: (nempe Deus, ut vers. præced. 4. &c.) Et adorent eum omnes angeli Dei.* Quibus verbis significatur, Deum Patrem non de se, sed de primogenito, de Filio suo Jesu Christi & quidem cum per resurrectionem eum iterum in orbem terrarum introduxisset, & mox in cælum evexisset, (confer supra §. V.) dixisse, *Et*

Hoc recens
Sociniano-
rum com-
mentum re-
jicitur.

*Locus Esai.
XLIX. 6. à
Paulo cita-
tus Act. XIII
47. illustra-
tur.*

adorent eum omnes angeli Dei, idque Psalmo XCVII, quo descriptio regni Christi continetur, prædictum fuisse. Nec juvat Schlichtingium dictum Es. XLIX. 6. *Posui te in lucem gentium*, Act. XIII. 47. a Paulo citatum. Nam Paulus, ostensurus Apostolos iustos esse prædicare Evangelium Gentibus, affert illud dictum, non quod sensu literali de Esaias, ac sensu mystico de Christo primo, & de Apostolis secundo loquatur; atque ita tum Esaias tum Christus & Apostoli *lux Gentium*, & quod sequitur apud Prophetam, *ast in Esaiam plane non quadrat, salus usque ad finem terræ* vocentur: sed quod isto loco prædictum sit, Christum constitutum esse, ut fieret lux Gentium, nempe Apostolorum prædicatione. Conf. Act. XXVI. 23. Nam Christus ipsemet docendi munus tantum inter Judæos obiit. Ut ergo fieret lux Gentium; debuit iisdem annunciari à discipulis suis. Nam *quomodo credent in eum, de quo non audierint? quomodo autem audient absque prædicante?* Rom. X. 14. Atque hæ partes speciatim Apostolis erant destinatæ: sicuti & illis postea diserte mandatæ sunt à Christo, Matth. XXVIII, 19. Marc. XVI. 15.

X. Pergit Schlichtingius l. c: *Jam vero non omnia testimonii alicujus verba, seu res verbis significatæ, quæ ei de quo primo prolata sunt, competunt, protinus locum habere credi debent in eo, ad quem secundo propter aliquam ex causis jam dictis refe-*

referuntur: quemadmodum in illis verbis, quæ de Salomone literalis sensu primum prolata sunt vers. 5. vidimus: Ego ero illi in patrem, & ille erit mihi in filium. Sequitur enim, ut illic vidimus: Si quid autem deliquerit, arguam eum in virga virorum: quæ verba ad Christum referri non debent, adeoque mysticam significationem non habent. Itaque quoties aliquod testimonium, quod prius de alio aliquo dictum est, ad Christum refertur; videndum est, quid Scopo conveniat, quid ipsius Christi naturæ ac conditioni, & secundum hæc sensus eruendus & de Christo intelligendus est. Respondeo: Omnia te-

testimonii alicujus verba, de aliquo ad aliquid pro-

bandum de eo citata, sive primo sive secundo i-

psum respiciant, omnino in eo locum habere credi-

debent. Et sic quoque omnia verba vers. 5, ex

II. Sam. VII. 14. de Christo citata, Ego ero illi in

patrem, & ille erit mihi in filium, de Christo in-

telligenda sunt: cumque primo & sensu literali

prolata sint de Salomone, ad Christum debent

secundo & sensu mystico referri; quo sensu, quia

ad Filium Dei proprie dictum respicitur, nulli

præter Christum dici potuerunt. Quod autem

verba dicto loco Samuelis proxime sequentia; Si

quid autem deliquerit, arguam eum in virga viro-

rum, ad Christum referri non debeant; quid hoc

ad nos, vel ad rem præsentem? quandoquidem

illa non sunt verba testimonii vers. 5. de Christo

citati, nec ibi relata leguntur. At quando vers.

Omnia te-
stimonii ali-
cujus V. T.
verba, de
aliquo ad
aliquid pro-
bandum de
eo citata
in N. Testa-
mento, sive
primo sive
secundo i-
psum respi-
ciant, o-
mnino in eo
locum ha-
bere credi
debent.
Nec cõtra-
rium ex lo-
co II. Sam.

rato Hebr.
I. 3. colligi
potest.

10. 11. & 12. testimonium de Christo citatur ex Psalm. CII. 26. 27. 28. non minus verba de creatione cœli & terræ agentia, *Tu in initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli*, quam altera illa de eorundem abolitione loquentia, *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes ut vestimentum veterascent, ac velut amictum convolves eos & mutabuntur*, à D. Autore transcripta ac commemorata esse deprehendimus: & propterea etiam utraque de Christo intelligi debere, firmiter tenemus. Nec produci poterit vel unicum testimonium V. Testamenti, in Novo ad aliquid probandum de Christo allatum, ubi aliqua testimonii pars tali modo citata sit, quæ ad Christum non pertineat. Imo nihil simile, in testimoniorum citationibus, repereris apud ullum gravem Autorem.

Schlichtingii ratio.

XI. Fuit prima Schlichtingii ratio, in Commentario in Epist. ad Hebr. allata. Altera ibidem fol. 83. b. proposita, continet idem argumentum, quod supra §. III. discussimus, idque nova instantia munit, quatuor instructa rationibus. Primum Argumentum his verbis conceptum est: *Querere adhuc libet existis, qui creationem cœli & terræ ad Christum hoc loco referri putant, quid censeant, an Christum cum angelis comparatum, secundum humanam naturam consideret Autor, eamque quam per exaltationem adeptus est gloriam; an secundum divinam? Si prius, quid huc facit*

facit cœli ac terræ creatio? An enim Christus qua homo est, & supra angelos erectus, cœlum ac terram condidit? Si posterius, cur eum angelis præstantiorem effectum esse dicit? An qua Deus ille summus est, quoquam præstantior effici potuit? Ad quæ responsio ex dictis §. nostra III. facile patet, nempe Christum, cum Angelis comparatum, considerari secundum humanam naturam: & quia Christus condidit cœlum ac terram, etsi non qua homo condiderit, tamen qua hominem angelis præstantiorem effectum esse, quod hæc prærogativa debeat illi homini, qui idem quoque est creator cœli & terræ.

Resp.

XII. Jam sequitur instantia: *Neque est quod dicas, Christum quidem secundum humanam naturam, & eam, quam qua homo per exaltationem adeptus est majestatem, cum angelis comparari, iisque præstantiorem esse effectum asseri; sed hujus rei argumentum à divina ejus natura, cœlique & terræ creatione hoc loco duci.* *Instantia Schlichtingii, quatuor munita rationibus.* Prima ratio: Nam primo quam præposterum absurdumque esset pro argumento secundario id afferre, quod solum per se, si clarum apertumque sit, rem totam multo melius certiusque conficere possit; si vero dubium & controversum, pro argumento afferri non debeat.

Resp. Nonne reliqua quoque argumenta, à D. Autore allata, rem tantam optime certissimeque conficiunt? In talibus vero argumentis arbitrium

1. Ratio.

Resp.

rium

rium est, parvique refert, quo ordine modo ve ea ad probandam adhibeantur.

2. Ratio.

XIII. Secunda ratio: *Deinde non videtur satis recte aut saltem aperte consequi, si Christus sit summus Deus cæli ac terræ creator, eum etiam, qua homo est, angelis præstantiorem esse effectum. Nam si hæc ejus divinitas impedire non potuit, quo minus aliquando angelis qua homo inferior esset: quomodo ex ea necessario & evidenter concludi poterit, eum qua homo est, non tantum angelis dignitate parem, sed etiam longe superiorem evasisse.* Resp.

Resp.

Et si divina Christi natura non impedivit, quo minus Christus, qua homo, aliquando inferior esset angelis; impedit tamen, quo minus semper & in-perpetuum inferior illis maneat. Cum enim, ob unionem personalem humanæ naturæ cum divina, Christo, qua homini, debeatur excellentia super angelos, isque hac ad tempus sponte se abdicaverit, ut genus humanum redimere posset per mortis perpeffionem; necessario & evidenter hinc concluditur, postquam opus redemptionis fuit peractum cessante abdicationis istius causa, ipsam quoque abdicationem cessare, & Christum qua hominem ex morte redivivum, excellentiæ super angelos sibi debitæ reapse competentem fieri debuisse.

3. Ratio.

XIV. Tertia ratio: *Præterea ordo testimoniorum Scripturæ hic adductorum sententiam banc refellit, de quo paulo post.* Resp. De ordine testimonio-

testimoniorum Scripturæ nos paulo ante §. V., ubi ostensum, sententiam nostram illo minime refelli. Superest quarta & ultima ratio: Denique si Christus certo tantum respectu Angelis præstantior est effectus, nempe habita solummodo ratione illius dignitatis, quam qua homo per exaltationem est adeptus, ratione vero illius dignitatis quam quæ Deus summus habuerit, semper angelis præstantior fuerit: quo pacto D. Autor non addita ulla limitatione, Christum simpliciter Angelis præstantiorem effectum esse asseruit? Nam quod certo tantum respectu verum est, simpliciter asseri non debet: quod vero simpliciter asseritur, simpliciter etiam & absolute verum sit oportet. At si simpliciter verum est, Christum Angelis præstantiorem effectum esse, non tantum ex cæli & terræ creatione nullum ejus rei argumentum duci potest; sed etiam contrarium inde manifeste concluditur: qui enim cæli ac terræ creator est, nullo præstantior effici potest, sed absque comparatione omnibus præstantior est. Resp. Novimus nonnunquam, cum Scriptura simpliciter loquitur, subaudiendam esse limitationem. Sic S. Paulus cupit migrare & esse cum Christo, nempe quoad animam. Confer. II. Cor. V. 8. Nam qui in Domino moriuntur, antequam resurgant, sunt cum Christo ex parte & secundum quid, nempe secundum animam tantum: ubi vero resurrexerint, erunt cum Christo absolute, quando ipsi toti, corpore pariter atque anima erunt apud Domi-

4. Ratio.

Resp.
Nonnunquam,
absolute lo-
quente Scri-
ptura, limi-
tatio que-
dam subau-
dienda est.
Loco II. Cor.
V. 8. decla-
ratur.

L

num.

num. Quando in Scriptura de Filio Dei, vel Christo prædicatur aliquid, quod ei secundum humanam naturam tantum competit, nonnullis in locis limitatio expresse addita legitur: v. g. *Filius Dei factus est ex semine David secundum carnem*, Rom. I. 3. *Christus est ex patribus, quod ad carnem attinet*, Rom. IX, 5. *Christus morte affectus est carne*, 1. Pet. III. 18. *Christus passus est pro nobis carne*, 1. Pet. IV. 1. Quo facilius est subaudire limitationem in locis aliis, ubi est omissa.

CAPUT. IV.

limitatio expresse addita legitur. Tertium & ultimum argumentum pro nostra sententia, ex cultu Christi divino.

I.

Tertium & ultimum argumentum pro nostra sententia sumitur a cultu Christi divino. Tertium argumentum suppeditat nobis cultus Christi divinus. Nam Quicumque cultu divino est afficiendus, is est Deus, naturam divinam substantialem habens, qui & Deus summus vocatur. Atqui Christus divino cultu est afficiendus. Ergo Christus est Deus, naturam divinam substantialem habens, seu summus Deus. Major est certa ex præcepto Deuter. VI. 13: quod repetiit ipse Servator ad repellendum tentatorem diabolum, petentem, ut se adoraret, Matth. IV.

10: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli ser-
vies. Et Es. XLII. 8. ait Deus: Ego Jehova, hoc
est nomen meum: & gloriam meam alteri non da-
bo, & laudem meam sculptilibus. Minorem con-
firmant illa Scripturæ loca, quæ de adorando at-
que invocando Christo nos erudiunt. De adora-
tione Christi scriptum est Hebr. I. 6: *Et quum i-
terum inducit primogenitum in orbem terrarum, di-
cit: Et adorent eum omnes angeli Dei.* De invo-
catione Christi satis constat ex communi illa
Christianorum periphrasi, *qui invocant nomen Do-
mini Jesu Christi*, Act. IX, 14. & 21. 1. Cor. I. 2.
II. Tim. II. 22. Qua ipsa periphrasi Christiani ad-
monentur sui officii, probe scientes, non placere
Deo cultum, qui non fit ab ipso præceptus.

II. Ad hoc argumentum de cultu divino, quo
Christum debemus prosequi, excipit Schlichtin-
gius, in Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Mei-
fner, art. I. de Deo, p. 161: *Ex hoc cultu nihil aliud col-
ligi potest, quam Christum habere in omnia divinum
imperium, omneque judicium. Qui enim talis est, is æ-
que cum ipso Deo Patre honore afficiendus est. At ve-
ro ad id, ut Christus divinum in cuncta imperium &
omne judicium habeat, nihil est opus, ut ipse summus
Deus esse statuatur; imo necesse est ut contrarium sta-
tuatur; quandoquidem S. literæ aperte testantur,
Deum Patrem illi nomen, quod est super omne nomen
donasse, omneque judicium ac potestatem dedisse;
idque etiam ideo, quia filius sit hominis, id est homo.*

*Exceptio
Schlichtin-
gii ad hoc
argumen-
tum.*

L 2

(Resp.

Resp.

Si solus Deus summus est adorandus, ut Christus, verba legis divinæ citans, nos docuit Matth. IV 10; utique ex adoratione & cultu divino, quo Christum prosequi debemus, aperte colligitur, Christum esse ipsum summum Deum. Nam si Christus summus Deus non esset, & tamen esset adorandus; sequeretur, non solum summum Deum esse adorandum, quæ propositio directe contradicit Christi propositioni. Quod Christus, qua homo, habeat in omnia divinum imperium omneque judicium; id ipsum quoque, Christum esse summum Deum, potenter confirmat. Nam divinum in omnia imperium est imperium potestatis & potentiæ simpliciter infinitæ: & utraque pariter ad omne judicium exercendum requiritur. Potestas autem & potentia simpliciter infinita formaliter & subjective est in solo Deo summo, ente increato & infinito, non in ullo ente creato & finito; neque homo Christus ullo modo earum particeps fieri potuisset, nisi simul summus Deus esset, humana Christi natura in unitatem personæ summi Dei assumpta, unde factum, ut potestas & potentia infinita, quæ Christo, ut Deo, inest formaliter, subjective, per se & per essentiam, eidem, ut homini, competat per unionis personalis gratiam.

*Quod
Christus,
qua homo,
habeat
in omnia
divinum
imperium,
omneque
judicium;
id ipsum
quoque,
Christum
esse summum
Deum, po-
tenter con-
firmat.*

*Exceptio
Schlichtin-
gii ad lo-
cum Matth.
V. 19.*

III. Ad locum Matth. IV. 10. excipit Schlichtingius, in Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Meisner art. I. de Deo, p. 209. *Cum soli Deo cul-*

tus

tus divinus asseritur, ad ea tempora pertinet, in quibus nullus erat, qui divinum à Deo in omnia imperium obtineret, cujusque cultus ad ipsum Deum omnino referretur. Resp. Lex soli Deo cultum divinum asserens, pertinet ad legem moralem, quæ est perpetua, & vim obligandi habet etiam temporibus N. Testamenti. Vid. loca Matth. V. 17. 19. Rom. III. 31. VIII. 4. 7. 8. XIII. 8. 9. 10. Gal. V. 13. 14. Et vero quod ad legem de adoratione solius Dei, Deut. VI. 13. propositam, attinet, novimus eam à Christo. Matth. IV. 10. repositam, retenta particula exclusiva, (quæ in versione LXX. interpretum adjecta legitur declarationis gratia) & ad retundendum impudentissimum Satanæ de sui adoratione postulatam adhibitam fuisse. Potuisset Servator alia ratione Satanam rejicere, putidi mendacii eum arguendo, quod se de tradita sibi in omnia regna mundi potestate falso jactare ausus fuerit, Luc. IV. 6. sed maluit ei unum hoc divinum mandatum opponere, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*; quo minime os obturatum fuisset Satanæ, regnorum mundi potestatem, tanquam à Deo traditam, sibi vendicanti, si tantum ad tempora V. T. pertineret. Paratam enim habuisset exceptionem, mandatum hoc de solo Deo adorando, nihil jam aduersus se valere, tempore N. T. Unde indubitato colligitur, illud etiam ad N. T. tempora vim suam porrigere. Neque est quod

Resp.

Lex de colendo Deo solo, pertinet ad legem Moralem, quæ est perpetua & habet vim obligandi etiam temporibus N. T.

Vindicatur locus Matt. IV. 10.

Nec dicere licet, legem de solo Deo

adorando quod dicas , legem de solo Deo adorando adhuc
non quide quidem valere sub N. T. nec per illud sublatam
abrogatam atque abrogatam , sed tantum auctam & perfe-
in N.T. sed etam fuisse , ita ut , cum sub V. T. solus Deus a-
auctam & dorandus fuerit , sub N. T. præter Deum etiam
perfectam Christus adorari debeat. Nam vel cæcus videat,
fuisse , ira hoc pacto legem istam non auctam atque perfe-
ut, cum sub etam , sed vere abrogatam fuisse. Si enim sub
V. T. solus N. T. præter Deum , etiam Christus adorandus
Deus ado- est ; sane jam non solus Deus est adorandus.
randus fue- Nonne , si solus Deus Israël is est adorandus , quod
rit, sub No- lex præcipit ; quicumque non est Deus Israelis ,
non præter non est adorandus ? (Non negabit , qui propo-
Deum etiã sitionum exclusivarum expositionem ex Logicis
Christus a- didicerit , quam vel sensus communis quemvis sa-
dorandus sit. tis doceat) Atqui Christus , ex Schlichtingii sen-
Nam hoc tentia , non est Deus Israël is. Ergo Christus ,
pacto lex i- vi istius sententiæ , non est adorandus. Ergo qui
sta non au- dicit , Christum quoque præter Deum esse ado-
cta atque randum , is aperte contradicit legi divinæ , præ-
perfecta, cipienti solum Deum Israël is esse adorandum.
sed revera Unde simul apparet futilitas istius rationis , quam
abrogata Schlichtingius adorationi Christi hîc obtendit ,
fuisse. scribens , Christi cultum ad ipsum Deum omni-
 no referri. Nam si Christus non est Deus Israël is ,
 ut statuit Schlichtingius , Christi cultus legi ,
 quæ solum Deum adorare jubet , adeoque Deo
 ipsi omnino est adversus. Talis vero cultus quî
 in

in ipsum Deum referri queat, citra summam ejus injuriam & contumeliam?

IV. Alibi Schlichtingius, nempe in Apologia pro Veritate accusata ad Ill. & Pot. Hollandiæ & West-Frisiæ Ordines, pag. 200, 201. cultum & adorationem Christi defendens, & simul ad locum Matth. IV. 10. excipiens, ita differit: *Potuit Deus arcam illam Fœderis, præsentia quadam suæ Majestatis, ad cultum & adorationem consecrare: potuit Pharaos Josephum ad similem sui venerationem sine ulla diminutione magnitudinis suæ, imo majore sua cum gloria attollere: an quod Deo in arca illa licuit, quod Pharaoni in Josepho, id Deo non licuisse dicemus in Christo, Filio suo, quem totius mundi Dominum, & Servatorem, & Judicem æterno suo destinaverat decreto? Hic est lapis ille offendiculi, & petra scandali; lapis quem reprobarunt edificantes, factus est caput anguli; à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis vestris. Nimirum, Non habebis Deum alium coram me, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies: sed ratione cultus, adorationis & servitii alius non est à Deo, cui & per quem ipse sibi cultum exhiberi voluit: quin si quis hunc colere detrectet, ipsi Deo contrarius sit, ipsumque Deum nolit colere.* Resp. Arcam fœderis, rem inanimam, in V. T. adoratione & cultu divino prosequendam fuisse, merum est commentum hominum, nihil aliud spectantium, quam ut thesi suæ serviant. Non magis Deus

Alia
Schlichtingii
excep-
tio, in Apo-
logia pro
Veritate
accusata.

Resp.

Non magis
Deus arcam
templum,
quam cœ-
lum præ-
sentia qua-
dam suæ
majestatis
ad cultum

arcam

Et adorationem consecravit.

Quamvis Rex aliquis alium in consortium regni & honoris regii assumere possit; Deus tamen divinum honorem cum alio, qui Deus non est, communicare non potest.

Quisquis alius est à Deo, etiam ratione cultus, adorationis & servitii à Deo haberi debet.

Exceptio Schlichtingii ad locum Es. XLII. 8.

arcam illam fœderis, vel templum, loca præsentiæ suæ in terra, quam cœlum ipsum, thronum suum, præsentiâ quadam suæ majestatis ad cultum & adorationem consecravit; sed sicuti Deus in cœlis existens adorandus est, non cœlum; ita Deus, in templo & ad arcam fœderis præsens, non templum vel arca fœderis adorari debuerunt. Honor Josepho decretus à Pharaone, non fuit regius, sed regio proximus. At Sociniani Christo ipsum divinum honorem, non divino proximum vendicant. Et quamvis Rex aliquis alium in consortium & regni, & honoris regii assumere possit; Deus tamen divinum honorem cum alio, qui Deus non est, communicare non potest. Habet enim honor divinus pro fundamento dignitatem & excellentiam infinitam: quæ sicuti non cadit in alium, qui Deus non est, ita nec honor divinus, cujus actibus quis testatum facit, se dignitatem

atque excellentiam infinitam in aliquo agnoscere. Quamobrem quisquis alius est à Deo, etiam ratione cultus, adorationis & servitii alius à Deo haberi debet. Et satis declaravit Deus, se non velle per alium sibi cultum exhiberi, dum se solum adorare & colere jussit. Nam si Deus per alium coleretur, jam non solus coleretur, sed simul alius, per quem coleretur. Nam qui colitur mediate per alium, mediante illius cultu colitur.

V. Ad locum Es. XLII. 8. excipit Schlichtingius, in Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Mei-

Mei-

Meisner. art. I. de Deo, pag. 234. Loquitur illic Deus de tali gloria suae datione, qua fiat, ut ipse gloria sua privetur, vel saltem aliquid illi de gloria sua decedat: non vero de ea, per quam adhuc longe magis ipsius gloria augeatur & illustretur. Illud fit, si aliquid gloria tribuatur illis, qui cum Deo nihil commune habent, illiusque sunt adversarii, cujusmodi sunt Idola. Unde illico post verba, *Gloriam meam nemini dabo, additur, nec laudem meam sculptilibus.* Hoc vero usu venit, quando Deus cum illis, qui ipsi conjuncti sunt, & ab ipso dependent, gloriam suam communicat. Quicquid enim talibus gloriae tribuitur, id totum in ipsum Deum redundat, & ejus gloriam amplificat, quod sc. & potuerit, & dignatus fuerit quempiam ad tantum evehere fastigium. Quod vel in primis in Christo à Deo Patre ad tantam gloriam evecto locum habet. Resp. Loquitur hic Deus de gloria adorationis divina, Deoque propria. *Gloriam, inquit, meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.* Per gloriam intelligit gloriam adorationis, uti vox *laudis* in altero membro posita indicat, quæ ad adorationem pertinet. *Gloriam meam*, ait, ad designandam gloriam sibi propriam. In sequentibus duplex exprimit objectum, cui gloriam istam se daturum negat: unum generale, quod est *alter*, id est, quicumque alius, qui non est ipse Deus; alterum speciale, nempe *sculptilia*, quorum specialem mentio-

Resp.

Locus Esai. XLII. 8. illustratur & vindicatur.

M

nem

nem hîc fieri non parva ratio erat, quodanimum populi Israelitici ad cultum sculptilium novimus fuisse proclivior. Atqui gloriam divinæ adorationis non statim alicui deferendam esse, si quis cum Deo conjunctus sit & ab ipso dependeat, docet nos Angelus, qui Johannem se adorare volentem repulit, *Vide ne feceris*, eique unum illud adorationis objectum, Deum, demonstravit, *Deum adora*, Apoc. XIX. 10. hoc ipso ostendens, solum Deum, non se, aut alium quenquam, qui non sit Deus, adorandum esse. Nec Schlichtingius quemvis qui cum Deo conjunctus sit & ab ipso dependeat, adorari permittit; sed *Christum solum post Deum divino cultu ab omnibus afficiendum esse* statuit, in Cichovii centuria argum. cæsa, pag. 605. Sed nec Christum adorare fas est, si secundum essentiam suam spectatus non Deus, sed tantum homo est: sic enim adoraretur אלהים alter, qui non est Deus, quem tamen, qualiscunque sit, se ab adorationis gloria simpliciter exclusum

Fieri non potest, ut Deus cum altero communicet adorationis gloriam, quam ipse sibi reservavit, & alteri se non daturum diceret affirmavit?

VI. Pergit Schlichtingius, in cit. Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 234. ex antedictis de significatione vocis *Dandi* sententiara ferens: *Unde apparet verbum dandi in illis Dei verbis non vere dationis, sed permissionis tantum significationem habere.*

habere; quod & alibi contingit. Cui enim dubium esse poterat, Deum ultro ac sua sponte gloriam suam Idolis non esse concessurum? sed an permissurus non esset, gloriam suam illis deferri, de eo tantum ambigi poterat. Itaque non negat Deus, se gloriam suam ulli unquam sua summa cum gloria collaturum esse: eo ipso enim gloriam suam, dum eam retinere vellet, proderet; sed negat se permissurum esse, ut quisquam se invito eam usurpet. Resp. Nulla hinc necessitas, accipiendi verbum dandi non de vera datione, sed de permissione tantum. Dilatum est, quod ait Schlichtingius, nemini dubium esse potuisse, Deum ultro ac sua sponte gloriam suam, Idolis non esse concessurum; sed an permissurus non esset, gloriam suam illis deferri, de eo tantum ambigi potuisse. Non nisi stulte ambigi poterat, an Deus non permissurus esset, gloriam suam Idolis & sculptilibus deferri, quod ne fieret, lege divina, diris execrationibus circumsepra, expresse sancitum est. Qui vero tam absurdas dubitationes admittit in animum suum, is non mirum facit, si dubitet quoque, an Deus ultro ac sua sponte gloriam suam idolis non sit concessurus. Novimus sane, idolorum cultores ita præcipientes actos fuisse dementia, ut ausi sint sibi persuadere, Deum sibi benefacturum esse ob cultum idolorum, quod de Micha legimus Judic. XVII. An vero tali, qui cultum Idolorum Deo singulariter placere credebat, dubium esse non poterat, an Deus

Schlichtingius, verbo dandi non vere dationis sed permissionis tantam significationem tribuens, repellitur.

Quod dicitur, non negare Deum se gloriam suam ulli dum gloriam suam retinere vellet, proderet, id verumquam bis Dei prorsus adversatur.

ultro ac sua sponte gloriam suam idolis esset concessurus? Quod porro ait Schlichtingius, non negare Deum, se gloriam suam ulli unquam sua summa cum gloria collaturum esse, quia eo ipso, dum gloriam suam retinere vellet, proderet, id verumquam bis Dei prorsus adversatur. Dum enim Deus sua summa dixit indefinite, *Gloriam meam alteri non dabo*, cum gloria verborum istorum sensus est omni ex parte universalis, & significant, Deum adorationis suæ gloriam nulli alteri, qui Deus non sit, unquam ullo modo daturum esse. At si Deus gloriam suam alicui, qui Deus non est, sua cum gloria conferret, daret utique jam alteri gloriam suam. Quomodo ergo dicere potuisset, gloriam suam alteri se non esse daturum? Adversatur id quoque legi divinæ, de solo Deo adorando. Nam si Deus adorationis suæ gloriam alicui sua cum gloria conferret, eo ipso is, præter Deum, adorandus esset. Si hoc, non solus Deus esset adorandus, quod tamen facere lex divina jubet. Sed & ipseus divinæ adorationis naturæ id adversatur. Nam adoratio divina fundatur in excellentia ac perfectione simpliciter infinita, eamque respicit, uti supra §. IV. dictum. Sicuti ergo Deus nulli, qui Deus non sit, suam excellentiam ac perfectionem simpliciter infinitam dare potest, ita nec suam gloriam adorationis.

VII. Denique loc. cit. p. 235. hæc addit Schlichtingius: *Quod si tamen vocem dandi quispiam*

piam proprie velit sumere, & simul contendat, hæc Dei verba tam late esse extendenda, ut omnes, quicumque sunt extra Deum, complectantur; dicimus gloriam Dei vicissim ita stricte summendam esse, ut eam tantum significet, quæ sit ipsius Dei plane propria, qualis v. c. ea est, ut ille solus pro supremo & independente rerum omnium Domino colatur. Nam alioquin falsum est, Deum ad gloriæ suæ consortionem neminem admittere. An enim cum Jesu Christo homine gloriam suam non communicavit? An eadem illa gloria, quam Christo Deus dedit, nobis vicissim à Christo donata non est? Job. 17. 22. Nonne vocati sumus in Dei regnum & gloriam? & ut D. Petrus loquitur, in eternam Dei gloriam? Resp. Utrumque, & vocem dandi proprie sumendam, & hæc Dei verba tam late esse extendenda, ut omnes, qui sunt extra Deum, complectantur, in superioribus evictum est. Unde & illud patet, gloriam Dei ita stricte sumendam esse, ut eam tantum significet, quæ est ipsius Dei plane propria. Talis vero non ea tantum est, ut ille solus pro supremo & independente rerum omnium Domino colatur; sed gloria divinæ adorationis in genere. Hanc sibi soli Deus in lege, *Domini- num Deum tuum adorabis, & illi soli servies*; hanc Deo, repetitis verbis legis, Christus vindicavit adversus Satanam, Matth. IV. 9. 10. Luc. IV. 6. 7. 8. Non petiit Satanus pro supremo & independente rerum omnium Domino coli; sed tantum, se Dei

Gloria ipsius Dei plane propria non ea tantum est, ut ille solus pro supremo & independente rerum omnium Domino cola-

tur; sed gloria divina adorationis in genere.

concessione & dono potestatem in omnia mundi regna nactum esse mentitus, adorationem divinam in genere affectavit: quam tamen soli Deo tribuendam, ex verbis legis, Christus ostendit. *Ad religionem & divinum cultum in genere hoc non pertinet, ut aliquem tanquam rerum omnium creatorem ac supremum ex se Dominum colas & adores, eique tanquam tali servias: cum appellatio Dei latius patere possit, & idololatrae multos tanquam minores, & à supremo dependentes Deos coluerint & venerati sint; & qui creaturam aliquam,*

Gloria, quam Christo homini Deo dedit, est gloria ipsius Dei plane propria: nec tamen hoc facto Deus alteri, qui Deus non est, dedit gloriam suam.

Solem puta aut Lunam, tanquam minorem aliquem Deum & à supremo dependentem coleret & adoreret, nonne religiosum cultum ei exhiberet, scribit bene Schlichtigius, commentatus in Rom. I. 25. ad verba, *Et coluerunt & servierunt creature propriae propter eum qui creavit*, Oper. Exeget. Tom. I. p. 167, a. Quod attinet ad gloriam, quam Christo homini Deus dedit, ea est gloria ipsius Dei plane propria. Nec tamen, hoc facto, Deus alteri, qui Deus non est, dedit gloriam suam: quandoquidem homo Christus, in unitate personæ, simul Deus est, ut supra probatum. Hanc vero gloriam suam, quæ est ipsius Dei plane propria, à Christo non esse datam fidelibus, sed aliam, illi quodammodo analogam, & ab illa infinito intervallo distantem, res ipsa loquitur. Talis gloria est gloria filiorum Dei, ad quam respici puto Joh. XVII. 22. (*Dedit eis potestatem, ut filii Dei*

Christus gloriam suam, quæ est ipsius Dei propria, non dedit fide-

fic-

fierent, nempe per adoptionem, Joh. I. 12. Conf. 1. Joh. III. 2.) item gloria vitæ æternæ, de qua sermo est 1. Theff. II. 12. & 1. Pet. V. 10.

libus, sed
aliam, illi
quodam-
modo ana-
logam.

VIII. Dum hac occasione reliqua, quæ ad elucidationem citati dicti Apostolici in Comment. affert Schlichtingius, percurro, offerunt se mihi nonnulla, quæ sine ulteriore consideratione videntur non esse dimittenda. Ad verba, *præter eum qui creavit*, delatus, aliquibus præmissis ita commentatur: *Non satis recte vertuntur hæc Apostoli Verba, præterito Creatore: quasi si Creatorem non præterissent, nullius criminis fuissent rei creaturam colendo, quod falsum est, quia verba, præterito Creatore, non exprimunt; rectior & tam rebus quam vocibus convenientior versio est, præter creatorem, quibus solum Creatorem colendum esse docetur, & peccari sive quis Creatorem incultu negligat, & solum creaturam relicto Creatore colat, sive Creatoris cultui cultum creaturæ religiosum adjungat; sive, inquam, non colat Creatorem, sive non solum religiose colat. Sicut peccabant, qui præter naturalem fœminæ usum alium qui præter naturam est sectabantur; sive naturalem usum plane negligenter sive naturali usui eum qui præter naturam est, adjungerent. Probo versionem, præter Creatorem: quod ea usitatio præ-*

De qua
gloria in-
quatur
Christus
Job. XVII.
22?

Locus Rom.
I. 25. expli-
catur.

creatorem

torem non una cum creatura , sed solum ; creaturam vero non esse colendam , cultum Deo proprium deferendo alteri , quam Deo. Sane si creatura non est colenda una cum Creatore , multo minus colenda erit sine Creatore. Atrocior enim est Dei injuria ac contemptus , si Deus , qui solus colendus est , plane negligatur & prætereatur in cultu ; quam si ei in cultu creatura adjungatur. Ponamus etiam verba ista vertenda esse , *præterito creatore* : certum tamen est , cultum divinum , creaturæ exhibitum à Gentilibus , in se detestabile , ipsaque lege naturæ damnatum crimen fuisse ; adeoque id ipsum quoque in se damnari ab Apostolo , & Gentiles , præterito Creatore colentes creaturam , duplici nomine reos peragi tum quod coluerint creaturam , tum quod hoc fecerint præterito Creatore , seu quod Creatorem plane non coluerint : quod posterius crimen , additum priori , culpam Gentilium nimium quantum auget. Utut fit , & quæcunque versio eligatur , illud manet & fixum est , Apostolum docere voluisse , nullam creaturam , sed solum Creatorem esse colendum. Quod iterum inculcans Schlichtingius , mox addit p. 167. b: *Docemur igitur ab Apostolo , nulli creaturæ religiosum cultum ac servitium præstandum esse proinde nec Angelis , nec hominibus , nec ulli animantium , nec Soli , nec Lunæ , cæterisque astris. Omnium vero stultissimi sunt , qui mortuos & omni anima cassos reli.*

religiose colunt & invocant, quam hominum apothefin irridens Vespasianus Caesar, quamvis homo profanus, cum videret se mori: Ego, inquit, jam, ut puto, Deus fio; false tangens Senatus Romani consultum, quo mortuus in Deorum numerum referendus erat. Hinc videmus etiam eos crimine idololatriæ teneri, qui cultui ac servitio Dei adjungunt, cultum ac servitium creaturarum, quod aliquando ab Israelitis factitatum, & à Prophetis reprehensum legimus in Scriptura.

IX. Jam in Pontificios versus, illos quoque ob cultum Sanctorum Idololatriæ postulat: Sed hoc, inquit, dolendum est, id ipsum ab iis, qui Christi nomē profitentur, fieri. Nec est ut dicant, sese eos quos colunt pro Diis non habere: quid enim hoc dicendo sibi volunt? Sese eos non colere religiose? Hoc dicere non possunt, cum id faciant, & faciendū esse dicant. An hoc tantum, quod iis Deorum nomen & appellationem non tribuant? At quid refert non tribuere nomen, si rem ipsam attribuas? Quare enim eos religiose colunt & invocant? Nonne quod iis divinam sapientiam & juvandi mortales cælestem aliquam facultatem adscribant, seu cælestes Spiritus mente (forte omissum, divina) præditos esse credant? Quid vero hoc aliud est, quam Deum quendam esse? Ipsam sane Deorum appellationem Scriptura etiam de creaturis quibusdam, ut Angelis, & inter homines summis iudicibus ac rectoribus usurpat. At ut, ulla creaturarum religiose colatur, nusquam

N

quam

Schlichtin-
gius, cum
suis, reli-
giose colens
atq; invocans
Christum,
quem sum-
mum Deum
esse negat,
iisdem fun-
damentis fit
reus idolo-
latræ, qui-
bus eam
impingit
Pontificiis.

quam docet; ubique Deum solum religiose co-
lendum esse testatur. Nec eos quidquam juvat,
qua uti solent, latriæ & duliæ distinctio, &c. Mi-
ror, Schlichtingium hæc ita confidenter dispu-
tare contra Pontificios, & non videre, se suos-
que, religiose colentes atque invocantes Chri-
stum, quem summum Deum esse negant, iisdem
fundamentis Idololatriæ reos fieri. Pontificiis,
religiose colentibus atque invocantibus sanctos,
idololatriæ crimen impingit, quia licet non Deo-
rum nomen & appellationem, rem tamen ipsam
attribuant sanctis, cum iis divinam sapientiam &
juvandi mortales cœlestem aliquam facultatem
adscribunt, & propterea illos colunt religiose,
quod nihil aliud sit, quam Deum quendam esse:
At Schlichtingius & nomen Dei, & rem ipsam,
quam subesse dicit isti nomini, tribuit Christo.
Nonne Deum vocat? Nonne divinam ei sapien-
tiam, & juvandi mortales cœlestem aliquam, di-
vinamque facultatem adscribit? Quid vero (utor
verbis Schlichtingii) hoc aliud est, quam Deum
quendam esse? Simili disputatione Schlichtin-
gium Pontificios aggressum esse legimus, in Cen-
turia argumentorum Cichovii cæsa, pag. 42:
Nimirum, ait ibi, compellans Pontificios, sicut
Dei nomen ad solum summum Deum significandum
ita restrinxistis, ut illud omnibus aliis denegandum
putetis, sic & divinus cultus ille tantum vobis est,
qui tanquam summo Deo defertur. Atqui sicut Dei

no-

nomen, etsi soli summo Deo κατ' ἐξοχὴν tribuitur, tamen extra hanc excellentiæ significationem multis est commune, quorum respectu Deus Summus & Altissimus esse dicitur: sic & divini cultus appellatio pariter cum nomine Deorum extenditur ad omnes, qui tanquam aliis mortalibus majores, imprimis tanquam cœlestes & immortales, præsertim inconspicui, & ab omni sensu mortalium remoti coluntur; quibus eo ipso quod coluntur, Votorum omnium notitia tribuitur. Fatendum, igitur est aut multorum Deorum vos cultores esse, si, quos colitis natura tales sint, quales colitis; aut falsorum, si non sint. Si divini cultus appellatio pariter cum nomine Deorum extenditur ad Sanctos, qui tanquam aliis mortalibus majores, imprimis tanquam cœlestes & immortales, præsertim inconspicui, & ab omni sensu mortalium remoti coluntur, quibus eo ipso, quod coluntur, votorum omnium notitia tribuitur; annon divini cultus appellatio pariter cum nomine Deorum extendetur etiam ad Christum quem utique Schlichtingius nulla re facit inferiorem Sanctis, quales describuntur à Pontificiis? Nam & nos, ait in eodem libro, quem Cichovio opposuit, pag. 2. Christi Divinitatem, in suo genere summam, & qua nulla cuiquam à Deo possit dari sublimior; eandemque fictitiam aut putatitiam, sed veram & naturalem, nec non Divinas Christi imo Divinissimas plane perfectiones agnoscimus. Et

si, quia divini cultus appellatio pariter cum nomine Deorum extenditur ad sanctos cœlestes, fatendum est, aut multorum Deorum Pontificios cultores esse, si, quos colunt, natura tales sint, quales colunt; aut falsorum, si non sint: nonne, quia divini cultus appellatio pariter cum nomine Deorum extenditur etiam ad Christum, fatendum quoque est, aut multorum Deorum Socinianos cultores esse, si Christus, quem colunt, natura talis sit, qualem colunt; aut falsi Dei, si non sit? Res est evidens, cujus lumen non obscurat diluta ratio, qua se citata pag. 42. extricare studet Schlichtingius, scribens: *Nequicquam vero nobis objecerit quispiam, duorum nos Deorum cultores esse. Christus enim, ut quam sit ab uno illo Deo distinctus, appareat, nunquam absolute & subjective, ut loquuntur, Deus appellatur, sed tantum Dominus, quo Rex nobis à Deo datus cœlestis significetur. Itaque neutiquam duos Deos colere dicendi sumus, sed unum Deum & unum Dominum, quod plane Christianum & Apostolicum est, I. Cor. VIII. 6. Nam quæ consequentia? Christus ab uno illo Deo distinguitur in Scriptura Sacra: Ergo Sociniani, cum uno illo Deo Christum religiose colentes, non sunt dicendi colere duos Deos. Do instantiam. Angeli ab uno illo Deo distinguuntur in Scriptura Sacra. Ergo Pontificii, cum uno illo Deo Angelos religiose colentes, non sunt dicendi colere plures Deos. De*
An-

Antecedente argumenti Schlichtingiani, & speciatim de verbis Pauli, 1. Cor. VIII. 6. infra suo agemus loco.

X. Nunc, ne longius evagemur, revertimur ad Schlichtingii Commentarium in Rom. I. 25: ut adhuc videamus, quomodo se expedire laboret ab objectione, quæ fluit ex assertione istic a se stabilita, quod nulli creaturæ religiosus cultus ac servitium præstandum, sed solus Creator religiose colendus sit: *Objiciunt*, inquit p. 167. b. *Si solus rerum omnium Creator colendus est, sequitur Christum, aut rerum omnium creatorem esse; aut religiose colendum non esse. Negamus id sequi: solus enim nihilominus Creator colitur, quamvis Christus colatur: non quod Christus sit Creator, (hoc enim manifestam continet contradictionem) sed quod Christo Creator dederit ut religiose coli possit ac debeat, quo in Christo tanquam in vera & sui imagine ipse solus colatur & adoretur. Si enim non homo, sed Deus homini hanc largiatur Divinitatem, ut religioso afficiatur cultu, (quod Deo licitum esse quis negaverit?) is homo ratione divini & religiosi cultus non diversus & alius ab ipso Deo, sed unus idemq; cum eo reputandus est. Ea omnis creatura hinc excludi debet, cui nisi homo sit propitius, id est, nisi eam opinionibus & decretis suis Deum faciat, Deus non erit. At enim hoc manifestam continet contradictionem, solum Creatorem*

Schlichtingius frustra se conatur expedire ab objectione, quæ fluit ex assertione à se stabilita, quod nulli creaturæ religiosus cultus ac servitium præstandū, sed solus creator religiose colendus sit.

rem colendum esse, & tamen etiam Christum, qui creator non fit, colendum esse. Nec contradictio tollitur per hoc, quod dicitur, Creatorem Christo dedisse ut religiose coli possit ac debeat. Fac enim ita esse: attamen cum sic colitur Christus, re ipsa colitur aliquis qui creator non est, etsi ex voluntate Dei colatur: & consequenter non colitur, nec colendus est, Creator solus. Et licet creator in Christo coli dicatur, erit tamen præter Creatorem adhuc aliud objectum cultus, Christus. Si vero, ubi Deus in Christo colitur, duplex datur objectum religiosi cultus; sequitur manifesto, non solum Deum esse colendum: nam solum Deum esse colendum, idem est, ac solum Deum debere esse objectum cultus religiosi hocque posito, unum tantummodo religiosi cultus objectum erit, non duplex. At, inquis, *si Deus homini hanc largiatur Divinitatem, ut religioso afficiatur cultu, is homo ratione divini & religiosi cultus non diversus & alius ab ipso Deo, sed unus idemque cum eo reputandus est.* Resp. Talis homo ratione divini cultus non diversus & alius ab ipso Deo reputandus esset, in quantum non diverso & alio, sed uno eodemque cultu, quo Deus afficitur, afficiendus esset: absolute tamen & simpliciter diversus & alius esse ab ipso Deo, illoque culto diversus & alius ab ipso Deo coleretur, quamvis non diverso & alio cultu, adeoque non solus Deus coleretur.

CA-

CAPUT V.

Primum Socini contra nostram sententiam argumentum, à Schlichtingio defensum, refellitur.

I.

EGimus hucusque causam nostram tribus argumentis: in quibus cum nihil vel ad firmitudinem, vel ad claritatem probationis desiderari queat, plura cumulare nihil attinet. Nunc quinque illis argumentis, à Socino, Lib. Quod Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae homines, &c. Cap. IV. Oper. Tom. I. p. 698. propositis, & à Schlichtingio, Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Meisner. art. I. p. 205. & multis seqq. defensis, occurrere consilium est, quibus, Trinitatis dogma in S. literis aperte damnari, probatur: quandoquidem his argumentis proxime & directe concluditur, partim, nullum alium præter Patrem Christi esse summum Deum; partim vero, Christum non esse summum Deum, quod posterius etiam consequens est priori.

Excipiuntur quinque Socini argumenta, quibus Trinitatis dogma in S. Literis aperte damnari probatur.

II. Primum argumentum à Schlichtingio loc. cit. p. 204. 205. refertur his verbis: *Primum*

te-

testimonium sumtum est ex verbis ipsius Christi ad Patrem, Joh. 17. 3. *Ὡς cognoscant te, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν.* Hæc enim verba accipienda esse, ac si dictum foret, ut cognoscant te, qui solus es verus Deus, docet locus 1. Tim. 6. 16. ubi cum similiter in Græco sit, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία; fere omnes tamen Interpretes vertunt, qui solus habet immortalitatem, quippe cum hæc sit vis Græcæ loquutionis. Quod si ergo solus Pater est verus Deus, (veri namque Dei nomen hic κατ' ἐξοχήν sumitur, pro eo qui summus est) relinquitur, nec Filium, nec Spiritum Sanctum, nec quenquam alium, præter Patrem, esse verum Deum κατ' ἐξοχήν, id est, summum. Resp. Verba Christi Joh. XVII. 3.

Resp. Verba Christi Joh. XVII. 3. *ἵνα γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν,* non ita accipienda sunt, ut cognoscant te, qui solus es verus Deus. Nam exclusivam μόνον non construendam esse cum pronomine σε, Patrem designante, sed cum verbis sequentibus, ἀληθινὸν Θεὸν, evidens inde est, quod articulus τὸν, inter pronomen σε, & exclusivam μόνον positus sit, & hæc cum sequentibus vocibus, ἀληθινὸν Θεὸν, immediate, nullo interjecto verbo vel participio, cohæreat. Itaque Servatoris verba necessario ita debent verti: *ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, ut cognoscant te, illum solum verum Deum, sive qui es ille solus verus Deus, ut voces μόνον, & ἀληθινὸν Θεὸν, conjunctæ per articulum τὸν, voci μόνον præfixum, & nullo interposito verbo vel participio direm-*

Locus Joh. XVII. 3. *ἵνα γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν,* non ita accipienda sunt, ut cognoscant te, qui solus es verus Deus. Nam exclusivam μόνον non construendam esse cum pronomine σε, Patrem designante, sed cum verbis sequentibus, ἀληθινὸν Θεὸν, evidens inde est, quod articulus τὸν, inter pronomen σε, & exclusivam μόνον positus sit, & hæc cum sequentibus vocibus, ἀληθινὸν Θεὸν, immediate, nullo interjecto verbo vel participio, cohæreat. Itaque Servatoris verba necessario ita debent verti: ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, ut cognoscant te, illum solum verum Deum, sive qui es ille solus verus Deus, ut voces μόνον, & ἀληθινὸν Θεὸν, conjunctæ per articulum τὸν, voci μόνον præfixum, & nullo interposito verbo vel participio direm-

diremtæ , τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν ita conjunctæ manent. Ut autem hoc modo vertantur , ut cognoscant te , qui solus es verus Deus , non patitur constructio Grammatica : quia sic voces , μόνον ἀληθινὸν θεὸν , distrahuntur ac separantur , quas præfixus illis articulus τὸν conjungit , & nullum interpositum verbum vel participium divellit. Non enim scriptum est , σε μόνον τὸν ἀληθινὸν θεὸν , te solum illum verum Deum ; vel , quod idem est , cum præcedente , σε τὸν μόνον ὄντα ἀληθινὸν θεὸν , te qui solus es verus Deus , sed ita legimus , σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν , te , illum solum verum Deum sive te qui es ille solus verus Deus. Quod si veritas , te qui solus es verus Deus , verborum ordinem turbas , ita ut ipsum locutionis sensum commutes. Loci

*Illustratur
locus 1. Tim.
VI. 16.*

1. Tim. VI. 16. prorsus alia & dissimilis est ratio. Ibi quidem , quod in Græco est , ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν , concedimus posse ita verti , qui solus habet immortalitatem : sed quis non videt , alium verborum positum ac constructionem hîc esse , quam in verbis Christi ? Hîc enim post exclusivam cum articulo , ὁ μόνος , non sequuntur alia nomina , cum quibus illa jungatur , uti in verbis Christi sequuntur nomina ἀληθινὸν θεὸν : sed immediate sequitur participium ἔχων , cum nomine substantivo , ἀθανασίαν , cum quo nomine exclusiva , ὁ μόνος , non construitur. Participium ἔχων habens , vim verbi obtinet , valetque idem ac ὁ ἔχει , qui habet. Quare verba græca hoc sonant,

O

ille

ille solus habens immortalitatem, & si participium resolvas in pronomen & verbum, *ille, solus qui habet immortalitatem*; cum quo sensu idem est, si dicas, *ille qui solus habet immortalitatem*, vel brevius, omiſſa voce *ille*, ab initio imposita, *qui solus habet immortalitatem*.

III. Idem responsi ad Socini argumentum dederat jam quoque Meisnerus, Brevi Considerat. Theol. Photin. Cap. IV. p. 377. 378. ubi docuit, ex verbis Christi fluere hanc propositionem, *Pater est ille solus verus Deus*; ipsumque ordinem & articulum præpositivum τὸν ostendere particulam μόνον haud pertinere ad subjectum σε, sed ad prædicatum. Ad quæ Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. hæc reponit: *Imo vero & articulus appositionem esse indicat, seu novam subjecti descriptionem; recteque hic vertitur per pronomen qui, & nomen solus non alio quam ad subjectum referri potest: nec ordo verborum, si verbis Christi formatur aliqua propositio, in ἀληθινὸν θεὸν ad Subjectū, quod Pater est, refertur; illum qua de Patre hac ejus descripio, & illud de Patre enunciatur, quod in appositione pro illo ponitur, nomen solus non alio quam ad Patrem referri potest, hoc pacto, solus Pater est ille verus Deus, vel eodem manente sensu, ut mox patebit, Pater est is, qui solus est verus Deus; quorum omnium exemplum habemus loca ad Patrem,*

co à Socino notato, 1. Tim. 6. 16. de quo supra jam ^{loco subjecti} ^{positum non} ^{est ullo mo-} ^{do referen-} ^{da in con-} ^{structione :} ^{sed ita col-} ^{locari debet} ^{in prædica-} ^{to, quod cõ-} ^{stituit inte-} ^{gra Patris} ^{descriptio,} ^{in appositio-} ^{ne pro illo} ^{in Christi} ^{verbis} ^{posita, ut cõ} ^{vocibus, ve-} ^{rus Deus} ^{immediate} ^{maneat cõ-} ^{juncta.}
 egimus. Resp. Si hæc Christi verba tota confi-
 derentur, *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te*
 (nempe Patrem) τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν; accurate
 loquendo Pater nequit appellari subjectum: in-
 terim concedo, totum hoc, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν,
 tanquam descriptionem Patris, & consequenter
 etiam nomen *solus*, quatenus hujus descriptionis
 pars est, ad Patrem referri. Sed cum ex istis Chri-
 sti verbis formatur aliqua propositio, in qua de
 Patre dicta ejus descriptio prædicatur, exclusiva
solus ad Patrem, loco subjecti positum, non est
 ullo modo referenda in constructione, ut dicatur,
Solus Pater est ille verus Deus; vel Pater est is, qui so-
lus est verus Deus: Sed ita collocari debet in prædica-
 to quod constituit integra Patris descriptio, in appo-
 sitione pro illo in Christi verbis posita, ut imme-
 diate conjuncta maneat cum vocibus *verus Deus,*
 hoc modo: *Pater est ille solus verus Deus, vel*
Pater est is, qui est solus verus Deus. Nam ad
 descriptionem Patris in sermone Christi pertinet
 hoc totum, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν: quamobrem e-
 tiam, ubi de Patre prædicanda ejus descriptio,
 hoc integrum & immutatum relinquendum est,
 nec committendum, ut exclusiva μόνος à vocibus
 immediate sequentibus, ἀληθινὸς Θεὸς, ullo modo
 divellatur.

IV. Ad locum 1. Tim. VI. 16. quem Socinus ^{ejusdem in} ^{stantia cir-}
 attulerat, ut ostenderet, vocem *solus* ad subje-
 ctum

ea locum
1. Tim. VI.
16.

ctum esse referendam, responderat Meisnerus loc. cit. p. 381, eum plane dissimilem esse, habentem exclusivam expresse subiecto additam. Ad quæ Schlichtingius regerit, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 141. *Ovum ovo similis non est, quam loci isti sunt inter se similes. Adscribamus locum: quem (id est, Christum) temporibus propriis ostendet, ille beatus, & solus potens, Rex regnantium, & Dominus dominantium, ille solus habens immortalitatem.* In Græco est, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία. Quod posterius membrum ita omnes fere interpretes reddunt: qui solus habet immortalitatem. Jam vero si Græca verba spectemus, exclusiva solus non minus cum prædicato, habens immortalitatem, situ conjuncta est, quam in Joannis loco cum prædicato, verus Deus: nec expressius in uno exclusiva ad subiectum respicit quam in altero. Quod si ergo omnes interpretes, & Meisnerus ipse, particulam, solus hîc ad subiectum referri vident, cur non etiam idem illic fieri censeant? Resp. Utriusque loci dissimilitudinem diligenter expositam dedimus supra, §. II. Integer sermonis Paulini contextus inspectus docet nos, hæc verba, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία, continere novam descriptionem Dei. Quæ si, formata peculiari propositione, de Deo prædicetur, talis inde emerget propositio: *Deus est ille solus habens immortalitatem, vel Deus est ille, solus qui habet, sive ille qui solus habet immortalitatem,* unde sequitur hæc propositio; *Deus solus seu solus Deus habet immortalitatem.* Sane in

Resp.

in citatis Pauli verbis, exclusiva *μόνος* stat immediate ante verbum *ἔχειν*, nec habet post se aliquod nomen, quocum genere, numero & casu conveniat, ut cum eo construi possit. At in verbis Christi, *τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν*, exclusiva *μόνος* stat immediate ante nomina, *ἀληθινὸν Θεὸν*, nullo interjecto verbo, & cum illis construitur. Igitur si hæc verba, continentia descriptionem Patris, de Patre prædicanda sunt, talis formari debet propositio, *Pater est ille solus verus Deus*; vel, *Pater est is, qui est solus ille verus Deus*: nec idem est, si cum Schlichtingio dicas, *Pater est is, qui solus est verus Deus*, vel, *Solus Pater est verus Deus*: nam in his duabus propositionibus exclusiva *solus* construitur cum voce *Pater*; cum in prioribus duabus construatur cum vocibus, *verus Deus*. Unde etiam plane diversus istarum propositionum sensus oritur. Nam nostræ illæ hoc sensu debent accipi: *Pater est ille solus verus Deus, extra quem non est alius verus, & Pater est Deus is, qui est solus verus ille Deus, extra quem non est alius verus Deus*. Socinianarum vero propositionum hic est sensus: *Pater est is, qui solus est verus Deus, nec extra Patrem est alius, qui sit verus Deus, & Solus Pater est verus Deus, nec extra Patrem est alius, qui sit verus Deus.*

V. Nondum quiescit Schlichtingius, sed ita porro instat, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 238. *Demus, particulam solus ad prædicatum referri eo pacto quo Meisnerus vult, ut nimirum talem Deum*

Ulterior
Schlichtin-
gii dissu-
ratio de lo-
co Job.
XVII. 3.
enervatur.

verum determinet, extra quem nullus alius sit verus Deus; nihilominus tamen omnes, præter Patrem, excludendi vim habebit, & sic ad primum subjectum re ipsa spectabit. Quoties enim hoc pacto per vocem solus prædicatum determinatur, proinde est, ac si ipsi statim subjecto vox hæc fuisset addita. Exemplis res fiet manifesta. Cum dico, Cicero est ille solus Orator, Virgilius est ille solus Poëta, perinde est; ac si dicerem, solus Cicero est Orator, solus Virgilius est Poëta. Sed ut sacra potius afferamus exempla, nonne cum dico, Deus est ille solus Dominator, ille solus sapiens, ille solus potens, ille solus immortalitatem habens, ille solus Dominus per quem omnia, perinde est ac si dicerem; Solus Deus est Dominator, sapiens, &c. Solus Christus est Dei Filius Dominus per quem omnia. Similiter ergo cum dico; Pater est ille solus Deus, idem est ac si dicerem; Solus Pater est ille verus Deus. Resp. Si hoc obtinemus, particulam solus ad prædicatum referri eo pacto, ut talem Deum verum determinet, extra quem nullus alius sit verus Deus; salva res est, vicimus. Nam ex omnium Logicorum doctrina absurdum est, particulam solus, cum tali modo ad prædicatum pertinet, ejusque pars est, nihilominus subjectum respicere & omnia præter illud excludere. Nec contrarium probant exempla à Schlichtingio adducta. Cum dico, ait, Cicero est ille solus Orator, perinde est ac si dicerem, Solus Cicero est Orator; cum dico, Deus est ille solus Dominator, ille

Quando
particula
solus per-
tinet ad
prædicatū
ibique ali-
quid deter-
minat, neu-
tiquam dici
potest eam
respicere

ille solus sapiens, &c. aut Christus est ille solus Dei ^{subjectum,}
Filius; perinde est ac si dicerem, Solus Deus est ^{& omnia}
Dominator, sapiens, &c. Solus Christus est Dei ^{præter il-}
Filius. Enim vero binas istas propositiones, ^{lud exclu-}
 quas ut æquivalentes in dictis exemplis affert ^{dere.}
 Schlichtingius, easdem esse formaliter, nullus ^{Ex propo-}
 Logicorum dixerit. Concedo alteram ex altera ^{sitione, que}
 recte inferri, hoc pacto *Cicero est ille solus Ora-* ^{continet}
tor, nempe excellentissimus; Ergo Solus Cicero ^{exclusivam}
est ille Orator: Deus est ille solus Dominator, ille ^{Solus, per-}
solus sapiens, &c. puta qui à se est Dominator, à ^{tinente ad}
se sapiens, &c. Ego Solus Deus est ille Domina- ^{prædicatū,}
tor, ille sapiens, &c. Christus est ille solus Dei ^{ibique ali-}
Filius, nempe proprius; Ergo Solus Christus est ^{quid deter-}
Dei Filius: verum id fit ratione materiæ, & per ^{minantem;}
 consequentiam non formalem, sed materialem; ^{interdum}
 quia nimirum id, quod in prædicato cum ^{recte infer-}
 voce *solus* conjungitur, non latius patet subjecto. ^{tur propo-}
 Non latius patet Orator excellentissimus, quam ^{sitione Exclufi-}
 Cicero; Dominator, sapiens à se, quam Deus; ^{va exclusi-}
 Dei Filius proprius, quam Christus. At cum ^{subjecti, per}
 dico, *Pater est ille solus verus Deus*, nostra ^{consequen-}
 quam in hac contraversia defendimus, Thesis ^{tiam mate-}
 est, *Verum Deum latius patere Patre, & Filium* ^{riatē, nem-}
 quoque ac Spiritum Sanctum esse verum Deum. ^{pe cum id,}
 Quod antequam infringat Schlichtingius, & pro- ^{quod in}
 bet, verum Deum non latius patere Patre, nihil ^{prædicato}
 egerit istis exemplis, nec iisdem effecerit unquam, ^{cum voce}
 cum dico, *Pater est ille solus verus Deus*, idem ^{Solus im-}
 idem ^{mediate}
 idem ^{conjungi-}
 idem ^{tur; non}
 idem ^{latius patet}
 idem ^{subjecto.}

id esse ac si dicerem, *Solus Pater est verus Deus*, vel hoc ex illo cogi posse.

VI. Sed pergit Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 238. *Nec ullum unquam istius locutionis, quod ineptum non sit, afferri poterit exemplum, quin prædicatum per vocem solus circumscriptum nihilo latius pateat, quam subjectum, seu cum subjecto reciprocetur. Ratio hujus rei est in promptu, quod vox solus alia omnia excludendi vim habeat, præter id cui apponitur. At quid excluderet, nisi ad subjectum respiceret? Num ea excludet, quæ sunt extra prædicatum? At quis nescit, nullam rem se ipsa patere latius? Neque queritur, an prædicatum se ipso non pateat latius, sed an latius non pateat subjecto? Num ad alia prædicata excludenda eam additam esse dicemus? At neque hoc quidquam ad rem faceret, aut etiam verum esset. Adde quod in excludendis aliis prædicatis nullus sit usus nominis solus, sed adverbii solum, vel tantum. Præterea nisi alia subjecta, quæcunque sunt extra Patrem excludendi vim haberet hæc particula, quo pacto Idola, aut Dii Gentium censebuntur exclusi, quorum tamen excludendorum causa omnes eam additam esse fatentur? Num enim, si verum Deum esse pluribus competit, quam Patri, consequetur Idola verum Deum non esse, quia non sint Pater? Resp. Exempla hujusmodi locutionis, qualia afferri posse Schlichtingius negat, mox afferemus, si prius rationes, ad stabiliendam suam assertionem ab ipso allatas, profligaverimus. Quærit I.*

Quid

Quid excluderet vox *solus*, nisi ad subjectum perti-
neret? Resp. in hac propositione, *Pater est ille* Vox solus
in hac pro-
solus verus Deus, vox *solus* excludit à prædica-
to, *verus Deus*, omnes præter unum, atque ita positio-
nem,
prædicati *verus Deus* naturam explicat, dum signi-
ficat, verum Deum tantum unum esse, non plures. Pater est
ille solus
verus Deus,
quid exclu-
dat à prædi-
cato?
Quærit (2) *Nisi alia subjecta, quæcunque sunt extra*
Patrem, excludendi vim haberet hæc particula, quo
pactò Idola aut Dii Gentium censebuntur exclusi,
quorum tamen excludendorum causa omnes eam ad-
ditam esse fatentur? Resp. Hæc particula *solus*,
hic formaliter non excludit Idola aut Deos Gen-
tium, neque hoc dicunt omnes, qui nostram in-
terpretationem verborum Christi amplectuntur:
sed excludit à prædicato, *verus Deus*, omnes
præter unum, & significat, verum Deum non
esse nisi unum. Quandoquidem vero Christus
nos docet, Patrem esse illum unum verum Deum;
& alioqui constat, Idola aut Deos Gentium essen-
tia maxime diversos esse à Patre: facile hinc col-
ligi potest, Idola aut Deos Gentium illum so-
lum & unum verum Deum non esse. At Filium
Dei non esse illum solum verum Deum, exinde
non sequitur, nisi supponas, Filium Dei essen-
tia diversum esse à suo Patre, quod Thesis no-
stra negat.

VII. Jam age, accipe quoque exempla pro-
positionum, in quibus id, quod in prædicato cum Exempla
propositio-
nũ, in qui-
bus id quod
voce *solus* immediate conjungitur, latius patet
P

*in predica-
to cum voce
solus imme-
diate consi-
gitur, latig
patet subje-
cto.*

subjecto. B. Meisnerus, Brevi Considerat. Theol. Photin. Cap. IV. p. 379. 380. hoc dedit exemplum: *Ecclesia Wittebergensis est illa sola vera Ecclesia*: qua propositione significari docet, Ecclesiam Wittebergensem esse veram Ecclesiam, cujus natura atque indoles sit esse unam, extra quam nulla sit alia vera Ecclesia; ut interim a communione hujus unius veræ Ecclesiæ non excludantur aliæ Ecclesiæ Lutheranae, quæ sunt ejusdem rationis ac fidei cum Ecclesia Wittebergensi. Juvat Meisnerum ipsum audire. *Illustrare*, ait l. c. *hæc placet exemplo quodam simili, quod diversitatem inter exclusivam subjecti & exclusivam prædicati clarissime monstrabit. Falsa est propositio, si dicas, solus cætus Wittebergensis est Ecclesia vera; quia hinc colligeretur, alios cætus non esse veram Ecclesiam. Interim recte dico: Cætus Wittebergensis est Ecclesia sola vel solum vera, quia sic non excludo alios cætus ab hoc prædicato, sed naturam exprimo istius Ecclesiæ, quæ de cætu Wittebergensi prædicatur, nimirum quod sit talis Ecclesia, quæ vera, & quidem solum vera; ad cujus communionem cætus heretici non pertinent. Vides igitur exclusivam subjecti remove omne id, quod subjectum non est: sed exclusivam prædicati tantum ejus (Ecclesiæ) exprimere indolem veram ac nativam, quæ per exclusivam opponitur omnibus aliis, de illa natura & indole non participantibus. Proinde sicuti, cum dico, Cætus Wittebergensis est Ecclesia, & quidem illa Ecclesia quæ solum vera, nimirum Christi-*

stia.

stiana, Apostolica; his verbis non excludo à communione Ecclesie solius vere alios cætus Lutberanos, sed tantum cætus hereticos extra Ecclesiam solum-veram constitutos : Ita quum dicitur , Pater est Deus, & quidem ille Deus , qui solum verus, non excludo personas Divinitatis à communione divine nature solum-veræ, sed tantum excludo res alias, extra illam naturam divinam, solum-veram constitutas. Hactenus Meisnerus. En adhuc aliud exemplum. Cum causam exponere volo, quare S. Jacobus II. 20. demonstraturus, fidem quæ est absque operibus, non esse veram salvificam fidem, sed fidem mortuam, vers. 21. probationem ducat ab exemplo fidei Abrahami; recte & accurate d'co, paucis multa complexus, Jacobum ideo id fecisse, quia omnium confessione *Abrahami fides est illa sola vera & salvifica fides*: qua locutione significo, Abrahami fidem esse veram & salvificam fidem, atque ita quidem, ut nulla alia detur fides vera & salvifica, quæ sit natura atque essentia diversa à fide Abrahami. Si dicerem, Jacobum sumsisse argumentum a fide Abrahami, quia omnium confessione *Abrahami fides est vera & salvifica fides*, quæri posset, an ergo nulla alia detur fides, quæ natura atque essentia diversa sit a fide Abrahami, & tamen sit vera & salvifica fides? at hæc quæstio cessat, si dicam, Jacobum argumentum petiisse a fide Abrahami, quia *fides Abrahami est illa sola vera & salvifica fides*, extra quam videlicet nulla datur alia vera & sal-

vifica fides, natura & essentia à fide Abrahami diversa. Ubi tamen ab appellatione veræ fidei non excludo fidem v. g. Isaaci & Jacobi, quippe quæ utraque erat ejusdem rationis atque essentiæ cum fide Abrahami. Et hujusmodi quidem propositiones, qualis est ista, *Fides Abrahami est illa sola vera & salvifica fides*, secundum principia Logica potius appellandæ sunt propositiones habentes particulam exclusivam, pertinentem ad declarationem naturæ ejus, cum, quo in prædicato conjungitur, quam exclusivæ exclusi prædicati.

Instantia 1.

Schlichtin-

gii adver-

sus proposi-

tionem, ex-

empli loco à

Meisnero

allatam,

Cœtus

Witteber-

gensis est

illa sola

vera Ec-

clesia.

Resp.

VIII. Vellicat Meisneri exemplum Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 240. atque instat (1): *Non sic elaberis, Meisnere: Nam primum, nonne ipsa insolens loquendi ratio, cum dico, Ecclesia Wittebergensis est sola vera, vel solum vera Ecclesia, prodit inter hoc dictum & Christi verba dissimilitudinem? in quibus ille procul dubio communi aliqua & usitata, non vero insueta loquendi ratione usus est.* Resp. Non est, cur alicui insolens videri debeat loquendi ratio, cum dicitur; *Ecclesia Wittebergensis est illa sola vera Ecclesia.* Certe non inusitatae sunt propositiones, quibus id, quod in prædicato cum voce *solus* immediate conjungitur, de subjecto affirmative enuncietur: quales sunt illæ ab ipso Schlichtingio supra allatæ, *Deus est ille solus Dominator, ille solus sapiens, ille solus potens, &c. Christus est ille solus Dei Filius.* Et quamvis in his propositionibus id, quod in voce *solus* cum prædicato immediate con-

jun-

jungitur, non latius pateat subiecto, nihil tamen vetat, quin ad hanc formam etiam aliquid, quod in prædicato cum voce *solus* immediate conjungitur, latius patens subiecto, de illo affirmetur. Nec video aliquid abhorrens a loquendi consuetudine in propositione, quam supra ad locum Jac. II. 20, 21. formavi: *Abrahami fides est illa sola vera & salvifica fides*, nempe extra quam nulla datur alia vera & salvifica fides, natura atque essentia diversa à fide Abrahami Cui propositioni similis est illa Meisneri: *Ecclesia Wittebergensis est illa sola vera Ecclesia*, puta, extra quam nulla datur alia vera Ecclesia, natura atque essentia ab illa diversa.

IX. Instat Schlichtingius (2): *Deinde aut con-* 2. *Instantia-*
sistere non potest id quod dicis, aut nostram senten-
tiam confirmat. Quid ita? Nam cum ais, recte di-
ci, cætum Wittebergensem esse Ecclesiam solam aut
solum veram, vel Ecclesiam intelligis in genere seu
collective sumtam, prout omnes singulares cætus
hominum Christi doctrinam salutarem profitentium
continet: vel intelligis Ecclesiam singularem ac se-
paratim consideratam. Si prius, verum quidem
est, Ecclesiam isto modo sumtam solam esse veram
Ecclesiam: sed falsum est, Wittebergensem cætum
esse Ecclesiam pro omnium singularium Ecclesiarum
collectione acceptam. Si posterius, ut demus verum esse,
Wittebergensem cætum esse Ecclesiam singularē eam-
que veram: at profecto falsum est, esse solam vel
P 3 *solum*

solum veram, cum & alie sint singulares Ecclesie verae praeter ipsam. Et, si vere dici possent, cœtum VVittebergensem esse singularem Ecclesiam solam veram, aequè profecto vere diceretur, solum VVittebergensem cœtum esse Ecclesiam veram. Resp. Schlichtingius in prima sui argumenti propositione vel imperite, vel insidiosè confundit *Ecclesiam veram in genere*, & *Ecclesiam veram collective sumtam*, prout omnes singulares Ecclesias veras complectitur, quam vocare solemus Ecclesiam universalem. Cum ais, inquit, rectè dici, cœtum Wittenbergensem esse Ecclesiam solam aut solum veram; vel Ecclesiam intelligis *in genere seu collectim sumtam*, prout omnes singulares cœtus hominum Christi doctrinam salutarem profitentium continet: vel intelligis Ecclesiam singularem ac separatim consideratam. Atqui inter Ecclesiam veram in genere, & Ecclesiam veram collective sumtam, quæ omnes singulares veras Ecclesias comprehendit, maximum est discrimen. Nam Ecclesia vera in genere, respectu singularium verarum Ecclesiarum, est totum universale, quod de unaquaque singularium verarum Ecclesiarum prædicari potest, sicuti v. g. aqua in genere sumta de unaquaque gutta aquæ, quæ est in aliquo fluvio, tanquam de singulari aqua, prædicari apta est. At Ecclesia vera collective sumta, prout omnes singulares Ecclesias veras complectitur, respectu illarum est totum integrale, quod de unaquaque

fin-

Inter Ecclesiam veram in genere, & Ecclesiam veram collective sumtam, quæ omnes veras Ecclesias singulares comprehendit, maximum est discrimen.

singulari vera Ecclesia, tanquam parte sua integrali, prædicari non potest: sicuti fieri nequit, ut v. g. aqua tota atque integra alicujus fluvii de unaquaque aquæ gutta, fluvio illo contenta, tanquam de parte sua integrali, prædicetur. Unde quilibet videt, Schlichtingii disjunctivam laborare insufficienti partium enumeratione. Cum dicimus, *Ecclesiam Wittebergensem esse illam solam veram Ecclesiam*, non intelligimus veram Ecclesiam collectivè sumtam, prout omnes Ecclesias veras singulares continet: nam vera Ecclesia collectivè sumta est totum integrale, & Wittebergensis Ecclesia est una partium ejus integralium, totum autem integrale de aliqua parte sua integrali prædicari nequit: nec intelligimus veram Ecclesiam singularem, quia plures sunt Ecclesiæ veræ singulares, non una tantum; si quis autem diceret, Ecclesiam Wittebergensem esse illam solam veram Ecclesiam singularem, supponeret, unam tantum esse ecclesiam veram singularem: sed intelligimus veram Ecclesiam in genere, seu generaliter sumtam, quæ procul dubio una est. Hæc est totum universale, Ecclesia Wittebergensis est singulare seu individuum, sub illa, tanquam sub suo genere, comprehensum. Quare ergo illa una vel sola Ecclesia vera in genere, quæ est totum universale & genus, de Ecclesia Wittebergensi, tanquam parte sua & singulari sub ipsa contento, non vere prædicari queat, dicendo, *Ecclesia Wittebergensis est illa una vel sola vera Ecclesia?*

fia? nisi forte universale de singulari, sub ipso contento, prædicare amplius non liceat, salva veritate.

X. Tandem Schlichtingius, ea, quæ de Meisneri propositione dixerat, applicaturus ad propositionem è verbis Christi desumptam, hæc subjungit: *Transferamus hoc ad rem nostram: ponamus Christum dicere, Patrem esse Deum solum verum, seu Deum qui solus sit verus.* Jam quero, vocem Dei quo sensu accipi putet Meisnerus, an pro natura pluribus intactam applicandi communis, an pro individuo singulari? Si prius, & plures numero Deos inducet, & Christum pellitur. *falsa dicentem finget. Nec enim Pater, qui individuum est, natura aliqua est pluribus communis.*

Quando Pater dicitur illud est individuum, quod solus est verus Deus. Ita esse ille solus Meisnerus in eum, quem vitare voluit scopulum, illi verus Deus, sus est. Resp. Quando Christus dicit, Patrem esse illum solum verum Deum, Meisnerus, & nos cum ipso, vocem Dei accipimus non pro natura pluribus individuis communi, sed pro natura individua singulari, quæ tamen pluribus personis est communis. Unde non valet hæc consequentia: si Pater est individuum, quod est solus verus Deus, solum Patrem esse verum Deum. Nam non solus Pater est illud individuum, quod est solus verus Deus; sed & Filius est illud individuum quod est solus verus Deus, & similiter Spiritus Sanctus: quia

quia natura Dei singularis & individua tribus istis personis secundum thesin nostram communis est, deque illis prædicatur. Nec est, quod dicas, non posse naturam Dei individua, prædicari de pluribus; quia singulare seu individuum est, quod de pluribus prædicari nequit, & in eo contradistinguitur universali, cujus natura est, aptum esse, ut prædicetur de pluribus: nam addendum vel subaudiendum est aliquid in his definitionibus. Individuum seu singulare est, quod de pluribus prædicari nequit, adde *cum sui multiplicatione*, seu ita, ut in pluribus illis multiplicetur. Universale est, quod de pluribus prædicari potest, adde, *cum sui multiplicatione*. Dicitur enim aliquid (v. g. Petrus) individuum, non quod simpliciter non possit dividi in plura; (Petrus enim dividi potest in plures partes essentielles, animam & corpus, plures item partes integrantes caput, thoracem, ventrem, &c.) sed quod non possit dividi in plura talia, quale est ipsum adæquate. Sic Petrus non potest dividi in plures tales, qualis est ipse, puta in plures Petros, & per hoc est individuum. At homo, qui est universale, potest dividi in plures tales, qualis est ipse, nempe in plures homines, Petrum, Paulum, Johannem, &c. Additur in definitione individui vox *adæquate*, propter illa individua, quæ sunt tota homogenea: quod videlicet quodlibet hujusmodi individuum possit dividi in plura talia, qua-

Individuum seu singulare est, quod de pluribus prædicari nequit, adde, cum sui multiplicatione

Universale est, quod de pluribus prædicari potest, adde, cum sui multiplicatione.

Dicitur aliquid (v. g. Petrus) individuum, non quod simpliciter non possit dividi in

Q

pluratalia, quale est ipsum ; (v. g. hoc aurum in plures partes, quarum quælibet est hoc aurum) sed non in plura talia quale est ipsum adæquate, cum nulla pars adæquet totum. Ex eo autem, quod in-

Ex quo se- dividuum non possit dividi in pluratalia, quale
quitur, In- est ipsum adæquate, sequitur, etiam illud præ-
dividuum dicari non posse de pluribus cum sui multiplica-
etiam præ- tione. Sic quia Petrus non dividi potest in plu-
dicari non res tales, qualis est ipse, puta in plures Pe-
posse de tros, etiam prædicari non potest de pluri-
pluribus cū bus cum sui multiplicatione. At homo, qui
sui multi- est universale, quia potest dividi in plures tales,
plicatione. qualis est ipse, puta in plures homines, in Pe-
trum, Paulum, Johannem, &c. potest quoque
de illis prædicari cum sui multiplicatione: nam
Petrus est homo, Paulus est homo, Johannes est
homo, & hi tres non sunt unus homo, sed tres
homines. Dixi, ex eo quod individuum non

Cæterum possit dividi in plura talia, quale est ipsum, se-
non sequi- qui, illud etiam non posse prædicari de pluribus
tur, illud cum sui multiplicatione. Cæterum non sequi-
non posse tur, illud non posse prædicari de pluribus citra
prædicari sui multiplicationem: quia indivisibilitas in plura
de pluribus talia, quale est ipsum adæquate, (in qua na-
citra sui tura individui consistit) excludit tantum priorem
multiplica- prædicationem, quæ est cum sui multiplicatione;
tionem. non vero posteriorem, quæ est sine sui multipli-
catione. Nam si ponamus, aliquid posse prædi-
cari de pluribus sine sui multiplicatione, non au-
tem cum sui multiplicatione, erit illud adhuc indi-
di-

dividuum: quia si prædicari non potest de pluribus cum sui multiplicatione, est quoque indivisibile in plura talia, quale est ipsum adæquate, & per hoc individuum. Ex dictis apparet, Deum, ut individuum, non posse dividi in plures tales, quales est ipse, nempe in plures Deos; indeque etiam prædicari non posse de pluribus, cum sui multiplicatione. Quod tamen non impedit, quominus prædicari possit de pluribus sine sui multiplicatione, dicendo: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus Sanctus est Deus, & hi tres non sunt tres Dii, sed sunt unus Deus. Ita Meisnerus eum, in quem Schlichtingius ipsum appellare contendit, scopulum caute vitavit, & feliciter prætervectus est.

XI. Ostendimus hucusque ex ipso positu Joh. XVII. 3, non solum Patrem, in isto Christi sermone, illum verum Deum dici, nec ab hac appellatione Filium excludi. Quibus nunc subiungimus locum 1. Joh. V. 20. ubi hæc ipsa appellatio *ὁ ἀληθινὸς θεὸς*, totidem apicibus prædicatur de Filio. Sumus in vero illo, in Filio ejus Jesu Christo. Hic est ille verus Deus, & vita eterna.

XII. Ad hunc locum cum provocasset etiam Meisnerus Brevi Considerat. Theol. Photin Cap. IV. p. 375, excipit Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. p. 228. 229: Citanda erant & antecedentia, ut tantum melius appareret, ad quem ultima ista verba, Hic est verus Deus, referri debeant.

Ita enim prius dixerat Joannes: Scimus, quod Filius Dei venit, & dedit nobis mentem, ut cognoscamus illum verum; ac demum subjungit; & sumus in illo vero, &c. Ubi quis videt, illum verum distingui à Jesu Christo illius veri Filio. Quare cum dicitur, nos esse in illo vero, existimandum non est sequentia verba, in Filio ejus Jesu Christo, per appositionem illis adjungi; sed particulam in, creberrima significatione, idem valere, quod per, & modum seu causam intermediam indicari, per quam sumus in illo vero, nempe eam esse Filium ipsum Jesum Christum. Piscator id ipsum videns, appositionem nimirum in verbis illis, in Filio ejus Jesu Christo, haud esse; quia hoc pacto unus & idem diceretur sui ipsius Filius, id quod, inquit, simpliciter est impossibile; conjunctionem copulativam post verba, in illo vero, vult intelligi, quasi dictum esset: Sumus in illo vero, & in Filio ejus Jesu Christo. Cum igitur ille verus aperte à Jesu Christo, tanquam Pater à Filio distinguatur; quid causæ est, ut sequentia verba, hic est verus Deus, non ad illum verum, de quo principaliter agitur, ipsam adeo vim vocum secuti, sed ad Jesum Christum, quamvis proxime nominatur, referamus? Pronomina enim ista non semper ad proxime nominatum respicere; sed ad eum potius, cujus præcipua fit mentio, & ratio ipsa, & multa alia Scripturæ exempla evincunt. Vide ad marginem hæc inter alia complura. Adscriptæ autem

autem in margine sequentia, 2. Theff. 2. 9. Hebr. 5. 7. Joh. 9. 22. 1. Joh. 2. 22.

XIII. Resp. Cum dicit S. Johannes, *Scimus quod Filius Dei venit, & dedit nobis mentem, ut cognoscamus illum verum*, supple, Deum; manifestum est, à Filio Dei distingui illum verum, & per hunc designari Patrem Filii Dei. Quando autem subjungit, *& sumus in illo vero, in Filio ejus Jesu Christo*, per illum verum, non eundem quem antea, puta Patrem, sed Filium se intelligere, declarat ipse, verbis per appositionem additis, *in Filio ejus Jesu Christo*; qui non est ille verus Deus, qui est Pater, personaliter, est tamen ille verus Deus, qui est Pater, essentialiter. Certe in uno commate voce unam, bis positam, non de uno eodemque intelligendam esse, nihil est insolens, uti v. g. de voce mundi constat ex Joh. I. 10: *In mundo erat, & mundus per eum factus est: sed mundus eum non cognovit*. Ubi vox *Mundi*, ter occurrens, non de uno eodemque accipitur, sive nostram, sive Schlichtingianam respicias interpretationem. Nos per Mundum primo & secundo loco hoc universum, tertio loco homines intelligimus. Schlichtingio Mundus primo loco homines in genere, secundo multos homines, tertio plerosque homines, eosque secundum carnem potiores notat. Vid. ejus Comment. ad dictum locum. Atque ita hîc appellatione τὸ ἀληθινὸν bis occurrente, pri-

Resp.

In uno commate vocens unam, bis positam, nō de uno eodemque intelligendā esse, nihil est insolens.

Q 3

mo

mo Patrem, & postea Filium designari dicimus. Sed ut in verbis, καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, præpositioni ἐν bis positæ, duplicem significationem tribuamus, propriam & impropiam, atque ista verba exponamus cum Schlichtingio, & sumus in illo vero, per filium ejus Jesum Christum; nihil est, quod nos cogat. Particula in, scribit Schlichtingius in Comment. ad h. l. p. 417. b. ponitur pro per. Neque novum est, ut in eodem orationis complexu particula in, nunc propriâ habeat significationem, nunc accipiatur pro per, inter alia Rom. X. 8. 9. Prope te est verbum in ore tuo, & mox: si confitearis in ore tuo, ubi prior loco in accipitur proprie, posteriore significat per. Similiter Eph. III. 21: Ipsi Gloria in Ecclesia in Christo Jesu: quibus in verbis prius in propriam habet significationem, posterius significat per. Vide & Rom. XV. 13. Eph. I. 3. & 6. Col. I. 16. II. 7. Nos non negamus, particulam ἐν aliquibus in locis, in eodem orationis complexu, duplici ista significatione legi, & modo pro in, modo pro per accipi, subjecta materia id postulante: at quæ hîc necessitas deserendi propriam significationem? Nonne credentes in Scriptura sæpius dicuntur esse, manere in Christo? Vid. Rom. VIII. 1. II. Cor. V. 17. Joh. XV. 4. 5. 6. 7. 1. Joh. II. 28. III. 6. Cur ergo non hîc quoque, cum dicitur, Et sumus in illo vero, ἐν υἱῷ αὐτῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, propriam particulæ significationem servantes, verba ista
fic

fic accipiamus; Et sumus in illo vero, in filio ejus Jesu Christo. Piscator post illa verba, Et sumus in illo vero, copulativam & inferendam judicans, falsa ratione deceptus est: quia non animadvertit, perverū illum, bis in hoc commate positum, non unum & eundem sed alium atque alium, & primo quidem loco Patrem, secundo Filium significari, hoc patet: Scimus quod Filius Dei venit, & dedit nobis mentem, ut cognoscamus illum verum, nempe Patrem, & sumus in illo vero, in Filio ejus Jesu Christo. Ubi hæc appositio, in Filio ejus Jesu Christo, docet, illum verum posterius appellatum, non esse eundem illum verum, qui prius nominabatur. Nam qui prius nominabatur ille verus, est Pater, & distinguitur a Filio, qui ejus cognoscendi mentem nobis dedit: at qui posterius appellatur, verus Deus, in quo esse dicimur, per appositionem in Filio ejus Jesu Christo, declaratur aperte esse ipse Filius Jesus Christus. Unde patet, per hanc appositionem nequaquam unum & eundem dici sui ipsius filium. Et cum additur, Hic est ille verus Deus & vita eterna, hæc verba merito ad Jesum Christum, proxime nominatum, referuntur. Sane ordinarie & nativa sui significatione pronomen *et* demonstrat proxime nominatum: & licet nonnunquam aliud demonstrat, ut I. Joh. II. 22; (in reliquis tribus locis a Schlichtingio citatis in margine, exstat pronomen relativum, non demonstrativum, in quorum tamen vicem

Pronomen
& ordinaria
& nativa
sui significatione demonstrat
proxime

nominatū : vicem reponi possunt hæc tria, Act. IV. II. VII. 19.
 & X. 6. in quibus legitur pronomen *ἑστος*, & re-
 spectit remotius) nunquam tamen id factum esse
 videmus, nisi cum contextus id evidenter docet,
 nulloque modo patitur demonstrativum *ἑστος* ad
 proxime nominatum referri. Et vero quam
 curate Spiritus S. evitare voluerit ambiguitatem,
 ne tali usu ac situ pronominis demonstrativi for-
 tean turbaretur lector, patet ex hoc ipso Cap. V.
 Epist. I. Joh. vers. 5. & 6. ubi nomen remotius
 Jesus, ad quod pronomen *ἑστος* respicit, expresse
 repetitur, ut pronomen istud aliorsum referri o-
 mnino nequeat. Sed ut in vers. 20. ad remotius re-
 feratur, nihil est quod cogat, nisi præjudicata opi-
 nio, Christum non esse illum verum Deum, quod
 tamen est τὸ κριόμενον. Nec concedimus Schlich-
 tingio, de illo vero prius nominato, nempe Patre,
 non de Filio principaliter hoc versu agi. Pater
 bis designatur: primo voce Dei, facta mentione
 Filii Dei, & deinde vocibus, *ille verus*, primo lo-
 co positus, ejusque cognoscendi facultatem per fi-
 lium nobis datam indicatur, his verbis: *Scimus,*
quod Filius Dei venit, & dedit nobis mentem cogno-
scendi illum verum. Hæc autem omnia eo perti-
 nent, ut summum Filii Dei in nos collatum benefi-
 cium repræsentetur: Ipse autem Filius multo lucu-
 lentius, & præcipuo instituto cognoscendus nobis
 proponitur. Primo bis nominatur *Filius*. Deinde ex-
 primitur ejus nomen proprium, cum cognomi-
 ne & vocatur *Jesus Christus*. Tum duplex ejus
 actio

actio memoratur, nempe quod venit, & quod dedit nobis mentem, ut cognoscamus illum verum, puta Patrem. Præterea nostri in illum insitio significatur, & ipse quoque ille verus appellatur. Et sumus in illo vero, in Filio ejus Jesu Christo. Ex quibus apparet, præcipue hîc agi de Filio Dei, Jesu Christo, atque adeo etiam hoc nomine statuendum esse, demonstrativo ἕως Filium Dei, proxime nominatum, demonstrari in verbis sequentibus; Hic, inquam nempe, *Jesus Christus, est ille verus Deus & vita æterna*. Quæ posterior appellatio etiam optime in Filium Dei convenit stylo scripturæ: quandoquidem in N. Testamento Pater nunquam, at Filius aliquoties *vita*, cum epitheto, *æterna*, vel expresso, vel tacite intellecto vocatur, 1. Joh. I. 2. Joh. XI. 25. & XIV. 6. Unde etiã hoc ipso capite V. Epist. 1. Joh. vers. 11. 12. *vita æterna, quam dedit nobis Pater, dicitur esse in Filio ejus, ita ut qui habet Filium, habeat vitam; qui non habet Filium Dei, vitam non habeat*. Et subjungit ibi S. Johannes vers. 13. *Hæc scripsi vobis, qui creditis in nomen Filii Dei, ut sciatis, vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen Filii Dei*. Conf. Joh. XX. 31. En quam bene omnia sibi invicem, & scopo S. Scriptoris respondeant in nostra interpretatione, nativam atque ordinariam verborum significationem ubique servante. At Schlichtingii interpretatio vexat primo propositionem ἐν, in verbis, ἐν οὐκ ἄντ' ἰησὺ & ἀποστολῶν in pro per positum esse contendens. Deinde

Schlichtingiane interpretationis loci 1. Joh. V. 20. incommoda.

R

de

de in verbis, *Hic est verus Deus*, demonstrativum *ετος* refert ad remotius. Denique hoc ipso propositionem S. Johannis facit tautologicam & nugatoriam. Nam si pronomem *ετος* non ad filium Jesum Christum, sed ad illum verum Deum, cujus Filius est Jesus Christus, referatur; verborum Johannis hic erit sensus: *Hic*, nempe *ille verus Deus*, est *ille verus Deus*. Cum enim supra dixerat, *ut cognoscamus illum verum*, subaudiendum est substantivum, & quidem substantivum *Deus*, quod in fine versus vocibus, *ὁ ἀληθινός* adjicitur. Nec diffitetur Schlichtingius in Comm. ad h. l., ad ista verba, *ut cognoscamus illum verum* addens, Oper. Exeget. Tom. II. pag. 417. a. *Intellige, Deum*. Unde etiam hæc ipsa vox, *Deum*, expresse addita legitur in Codice MS. quo usus est Grotius in editione Complutensi Græca, & latina vulgata, ut & apud Basilium lib. IV contra Eunom ac Cyrillum. de Trinit. Dial. III. Nec effugit Schlichtingius, postea ad verba, *Hic est verus Deus*, scribens ibidem p. 418 a: *Pronomen hic, non ad alium, quam ad illum, cujus Filius est Jesus Christus, id est, ad Jesu Christi Patrem referendum est, vel ipso Jesu Christo autore, (cujus vestigia hic legisse videtur Joannes) qui Patrem suum solum verum Deum esse dixit, & sese ab illo tanquam ejus Legatum distinxit, Joan. XVII. 3. Ne quis putet, quod & illi objiciunt, propositionem fore tautologicam, quasi dictum sit, hic verus Deus est verus*

rus Deus, nisi verba ista ad Jesum Christum referantur. Nihil minus, ut dictum est; quanquam & repetitio ac asseveratio ejusdem sententiæ posset esse, quasi dictum sit: *Hic, inquam, est verus ille Deus, &c.* Enimvero licet in his verbis, ut cognoscamus illum verum, designetur Pater: attamen non expresse Pater sed solummodo ille verus appellatur. Si ergo pronomen; ὁστος ad illum verum respicere velis, explicanti, quemnam hoc pronomen demonstret, ἀπὸ κοινῆ repetenda sunt verba, *ille verus*, hoc modo: *Hic, puta ille verus Deus, est ille verus Deus.* Nam ἀπὸ κοινῆ repetendum utique est id, quod in textu expresse positum legitur, & cum quo sequens pronomen construitur. Verum hæc propositio, *ille verus Deus est ille verus Deus*, manifesto est inepta. Non enim continet repetitionem atque asseverationem ejus quod ante dictum erat; sed est propositio tautologica & identica, idem dicēs de eodem, & affirmans de subjecto prædicatum iisdem constans verbis, quibus constat subjectum: quod est, omnino atque absurdissime nugari,

CAPUT. VI.

Secundum & tertium Socini
contra nostram sententiam
argumentum, à Schlichtin-
gio defensum, confutatur.

I.

2. Argu-
mentum So-
cini.

Alterum Socini argumentum proponit Schlich-
tingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus
Meisner. art. I. p. 255. *Sequitur*, inquiens, *nunc
aliud, sumtum ex Epistola ad Eph. cap. 4. 6. ubi Pau-
lus ait: Unus Deus, & Pater omnium. Hec Apo-
stoli verba clare docent, eum qui sit Deus ille unus,
non alium esse quam Patrem omnium. Ex quo con-
sequitur, ne ipsum quidem Jesum Christum esse Deum
illum unum. Neque enim Jesus Christus est Pater
omnium, imo & ipse Patrem habet, eundem illum, qui
omnium est Pater.* Respondeo. Meisnerus, Brevi
Confid. Theol. Photin. cap. IV. p. 336. 387. 388.
cum multis aliis, censet, in loco Eph. IV. 6. vo-
cem Patris non capiendam esse personaliter &
determinate; pro prima tantum Trinitatis per-
sona, sed essentialiter & absolute, prout Patri,
Filio & Spiritui Sancto est communis: atque ita
*lubenter, inquit, fatemur, quod sit unus Deus &
Pater omnium; is autem est Spiritus Sanctus, Filius
& Pater τὸς ἐξοχῆν vel specialiter ita dictus, & per*
con-

Resp.
Locus Eph.
IV. 6. decla-
ratur.

consequens Filius à vera Deitate non excluditur.
Verum quia hoc Cap. IV. Epist. ad Ephes. inter
rationes servandæ à fidelibus unitatis spiritualis,
unus Spiritus, vs. 4, per quem intelligitur Spiritus
S., omnia membra corporis istius mystici
animans, vivificans ac regens; *unus Dominus*, vs. 5.
qui est Jesus Christus, & *unus Deus & Pater om-*
nium fidelium, vs. 6, distincte commemoran-
tur; malim cum illis facere; qui concedunt u-
tramque vocem, *Dei & Patris omnium*, non ab-
solute sumi, ut communes sunt Patri, Filio &
Spiritui Sancto, sed determinate, utiis designetur
tantum Pater, qui est Pater Domini nostri Jesu
Christi. Solet is enim in hac Epistola ut Deus &
Pater noster describi. Sic Cap. I. 2. 3. scriptū legimus:
Gratia sit vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domi-
no Jesu Christo. Benedictus esto Deus & Pater Do-
mini nostri Jesu Christi, qui benedixit nobis omni be-
nedictione spirituali in cælis, in Christo. Ubi, qui vers.
2. dictus est *Deus Pater noster*, mox *Deus & Pater Do-*
mini nostri Jesu Christi vocatur vers. 3. Et Cap. III. 14.
seqq. ait Apostolus: *Hujus rei gratia flecto genua mea*
ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, Ex quo tota fa-
milia in cælis & in terra nominatur, Ut det vobis,
secundum divitias gloriæ suæ, ut fortiter corrobore-
mini per Spiritum suum in interiore homine,
Et inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris.
Sed quid inde jam sequitur? Nihil aliud, quam
eum, qui sit Deus ille unus personaliter & deter-
mina.

minate sic dictus, nempe prima persona Divinitatis, non alium esse quam Patrem omnium, qui est Pater Jesu Christi. Non autem hinc sequitur, eum, qui sit Deus ille unus essentialiter & absolute sic dictus, non esse alium quam Patrem omnium, qui est Pater Jesu Christi. Hanc solutionem argumenti Socini non attigit Schlichtingius, sed Meisneri tantum responsionem duplicem impugnavit, quarum alteram, quæ absoluta est, supra recensuimus, altera procedit ex hypothesi, quod nimirum, *si maxime ponatur, vocem Patris personaliter accipi, non tamen hinc sequeretur, Filium non esse Deum, quia non sit Pater. Nam exclusiva (unus) nequit opponi Filio, quippe quem alibi Scriptura dicit esse verum magnumque Deum, 1. Job 5. vers. 10. Tit. 2. v. 13. Sed necessario creaturis, falsisque Idolis intelligitur opposita, &c.* Harum vero responsionum neutram cum nostram fecerimus, non est, cur circa istud Socini argumentum diutius moremur.]

3. Argumē-
tum Socini.

II. Progredimur potius ad tertium Socini argumentum, de quo ita Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. art. I. p. 276: *Tertio loco producit Socinus Pauli Apostoli dictum' 1. Cor. 8. 6. Nobis unus (est) Deus, Pater ille, ex quo omnia, & nos in illum. Ex hoc enim Pauli dicto clarissime cernitur præter Patrem ex quo omnia, neminem esse unum illum Christianorum Deum. Explicare enim volens Paulus, quis sit ille unus Christianorum Deus, addit: Pater ille, ex quo omnia, & nos in illum.* Unde

con-

consequitur; alterum altero nequaquam esse vel latius vel angustius. Quod ibi Schlichtingius pag. 277. 278. & 279. per diversas rationes late exequitur. Omissis aliorum sententiis, dicam quid mihi videatur, qua ratione commodissime & hunc locum Pauli exponi, & argumentum inde petitum solvi posse existimem. Itaque Respondeo: cum Paulus ait, *Nobis unus est Deus, Pater ille ex quo omnia*, vox *Deus* sumitur, non ut est communis tribus personis Divinitatis, sed ut peculiariter tribuitur primæ personæ; & hinc unus *Deus* quis sit, explicare volens Paulus, addit: *Pater ille ex quo omnia, & nos in ipsum*. Unde sequi concedimus, alterum altero nequaquam esse vel latius, vel angustius. Similiter cum additur, *& unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*, vox *Dominus* sumitur, non ut est communis tribus personis Divinitatis, sed ut peculiariter tribuitur secundæ Divinitatis personæ. Et, hic unus *Dominus* quis sit, explicare volens Paulus, addidit: *Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum*. Unde rursus sequitur, alterum altero nequaquam esse vel latius vel angustius. Liquet autem ex contextu, vocem *Domini* hîc non minus angusto capi significatu, quam vocem *Dei*. Dixerat Apostolus de esu eorum, quæ immolantur idolis, Corinthios instituens, vers. 4: *Scimus ejusmodi idolum*, id est, Deum idolo, seu imagine & simulacro repræsentatum, (signum pro signato, ad hanc

Resp.

Loco I. Cor. VIII. 6. late & diligenter explicatur.

hanc enim significationem vocis idolum, ducit nos seq. vers. 5, ubi non de imaginibus & simulacris, sed de Diis ipsis agitur, ut bene observat Thomas Morton, in Expos. Prior. Epist. Corinthiacæ ad hunc vers. nec abnuat Schlichtingius, in Comm. ad eundem) *nihil esse in mundo*, id est, non esse revera id quod creditur esse, pro quo habetur & colitur, puta Deum, uti patet ex eo quod statim hoc vers. sequitur, & *nullum esse Deum alium, nisi unum*. Jam ad hoc probandum additur vers. 5. *Nam etiamsi sint, qui dicantur ac religiose colantur à Gentilibus Dii, & in cælo & in terra, (sicut sunt hujusmodi Dii multi & Domini multi)* Dixerat esse λεγομένων Deos in cælo & terra, in hac parenthesis multitudinem & immensam copiam istorum λεγομένων Deorum indicat: nequaquam vero hæc parenthesis eum in finem addita videri debet, quasi concederet Apostolus dari multos Deos, videl. in Scriptura sic dictos, Angelos & Magistratus. Nam de his loqui, erat extra scopum Apostoli. Exequitur enim doctrinam de esu idolothytorum, seu eorum, quæ idolis erant immolata, atque hac occasione agit de ipsis idolis, seu Diis inter Gentiles cultis (uti hoc observavit etiam Socinus, in Resp. ad lib. Wujeki, Cap. I. Oper. Tom. II. p. 534. a.) non de Angelis & Magistratibus, quos Scriptura quidem Deos vocat, nequaquam vero ut religiose colendos proponit, qui non culti religiose, facile a quovis intelliguntur

tur esse ex alio genere, quam Deos religiose cultos à Gentilibus. Nempe opponit multos Deos a Gentilibus cultos, Deo uni colendo a Christianis. Alias enim etiam Christiani fatentur, Angelos & Magistratus esse Deos, secundum modum loquendi Scripturæ, sed non Deos religiose colendos: qui quidem non sunt falsi, sunt tamen improprie dicti Dii. Quod si religiose colantur, fiunt & ipsi Dii falsi. Dum autem Apostolus per Deos multos intelligit Deos a Gentilibus cultos, sane non potuit concedere, esse Deos multos, prout scilicet a Gentilibus Dii multi esse dicuntur. Gentiles statuebant multos Deos proprie dictos, id est, multa Numina religiose colenda: Christiani agnoscunt unum Deum proprie dictum, id est, unum Numen religiose colendum. Nam certum est, nec Gentilibus, nec Christianis, nec Philosophis, nec Theologis, esse & vocari Deum proprie dictum, nisi quem pro Numine religiose colendo habeant. Si quem vocent Deum, quem pro Numine religiose colendo non habeant, Deum improprie dictum intelligunt. Cujus improprie significationis exemplum habemus in trito illo: *Homo homini Deus, & homo homini lupus vel diabolus.* Unde cognosci potest, (ut hæc *ὡς ἐν παροίῳ* addam) quam longe ab omni usu & consuetudine loquendi recedant Sociniani, dum Angelos & Magistratus volunt esse Deos proprie dictos, non per metaphoram aut æquivoce, (vid. Schlich-

Angeli & Magistratq non sūt quidem Dii falsi, sed sunt tamen Dii improprie dicti.

Certum est, nec Gentilibus nec Christianis, nec Theologis esse & vocari Deū proprie dictum, nisi quem pro Numine religiose colendo habeant.

Unde apparet, quam longe ab omni usu & consuetudine

ne loquendi Schlichting. in Comm. ad hæc ipsa verba, *sicut*
recedant So- sunt Dii multi & Domini multi, p. 36. b.) quos ta-
ciniani, dū men Numina religiose colenda esse negant. Cæ-
Angelos & terum dum hîc conjunguntur *Dii multi, & Domini*
Magistrat9 *multi*, apparet, non alios vocari Dominos, quam
volunt esse qui Dii sint. fit enim mentio Deorum multorum,
Deos pro- & Dominorum multorum, in oppositione ad
prie dictos, Deum unum. Deo uni autem incongrue oppo-
non per me- nuntur Domini multi, nisi per eosdem intelli-
taphoram gantur Dii multi. Et novimus Gentilibus Deos
& equivo- suos etiam Dominos fuisse nuncupatos. Sic ido-
ce, quos ta- la sæpius בעלי־בַּעַל־בַּעַל־בַּעַל־בַּעַל־בַּעַל
men Numi- id est, κόπιος. Unde Baalzebub, Paal Phegor,
na religiose &c: Tot autem erant Domini, id est, Baales in Sy-
colenda esse &c: Tot autem erant Domini, id est, Baales in Sy-
negant. ria, quot regiones, ne dicam urbes, notante Dru-
Gentiles Deos sio, Præterit lib. VI. p. 225. A multitudiue Deo-
suos etiam rum, a Gentilibus cultorum, transit Apostolus
Domino- ad Deum unum, qui colitur a Christianis Verſ. 6:
appellarūt. *Nobis tamen unus est Deus*, peculiariter & ob cau-
 sam plane singularem (de qua in fine hujus the-
 seos) sic dictus, religiose colendus, *Pater ille, ex*
quo omnia absolute, (vox enim absolute posita,
 etiam absolute accipienda est) & *nos in ipsum;*
 (quæ descriptio est primæ personæ Divinitatis) &
unus Dominus peculiariter & ob causam plane sin-
 gularem sic dictus, religiose colendus, *Jesus Chri-*
stus, per quem omnia, & nos per ipsum. (quæ de-
 scriptio est secundæ personæ Divinitatis.) Ubi sa-
 ne non alius intelligi potest Dominus, quam qui
 ipsemet

unum illum Deum, præter quem non est alius; eumque nullo alio, tanquam causa instrumentali, usum fuisse ad opus creationis peragendum. Quare cum audimus, per Christum esse omnia; eum ut creationis causam efficientem principalem animo concipere debemus, qualis etiam describitur Hebr. I. 10: *Tu, in initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli*, quem locum supra Cap. III. fuscè lateque vindicavimus. Unde manifesto sequitur, Christum, ut unum illum cum Patre creatorem cæli & terræ, etiam

*Cur Aposto-
lus, Deum
illum unum
declarare
nobis volēs,
tantum Pa-
tris & Jesu
Christi mē-
tionem fe-
cerit, omis-
sa mentione
Spiritus
Sancti?*

unum illum cum Patre Deum esse. Cur autem hîc nulla sit facta mentio Spiritus Sancti, causa hæc dari potest, quod appellatio *Deorum* ac *Domino-
rum*, a Gentilibus cultorum, Apostolo occasionem dederit loquendi tantum de Patre & Filio, ob rationem plane singularem, ex qua Pater vocatur *Deus*, nempe quia fons & origo est reliquarum Deitatis personarum; & Filius vocatur *Dominus*, quia videl. non tantum creationis, sed etiam redemptionis nomine Dominus est, quippe qui æterno decreto destinatus fuit ut assumeret naturam humanam, ad redimendum genus humanum sanguine suo. Cujusmodi plane singularis ratio non apparet in Spiritu Sancto, cur Deus vel Dominus appelletur. Eodem modo Dominus a Deo, puta Filius a Patre, & ab utroque Spiritus S. distinguitur II. Cor. XIII. 13: *Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus Sancti sit cum omnibus vobis.*

Interim

Interim in promptu sunt & alia Scripturæ dicta, quæ Spiritum Sanctum, qui Patris & Filii Spiritus est, ut unum illum cum Patre & Filio Deum, supremumque rerum omnium Dominum, nobis cognoscendum præbent quod sufficit. Sed de hoc alibi.

III. Hæc mea est de dicto Apostoli loco sententia. Quam etsi non petat Schlichtingius, Meisneri tantum interpretationem, longe à mea diversam, aggressus; quia tamen admiscet aliqua, meæ quoque interpretationi adversa atque infesta, *Instantia* haud ab re duxi strictim illis occurrere. *Schlichtingii* Pag. 282. & 283. Disputationis de SS. Trinitate &c. descriptiones Patri & Jesu Christo vers. 6. additas, exponens, scribit: *At vero longe aliud est, ex aliquo esse omnia, & nos in illum esse; aliud per aliquem esse omnia, & nos esse per illum. Illo indicatur, aliquem esse primam ac supremam efficientem causam earum omnium rerum, quæ ad nos Christianos pertinent, itemque ultimum finem ac scopum, in quem nos toti collimare & referri, omnemque adeo cultum & honorem convertere debeamus: hoc vero indicatur, aliquem esse mediam earum omnium rerum, quæ ad nos salutemque nostram pertinent, efficientem causam, per eam omnia administrari ac dispensari; proinde illum etiam esse intermedium quendam nostrum omnium scopum ac finem, per quem in Deum cum omni nostro cultu, honore, & obsequio referamur. Cum ergo Pater ideo dicatur*

Resp.

unus Deus , quia sit prima omnium efficiens causa,
 & finis ultimus ; Jesus Christus, autem unus Domi-
 nus , quia sit media efficiens causa , & finis medi-
 us ; quis non videt , Dei quidem nomine eum qui
 sit absolute summus ; Domini autem , qui a summo
 dependeat, intelligendum esse ? At quæ jam patet re-
 sponſio ex supra dictis. Vox *omnia* temere & perpe-
 rã ad illas res omnes restringitur, quæ ad nos Chri-
 stianos pertinent ; cum absolute posita , absolute
 quoq; accipienda sit, ita ut significetur, à Patre, & per
 Jesum Christum creatas esse res omnes absolute,
 cœlum & terram , quorum creationem etiam
 Christo in Scriptura adscribi , ex Hebr. I. 10. su-
 pra demonstravimus. At creationis rerum o-
 mnium causam mediam , instrumentalem, & ip-
 sam quoque causaliter atque effective à prima cau-
 sa dependentem, penitus ignorat Scriptura. Qua-
 re Christus pro tali causa creationis media haberi
 nequit. Nec ut habeatur, postulat de eo adhibi-
 ta præpositio *per* : siquidem novimus , etiam de
 Deo dici , *per illum esse omnia*, Rom. XI. 36. a-
 deoque phrasin hanc non semper causam mediam
 indicare. Quanquam concedo , alio sensu eam isto,
 alio in nostro loco accipi. Hic enim phrasæ il-
 læ , *ex quo sunt omnia* , & *per quem sunt omnia* ,
 altera de Patre , altera de Filio usurpatæ , modum
 agendi inter personas divinas , ratione ordinis di-
 versum , insinuant ; quod istic non fit , cum de
 Deo dicitur : *Ex eo , & per eum sunt omnia.*
 Con-

Confer de isto loco , Rom. XI. 36. Exercit. nostram Anti-Limborch. II. Cap. V. §. IV. & de hoc loco , 1. Cor. VIII. 6. Balduini Commentar. in analysi. Hic , inquam , dictæ phrasæ insinuant modum agendi ratione ordinis diversum , fundamentum in distinctione & ordine divinarum personarum , primæ & secundæ ; non actionem aut vim agendi diversam : quandoquidem Pater , cum una numero essentia sua , etiam unam numero agendi vim & potentiam suam communicavit Filio , ita ut Pater & Filius una & eadem numero omnipotentia divina hoc universum produxerint ; & Pater quidem per Filium , non Filius per Patrem produxisse dicantur , quia Filius , omnipotentia à Patre communicata , at Pater non communicata sibi à Filio omnipotentia , egerunt. Et cum hoc modo , uti omnia opera divina , ita etiam ea , quæ ad negotium salutis nostræ pertinent , à Patre , tanquam à fonte Divinitatis , per Filium ab ipso genitum proficiantur ; fit inde ut quoque in Patrem , in fontem Divinitatis , ejusque gloriam , omnia referantur per Filium , salvo tamen semper etiam Filii , qui una cum Patre , uti prima omnium efficiens causa , ita quoque omnium finis simpliciter ultimus est , (unde de Deo non habita ratione distinctionis personarum , dictum legimus , *in ipsum esse omnia* , Rom. XI. 36.) honore summo , nec ulla parte inferiore

Cur Pater per Filium , non vero Filius per Patrem produxisse omnia dicatur ?

Quia omnia opera divina à Patre , tanquam à fonte Divinitatis , per Filium proficiuntur , fit inde ut quoque in Patrem , tanquam in tris fontem Di-

vinitatis, tris honore, ob ὁμοσίαν Patris & filii. Nam qui
 ejusq; glo- ὁμοσίος est Patri, non potest non eidem etiam ef-
 riam, o- se ὁμοτίμος. Nec major est perfectio, essentiam
 nia refe- divinam habere à se, quam eandem nu-
 rantur per Filium; sal- mero essentiam divinam habere ab alio: quia ipsa
 vo tamen illa essentia divina in se est infinite perfecta; at in-
 semper etiā finito nihil potest addi. Confer. Exercitationem
 Filii honore nostram Anti-Limborchianam II. Cap. VII.
 summo nec §. V.
 ulla parte

inferiore IV. Porro pag. 295. cit. Disp. de SS. Tri-
 Patris ho- nitate, &c. hæc leguntur: *Etiam si eo pacto, quo*
 nore. *Meisnerus vult, Paulus fuisset locutus, nec unum*

Aliam *Dominum ab uno Deo, tum repetita voce unius,*
Schlichtin- *tum nova periodo sejunxisset: utriusque tamen, tum*
gii instan- *Dei tum Domini, declaratio & descriptio, à Pau-*
tia. *lo addita non alium, quam quem nos volumus, ver-*
borum illius sensum admitteret. Dum enim unus
esse Deus, & Dominus, Pater ex quo omnia, & Je-
sus Christus, per quem omnia, esse diceretur; non
minus Deum à Domino, quam Patrem à Jesu Chri-
sto; eum ex quo omnia, ab eo, per quem omnia,
distingui oporteret. At Jesus Christus à Patre, is
per quem omnia, ab eo, ex quo omnia, non tan-
tum numero & persona, sed etiam dignitate tan-
quam major & minor differt. quare & Dominus
à Deo, & numero ac persona, & dignitate distin-
guendus esset. Deinde si unum illum summumque
Deum tantum declarare nobis volebat Paulus, cur
soli-

solius Patris & Jesu Christi mentionem faceret? ubi terrarum, aut si mavis cælorum, reliquit tertiam divinitatis personam, Spiritum Sanctum? Cur vero non etiam commemoravit Christi regnum ac dominatum, quem ut homo à Patre in res omnes accepit? Num vero hîc commemorandus non erat? imò quid magis Apostolo predicandum fuit, quam Jesum esse constitutum à Deo Regem & omnium Dominum? Quod si hoc commemorat isto loco Paulus, jam quomodo unus Dominus ab uno Deo distinguendus non erit? Respondeo: Non minus Deum à Domino, quam Patrem à Jesu Christo, eum ex quo omnia, ab eo per quem omnia, distinguui ab Apostolo, quod non admittit Meisnerus, ego concedo. At Jesum Christum à Patre, eum per quem omnia, ab eo ex quo omnia, non tantum numero & persona, sed etiam dignitate tanquam majorem & minorem differre, & consequenter etiam Dominum à Deo, non tantum numero ac persona, sed & dignitate distinguendum esse, nego ac pernego: cujus contrarium in præcedentibus à me probatum est. Cur, unum illum summumque Deum tantum declarare nobis volens Paulus, solius Patris & Jesu Christi mentionem fecerit, omisso Spiritu Sancto; causam finis, II. indicavimus. Deniq; quod attinet Christi dominatum, quem, ut homo, à Patre in res omnes accepit; illum quidem hoc loco, ubi unum illum summumque Deum tantum declarare nobis

Resp.

Quare Apostolus h. l. dominatum Christi, quem ut homo à Patre accepit non commemoraverit?

T

vole-

volebat Paulus , commemorari nihil erat opus. Non enim Christus , qua ut homo , pleno Domini usu accepto , post exinanitionem suam à Deo Rex & Dominus omnium constitutus est; sed qua est Dominus, per quem omnia , cœlum & terra, in principio facta sunt, est unus ille summusque Deus, quem damnata Gentilium πολυθεία hîc prædicat Paulus. Alibi vero etiam Dominium, in res omnes Christo ut homini datum, curate & loco non uno ab eodem Apostolo fuisse expostum , nemo ignorat.

CAPUT. VII.

Quartum Socini contra nostram sententiam argumentum , à Schlichtingio defensum , confutatur.

I.

4. Argu-
mentum
Socini.

Quartum Socini argumentum Schlichtingius, Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Meisner. art. I. p. 276. proponit hoc modo: *Quartum Socini argumentum ex S. L. petitum, quo probat solum Patrem esse illum unum Deum, seu quod eodem redit, Christum non esse illum unum Deum, sumtum est ex eo, quod Christus in S. L. aperte ab illo*
uno

uno Deo distinguatur, quod vel ex proximis duobus testimoniis præter alia, quæ pene innumerabilia in Scripturis extare dicit, perspicitur. Respondeo:

Resp.

Quomodo ab uno illo Deo Christus Dominus distinguatur, cap. præcedente, duo ista testimonia explicantes, ostendimus. Nempe ab uno Deo peculiariter sic dicto, hoc est, à Patre, Christus Dominus peculiariter sic dictus, distinguitur quoad personam, non quoad essentiam. Interim loquendo de uno Deo, prout essentialiter & absolute, non personaliter & determinate, pro una tantum Trinitatis persona, accipitur; Christus quoque Dominus est unus ille Deus, unam numero cum Patre habens essentiam.

II. Eadem distinctione cum usus quoque fuisset Meisnerus, Brevi Confid. Theol. Phot. Cap. IV. p. 366, triplici instantia Socini suumque argumentum munivit Schlichtingius, Disp. cit. de SS. Trinitate, &c. p. 297. seqq. Instat I. Pri-

1. Instantia
Schlichtin-
gii.

imum, hæc distinctio meram petitionem ejus quod in principio continet; dum vult aliquem ab alio secundum personam distingui, nec tamen distingui secundum essentiam individuam singularem, de hac enim loquimur. proinde ineptum est, quod addit: Falsa est collectio a distinctione personæ ad distinctionem essentiæ, sicuti male concluditur ab unitate essentiæ ad unitatem personæ. Nam in hoc mysterio non à Trinitate ad Trinitatem, nec ab unitate ad unitatem, sed ab unitate ad Trinitatem, & à Trinitate ad uni-

T 2

tatem

tatem semper est pergendum. Egregium sane mysterium, quod omnem rerum naturam pervertit, nec aliter potest consistere, quam ut ex Trinitate faciamus unitatem, & ex unitate Trinitatem, id est, album dicamus esse nigrum, & nigrum album.

Resp. Non petimus id quod est in principio, cum utimur hac distinctione, Filium Dei à Deo Patre distinguere secundum personam, non autem distinguere secundum essentiam individuum singularem.

Respondeo: Nequaquam petitionem ejus, quod in principio, continet hæc distinctio, Filium Dei a Deo Patre distinguere secundum personam; non autem distinguere secundum essentiam individuum singularem. Est enim legitimus, usuque communi & consentientibus eruditorum suffragiis probatus respondendi modus, si quis adversarii objectionem solvat per distinctionem & limitationem sumtam ex sua thesi, jam ante a se sufficienter probata. Hunc modum nos secuti sumus, respondentes per ante memoratam distinctionem, quæ non tantum fuit ex thesi nostra, pluribus argumentis supra a nobis probata; sed & ex ipso loco 1. Cor. VIII. 6, unde quartum hoc argumentum Schlichtingio ducitur, denuo confirmata est Cap. præced. §. II. Nec ex Trinitate unitatem, & ex unitate Trinitatem facit Meisnerus, quando ab unitate ad Trinitatem, & a Trinitate ad unitatem pergendum esse dixit in hoc mysterio: sed tantum cum unitate Trinitatem agnoscere in eo cupit diverso respectu; unitatem in essentia, non in personis; & Trinitatem in personis, non in essentia.

III. In-

III. Instat 2. loc. cit. p. 298. *Deinde distinctio hæc ad rem nihil facit, imo Meisnero adversatur.* Urget autem in seqq. Meisnerum, impugnando hanc distinctionem ex interpretatione, ab ipso data locis Eph. IV. 6. & I. Cor. VIII. 6, quæ vult, vocem Dei istic sumendam esse essentialiter, non personaliter, pro sola prima Deitatis persona. Cujus contrarium cum nos supra asseruerimus, omiffis quæ hanc Meisneri interpretationem respiciunt, pergimus potius ad ea, quæ postea adversus nostram interpretationem subjungit, scribens: *Dicere potius debebat, (Meisnerus) vel Deum illum unum, quoties Christus ab eo distinguitur, solum significare Patrem; vel Christum non ratione divine, sed ratione humane nature considerandum esse. Verum utraque responsio secum ipsa pugnat.* Priore responsione, non quidem ita generaliter concepta, sed speciatim modo memoratis duobus locis accommodata, nos supra usi fuimus: quam secum ipsa pugnare minime probat adjecta ratio: *Si enim non solus Pater, sed etiam Christus, est unus ille Deus; quo pacto unus ille Deus pro solo Patre sumi potest, idque etiam tum, cum Christus ab eo distinguitur? Quo pacto hoc fieri possit, docet hæc ipsa distinctio, inter Deum essentialiter & personaliter acceptum, quam hîc convellere voluit Schlichtingius, sed nullam afferre potuit rationem solidam, qua id effectum daret.* *Etsi non solus Pater, sed etiam*

2. Instan-
tia.

Resp.

*Etsi non so-
lus Pater,
sed etiam*

additur, Patrem a Filio eo ipso distingui essentia, quod distinguatur persona; id ipsum quoque est, cui allata distinctione, Filium a Patre distingui persona tantum, non essentia, aperte contradicitur.

IV. Instat (III.) loc. cit. p. 299: *Tertio Scriptura inter Christum & illum unum Deum, non tantum personæ, sed etiam essentiæ distinctionem inducit, quod in omnibus istis locis contingit, in quibus Deus Christo major ac sublimior esse, divinitatis ratione, cum sine hac nulla foret inter Deum & inter Christum comparatio, ostenditur: quod Christus ipse disertis asseruit verbis.* Respondeo: Scriptura iis in locis, in quibus Deus Christo major ac sublimior esse ostenditur, non tantum personæ, sed etiam essentiæ distinctionem inducit inter Deum Patrem & Christum, consideratum ratione humanæ naturæ, quæ, vi unionis personalis cum divina natura Filii Dei, facta est particeps majestatis infinitæ, qualis sola proprie loquendo divina est; non ratione divinitatis, quam Schlichtingius vocat, designans per eam dona accidentalia, sublimiora quidem & excellentissima, at creata tantum & finita, quæ ab infinitis illis perfectionibus, divinæ Majestatis nomine a nobis comprehensis, immenso distant intervallo: siquidem finiti ad infinitum nulla proportio. Atque hoc, quem indicavimus, sensu dixit Christus: *Pater major me est*, Joh. XIV. 28.

3. Instancia

Resp.

Scriptura iis in locis, in quibus Deus Christo major ac sublimior esse declaratur, non tantum personæ, sed etiam essentiæ distinctionem inducit inter Deum Patrem, & Christum consideratum ratione humanæ naturæ,

V.

humanam naturam Filii Dei respicitur, & Deus a Deo Patre ultra consortes unctus esse significatur, non qua Deus est & secundum divinam suam naturam, sed qua homo est & secundum naturam suam humanam. Ubi non in Christo, sed in Deo fides nostra stare & conquiescere significetur, non reperio. Sine dubio respexit Schlichtingius ad locum Joh. XII. 44, quo ad id probandum usus est Crellius, de Uno Deo Patre, lib. I. Sect. II. Cap. VIII. Oper. Tom. IV. p. 27. b. scribens, *hec Christi verba significare, ipsum non esse principale fidei objectum, ultimumque scopum, in quem ea tendat, & in quo conquiescat.* Sed frustra huc confugitur. *Qui credit in me*, ait ibi Servator, *non credit in me*, subaudi tantum, (certe in se quoque credi, ipsemet præcepit, *Creditis in Deum*, inquit, *etiam in me credite*, Joan. XIV. 1.) *sed etiam in eum, qui misit me.* Particulam exclusivam hîc addidit versio Arabica, & in similibus locutionibus subaudiendam, exempla docent. v. g. quando Christus ait Marc. IX. 37: *Quicumque me receperit, non me tantum recipit, sed eum etiam, qui misit me.* Enimvero nemo dici potest credere in Christum, nisi qui credit eum esse Filium Dei, & quidem proprium, atque adeo proprie dictum. Qui autem credit in Filium, is, necesse est, ut credat quoque in Patrem, a quo Filius essentiam divinam, potentiam, scientiam, aliasque perfectiones infinitas, ob quas in ipsum credendum

U

dum

Nemo dici potest credere in Christum, nisi sit me. Neque enim Christus hoc pacto cognosci potest, ut Filius; nisi cognoscatur simul & Pater, unam eandemque cum Filio habens naturam atque essentiam. Quia autem Christus, ut Dei Filius proprius, ejusdem cum Deo Patre essentiae ac potentiae est; non minus quoque principale fidei objectum ultimusque scopus erit, quam Pater, non obstante eo; quod a Patre missus sit, id quod loco cit. in Defens. argum. urget Crellius. Est enim missus a Patre non ex potestate, sed ex consensu; non jure superioritatis, ut loquuntur, sed ratione ordinis personarum, ut secunda persona a prima persona; secunda, inquam, non ratione dignitatis, sed ordinis, fundati in generatione unius personae ab altera. Igitur si fides nostra feratur in Filium Dei, ut missum, & in Deum Patrem, ut mittentem; non fingenda est dispar personarum dignitas, quasi Filii dignitate cedat Patri, atque ille minus principale, hic principale fidei objectum constituat; sed unice respiciendum ad processionem Filii a Patre, quod Filius a Patre procedat per generationem: cum interim ejusdem sit cum Patre dignitatis, & aequale principale fidei objectum, ultimumque scopum constituat, ac Pater. Recognosce supra Cap. VI. §. III. in fine.

VI. Ulterius scribit Schlichtingius, cit. p. 299. fin. & seq. *Eadem essentiae diversitas inter Deum & Christum perspicitur ex illis etiam locis, in quibus Christus simpliciter dicitur à Deo resuscitatus & exaltatus, Dominus & Christus effectus, iudex vivorum & mortuorum constitutus, & multa hujus generis alia. Si enim Christus ejusdem est essentiae cum Deo, seu potius est ipse Deus, quomodo à Deo, non vero à se ipso hæc omnia adeptus esse diceretur?* Respondeo: Christus etiam a se ipso resuscitatus & exaltatus, Dominus & Christus effectus, iudex vivorum & mortuorum constitutus est. Et vero Christum a se ipso resuscitatum esse, (ex quo de reliquis quoque facile judicari potest) clarissime docet Scriptura. Quando Christus Joh. II. 13. 14. 15. templum repurgans, ejicit inde mercatores cum mercibus, & Judæi vers. 18. signum vel miraculum ab eo petunt, quo confirmet, hanc potestatem sibi competere; annuit ipse, & signum se facturum promittens, respondet, vers. 19: *Destruite templum hoc, (loquebatur autem de templo corporis sui, vers. 21.) & intra triduum erigam illud.* Ubi sicut per destructionem templi corporis Christi intelligitur destructio, quæ fit per mortem; ita ex opposito per erectionem templi corporis Christi erectio, quæ fit per suscitationem ex morte & vivificationem, intelligi debet. Quod etiam apparet ex vers. 22. ubi erectio de suscitatione ex morte exponitur:

Christū à se ipso resuscitatum esse, probatur ex Joh. II. 13. 14. 15.

tur: ὅτε ἐν ἡγέσθῃ ἐκ νεκρῶν, Postquam ergo suscitatus fuit ex morte, recordati sunt ejus discipuli, quod hoc sibi dixisset, & crediderunt Scripturæ, & sermoni quem Jesus dixerat. Dixerat autem Christus, se erecturum templum corporis sui, a Judæis destructum, ἐγερῶ αὐτὸν, (τὸν ναὸν) erigam illud (templum) activa verbi significatione, eoque ipso se resurrectionis suæ causam efficientem fore liquido docet. Nec certe Christus in resurrectione sua fecisset signum, quod tamen Judæis promiserat, si non semet ipsum, sed alius eum ex morte suscitasset, vel si corpus suum, ab alio suscitatum & vita donatum, nude tantum erexisset. Τὸ ἐγείρειν, de ædificiis, in significatione exstruendi Græcis quoque accipi, constat. Porro notabilis locus, de Christi rescuscitatione per se ipsum, exstat Joh. X, 17. 18. Ubi iterum Servator: Propterea Pater me diligit, quia ego pono animam meam, ut rursus sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Quibus verbis Christus ex æquo sibi vendicat, tanquam sibi propriam, potestatem ponendi, & iterum sumendi animam suam; docetque oppositio, & res ipsa, utrobique potestatem proprie dictam innui. Sicut enim opponuntur, animam suam ponere, & animam suam rursus sumere; sic etiam opponuntur, potestatem habere ponendi animam suam, & potestatem habere rursus

Idem probatur, ex Joh. X. 17. 18.

ius sumendi animam suam, utique eadem potestatis appellatione. Quod si τὸ habere potestatem rursus sumendi animam, non plus importet, quam solam promissionem rursus accipiendi animam à Deo; minime id Christo peculiare fuerit, quandoquidem dictam promissionem cum Christo communem habent omnes fideles. Frustra hinc à Schlichtingio, in commentar. ad h. l. Oper. Exeg. Tom. I. p. 82. b. citantur, & cum verbis Christi, quoad phraseologiam, conferuntur loca Ioh. I. 12. Luc. IX. 24. XVIII. 33. quorum primo de credentibus dicatur, quod Christus potestatem eis dederit, ut filii Dei fiant, & consequenter, ut si moriantur, animas suas rursus sumant, & duobus posterioribus, quod animas suas servaturi & vivificaturi sint. Nam Joh. I. 12. docetur, *illis, qui receperunt Christum, datam esse potestatem*, non ut aliquid facerent, (active) sed *ut fierent* (passive) *Filii Dei*, nempe *illis qui credunt in nomen eius*, & quidem eo ipso dum credunt, & per fidem. Unde statim vers. seq. 13. credentes dicuntur *ex Deo geniti esse*, adeoque jam actu esse filii Dei, non olim demum futuri tales. Sic quoque S. Paulus Gal. III. 26. *omnes, inquit filii Dei estis per fidem in Christo Jesu*. Et S. Johannes I. Ep. III. 2. *Dilecti, nunc filii Dei sumus*. Simili ratione iisdem consequenter data est potestas animas suas recipiendi, passive; non sumendi active, vel semet ipsos ad vitam revocandi. In locis Luc. IX, 24. & XVII 33

Explicatur locus Joh. I. 12.

Item loca Luc. IX. 24. & XVII 33

& XVII. 33. animam suam servare & vivificare, accipitur improprie, pro, salutem & vitam æternam consequi. Cujusmodi impropria significatio in verbis Christi, quibus potestatem rursus sumendi animam suam sibi vendicat, locum non habet, ut ante vidimus. Nihilo plus proficit Schlichtingius, ad verba ultima, vers. 18. Cap. X. Joh. scribens in Commentario: *Qui ex his verbis colligunt, Christum se ipsum ex mortuis suscitasse, illi eum affirmant vivum fuisse, cum esset mortuus. Et sic non tantum contradictionem implicant, dicentes unam & eandem personam simul vivere & non vivere, mortuam esse & mortuam non esse proprie loquendo, Deum illum unum esse & hominem esse; (hinc enim ista interpretatio profecta est, ex qua proinde illud probari non debet) sed etiam exemplum mortis & resurrectionis Christi, ad firmandam resurrectionis nostræ fidem, plane nobis inutile reddunt. Nos enim cum morimur, bona fide morimur, & vivere desinimus, tantum abest, ut etiam nos ipsos ex mortuis suscitare queamus. Enimvero non implicat contradictionem, quando Christum, cum esset mortuus, vivum fuisse affirmamus, diverso respectu. Mortuus fuit secundum humanam naturam, & simul vivus mansit secundum divinam naturam. Cæterum distinctionem illam naturarum, quæ in thesi nostra jam sufficienter probata continetur, hinc adhibere ad tollendam illam contradictionem, nihil*

Non implicat contradictionem, quando Christum, cum esset mortuus, vivum fuisse affirmamus, diverso respectu.

omni-

omnino vetat. Sed nec per assertionem nostram, Christum se ipsum ex mortuis suscitasse; exemplum mortis & resurrectionis Christi inutile nobis redditur, ad firmandam resurrectionis nostræ fidem. Quamvis enim nos mortui non possumus nos ipsos suscitare ex mortuis; attamen si Christus resurrexit, certi esse possumus nos quoque resurrecturos per ipsum: quia Christus resurgens non tantum ut exemplum, sed etiam ut causa resurrectionis nostræ nobis proponitur in S. Literis. *Si in hac solum vita speramus in Christum, miserum nobis red- rimi omnium hominum sumus. Nunc autem Christus surrexit ex mortuis: primitiæ dormientium factus est. Quia enim per hominem mors, per hominem quoque resurrectio mortuorum. Sicut enim per Adamum omnes moriuntur, ita per Christum omnes vivificabuntur, I. Cor. XV. 19. 20. 21. 22. Conf. Joh. XII. 25. 26. Apoc. I. 18.*

VII. Denique ad probandam diversitatem essentiae inter Deū & Christum, hanc rationem affert Schlichtingius loc. cit. p. 300: *Idem & hinc patet, cum non tantum in Deum, sed etiam in Christum credere jubemur; cum non Deus tantum, sed Christus etiam adorandus dicitur; quid enim attinebat, Christum adungere Deo si vel ipse Deus est, vel essentia idem cum ipso?* Respondeo. Cur Christus adjungeretur Deo, puta Patri, ut Joh. XIV. 1, (sumitur enim hic vox Deus, prout peculiariter tribuitur primæ Divinitatis personæ,) hæc ipsa causa erat, quia

*Nec per as-
sertionē no-
stram, Chri-
stum, se i-
psū ex mor-
tuis resusci-
tasse, exem-
plum mortis
& resurrex-
tionis Chri-
sti inutile
nobis red-
ditur, ad
firmandam
nostræ re-
surrectionis
fidem.*

*Locus Job.
XIV. 1. il-
lustratur*

Chri-

Christus, quamvis essentia divina sit idem cum Patre, persona tamen ab eo est distinctus; & præterea habet quoque naturam humanam, fides autem & adoratio nostra in Christum secundum utramque naturam, ferri debent.

CAPUT. VIII.

Quintum & ultimum Socini contra nostram sententiam argumentum, à Schlichtingio defensum, evertitur.

I.

s. & ult. Argumentum Socini. Quintum & ultimum Socini argumentum legitur apud Schlichtingium, Disp. de SS. Trinitate, &c. adversus Meisner art. I. pag. 314. 315. his verbis conceptum: *Quintum Socini argumentum ex Sacris literis petitum illud est, quod Jesus Christus illius unius Dei Filius passim appelletur. Articulus enim in Græco plerumque nomini Dei additus, ipsaque per se vox Dei subjective, ut loquuntur & κατ' ἐξοχήν posita, unum illum Deum significari declarat. Nam nulla est hic causa dubitandi, inquit Socinus, ne de Christo secundum humanam naturam tantum verba fiant, ubi ejus divina filiatio commemoratur, & nemo est tam stupidus, qui non intelligat, neminem sui ipsius Filium esse posse, seu nominem esse posse illum, cujus ipse sit*

fit Filius. Respondeo : Christus in S. literis non unius Dei , sed Dei Filius passim appellatur ; sumta voce Dei non essentialiter , pro ente independente ; sed personaliter , pro persona divina , & quidem præcise pro prima Deitatis persona. Cæterum ex eo , quod Christus vocatur Dei Filius , nempe proprius , ut Paulus declarat Rom. VIII. 32, sequitur non tantum , Christum distingui à Deo Patre suo sed etiam , Christum esse ejusdem essentialitæ cum Deo Patre suo , adeoque unum cum illo Deum , uti supra Cap II, evicimus.

II. Instat Schlichtingius loc. cit. p. 313. 319. *Instantia.* adversus personalem vocis , *Deus* , acceptionem cum Meisnero disputans : *Aut Patris & Filii vocem ita accipit Meisnerus , ut essentialitæ , illa quidem Patris , hæc autem Filii includat ; aut non accipit. Si prius , cum concedat Filium non esse Patrem , necesse est , ut simul fateatur , nec eandem numero , quam Pater , habere essentialitæ. Patris enim nomine ipsam illius essentialitæ contineri jam ponimus. Si posterius , &c.* Resp. affirmando prius. Patris & Filii vox ita accipitur , ut essentialitæ , illa quidem Patris , hæc autem Filii includat. Sed fallit hæc consequentia : Si Patris & Filii vox essentialitæ , illa Patris , hæc Filii includit ; necesse est , cum Filius non sit Pater , ut Filius nec eandem numero , quam Pater , habeat essentialitæ. Nam etsi Filius eandem numero , quam Pater , habet essentialitæ ; habet tamen aliam , quam Pa-
X ter,

Resp.

ter, personalitatem, quam una cum essentia Patris & Filii vox includit. Igitur Pater & Filius non quidem essentia divina, sed personalitate sunt diversi: & sicuti ob unitatem Deitatis seu essentiae divinae, quae est formale significatum vocis *Deus*, sunt unus Deus; ita ob duplicitatem personalitatis, quae est formale significatum vocis *persona*, sunt duae personae, quod obstat, quo minus Pater sit Filius, licet una numero utriusque sit essentia.

III. Proposito isto, cui modo occurrimus, argumento, subjungit Schlichtingius l. c. pag 319. fin. & seq. haec verba: *Denique, cum Meisnerus, praeter Patrem, alias quoque personas divinas statuat, non potest unius illius Dei vox ad solum Patrem restringi. Unus enim ille Deus is esse dicitur,*

*Vox Dei & praeter quem nullus sit Deus. at Meisnero praeter unius Dei, Patrem alia etiam persona sunt ille unus Deus. Relicet sit spondeo: Cur vero vox Dei, & unius Dei; quae communis est tribus personis Deitatis, non potest adhiberi etiam restricte ad unam personam divinam, ita ut per eam solus Pater designetur? cum in Philosophia minime sit inusitatum, vocem aliquam, pluribus alioqui communem, stricta accceptione, ad unum duntaxat ex illis pluribus significandum, adhiberi. Exemplo sunt voces notissimae, *res, ens, essentia*. Vox *res, ens*, eique synonyma, late acceptae, significant quicquid actu existit, vel quicquid non est nihil, & communes*

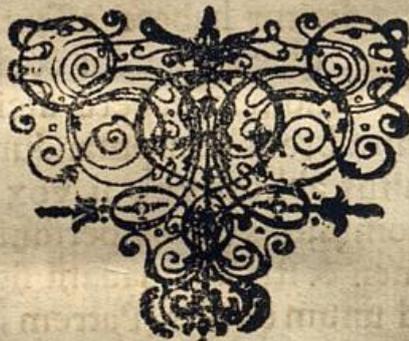
munes sunt tum illi, quod vocatur res vel ens, contradistincte ad modum rei vel entis, v. g. Petro; tum ipsi quoque entis vel rei modo, v. g. sessioni Petri: sumuntur autem & stricte, ad designandum id tantum, quod vocatur ens vel res, contradistincte entis vel rei modo. Sic quoque vox, *essentia*, late accepta, tribuitur omni ei, quod ens vel res dicitur in lata significatione, puta quod actu existit, vel quod non est nihil, tum ei quod ens vel res vocatur contradistincte ad modum entis vel rei, tum etiam entis vel rei modo: atque ita non tantum Petrus, sed etiam sessio Petri, ut ens late sic dictum, dicitur habere essentiam. At stricte tamen atque usitatissime essentia non tribuitur nisi ei, quod ens vel res vocatur peculiariter, & contradistincte ad modum entis vel rei: quo pacto Petrus dicitur habere essentiam, non autem sessio Petri, quæ entitatem & diminutam quandam essendi rationem habere dicitur Scholasticis. Quammobrem non putandum est ab usu loquendi penitus abhorrere, si vox *Dei & unius Dei*, utut communis tribus personis Deitatis, peculiariter tamen & stricta quadam significatione accipiatur ad unum ex illis, Patrem, designandum. Nec obstat huic acceptioni ratio à Schlichtingio adjecta, quod *unus ille Deus is esse dicatur, præter quem nullus sit Deus: at Meisnero præter Patrem aliæ etiam personæ sint ille unus Deus.* Nam Meisnero non aliæ personæ, præter Patrem, sunt

unus ille Deus, stricta illa significatione, qua vox Deus accipitur personaliter & determinate, pro prima persona Divinitatis; quamvis Meisnero, præter Patrem, etiam aliæ personæ sint unus ille Deus, alia significatione, qua vox Deus essentialiter accipitur.

GRATIA DOMINI JESU CHRISTI, ET
CHARITAS DEI, ET COMMUNICA-
TIO SPIRITUS SANCTI SIT NO-
BISCUM OMNIBUS
AMEN.

FINIS.

IN-

INDEX I.
INDEX I.
CAPITUM.

CAPUT I.

Status Controversia explicatur.

QUæritur inter Nos & Socinianos: An Christus, præter humanam, habeat etiam divinam naturam, sumta voce NATURÆ, prout substantiam, non qualitates seu accidentia designat.

CAPUT II.

Argumentum primum pro nostra sententia ex loco Rom. VIII. 32.

CAPUT III.

Alterum Argumentum pro nostra sententia, ex loco Hebr. I. 10. 11.

CAPUT IV.

Tertium & ultimum argumentum pro nostra sententia, ex cultu Christi divino.

CAPUT V.

Primum Socini contra nostram sententiam argumentum, a Schlichtingio defensum, refellitur.

CAPUT VI.

Secundum & Tertium Socini contra nostram sententiam argumentum a Schlichtingio defensum confutatur.

CAPITUM.
CAPUT VII.

Quartum Socini contra nostram sententiam argumentum, a Schlichtingio defensum dissolvitur.

CAPUT VIII.

Quintum & ultimum Socini contra nostram sententiam argumentum a Schlichtingio defensum, evertitur.

INDEX II.
LOCORUM SCRIPTURÆ,

Quæ partim allegantur tantum, partim explicantur.

Numerus Primus Capita, Secundus Theses denotat.

Cap. Vers. Cap. Th.

GENESIS.

I. 28. I. 14.

DEUTERONOMIUM.

VI. 13. IV. 1.

JUDICUM.

XVII. IV. 6.

II. SAMUELIS.

VII. 14. III. 10.

PSALMI.

XCVII. 7. III. 6. s. q.

Cap.

LOCORUM SCRIPTURÆ

Cap.	Verf.	Cap.	Th.
XCVII.	23.	III.	4.
CII.	26.	III.	10.
	27.	III.	6. 10.
	28.	III.	10.
JESAIAS.			
XLII.	8.	IV.	1.
XLIX.	6.	III.	9.
LIII.	8.	III.	5.
MATTHÆUS.			
IV.	9.	IV.	7.
	10.	IV.	1. s. q. 7.
V.	17.	IV.	3.
	19.	IV.	3.
XXVIII.	19.	III.	9.
MARCUS.			
IX.	37.	VII.	5.
XII.	29.	VI.	2.
XVI.	15.	III.	9.
LUCAS.			
IV.	6.	IV.	3. 7.
IV.	7. 8.	IV.	7.
IX.	24.	VII.	6.
XVII.	33.	VII.	6.
JOHANNES.			
I.	10.	V.	13.
	12.	IV.	7. VII. 6.

Cap. I.

INDEX. II.

Cap.	Verf.	Cap.	Th.
I.	13.	VII.	6.
	41.	II.	2.
II.	13.14.15.	VII.	6.
	18.	VII.	6.
	19.	VII.	6.
	21.22.	VII.	6.
V.	18.	II.	4.
IX.	22.	V.	12. fqq.
X.	17.18.	VII.	6.
XI.	25.	V.	13. VII. 6.
	26.	VII.	6.
XII.	44.	VII.	5.
	45.	VII.	5.
XIV.	1.	VII.	5. 7.
	6.	V.	13.
	28.	VII.	4.
XV.	4.5.6.7.	V.	13.

ACTA.

IV.	11.	V.	13.
VII.	19.	V.	13.
IX.	14.	IV.	1.
	21.	IV.	1.
X.	6.	V.	13.
XIII.	47.	III.	9.
XIX.	106.	IV.	5.
XXVI	23.	III.	9.

EPISTOLA ADROMAOS.

I	3	III.	14
	25	IV.	7. fqq.
III.	31.	IV.	3
V.	12.	IV.	14.

Cap. VIII.

LOCORUM SCRIPTURÆ.

Cap	Verf.	Cap.	Theſ.
VIII.	1.	V.	13.
	4.7.8.	IV.	3.
	32.	II.	1. ſeqq. VIII. 1.
IX.	5.	III.	14.
X.	14.	III.	9.
XI.	26.	VI.	3.
XIII.	8.9.10.	IV.	3.

I. EPIST. AD CORINTHIOS.

I.	2.	IV.	1.
III.	23.	VII.	5.
VIII.	4.5.	VI.	2.
	6.	VI.	2. ſqq. VII. 2. ſqq.
XI.	3.	VII.	5.
XV.	19.20.21.22.	VII.	6.

II. EPIST. AD CORINTHIOS.

V.	8.	III.	14.
	17.	V.	13.
XIII.	13.	VI.	2.

EPISTOLA AD GALATAS.

III.	26.	VII.	6.
IV.	21.	III.	4.
V.	13.14.	IV.	3.

EPISTOLA AD EPHESIOS.

I.	2. 3.	VI.	1.
II.	13.	III.	4.
III.	14. ſqq.	VI.	1.
IV.	4.5.	VI.	1.
	6.	VI.	1. VII. 3.

I. EP. AD THESSALONICENSIS.

II.	12.	IV.	7.
-----	-----	-----	----

INDEX

Y

Cap.

INDEX. II.

Cap.	Verf.	Cap.	Th.
		II. EP. AD THESSALON.	
II.	9.	V.	12.
		II. EP. AD TIMOTHEUM.	
II.	22.	IV.	1.
		EPISTOLA AD HEBRÆOS.	
I.	5.	III.	4.
	6.	III.	6. sqq. IV. 1.
	7.	III.	2.
	8.	III.	2.
	9.	III.	2. VII. 5.
	10.	III.	1. sqq. VI. 2. sq.
	11.	III.	1. sqq. VI. 2. sq.
	12.	III.	2.
II.	9.	III.	3.
V.	7.	V.	12.
		EPISTOLA JACOBI.	
II.	20. 21.	V.	7. sqq.
		I. EPISTOLA PETRI.	
III.	18.	III.	14.
	21. 22.	III.	5.
IV.	1.	III.	14.
V.	10.	IV.	7.
		I. EPISTOLA JOHANNIS.	
I.	2.	V.	13.
II.	22.	V.	12. sq.
	28.	V.	13.
III.	2.	IV.	7. VII. 6.
	6.	V.	13.
V.	11. 12. 13.	V.	13.
V.	20.	V.	11.
		APOCALYPSIS.	
I.	18.	VII.	6.

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM,

Quæ in hoc Scripto tractantur.

A.

Accommodatio.

Accommodatio proprie dicta differt a sensu literali & mystico. III. 9.

Actio.

Actio jam peracta & perfecta usitato loquendi modo interdum dicitur adhuc fieri. II. 20.

Actiones esse suppositorum, quomodo intelligendum sit? II. 23.

Adoratio.

Adorationis gloriam Deus cum altero communicare non potest. IV. 5.

Lex de adorando solo Deo pertinet ad legem moralem, quæ perpetua est, & vim obligandi habet etiam temporibus N. Testamenti. IV. 5.

Vid. *Gloria Honor.*

Christus.

Christum præter humanam habere divinam naturam, probatur ex appellatione Filii proprii. II. 1. sqq.

Christum esse creatorem cæli & terræ, adeoque Deum, naturam divinam substantialem habentem probatur. III. 2. sqq.

Christum esse summum Deum, ex cultu divino, quo afficiendus est, evidenter colligitur. IV. 1. sqq.

INDEX III.

Christum secundum humanam naturam angelis præstantiorem esse factum probatur. III. 5.

Christus qua homo habet in omnia divinum imperium omneque iudicium. IV. 2.

Christus missus est a Patre non ex potestate, sed ex consensu. VII. 5.

Christus se ipsum ex mortuis resuscitavit. VII. 6.

Christus etiam tum, cum esset mortuus, vivus fuit diverso respectu. VII. 6.

Christo homini Deus dedit gloriam ipsius Dei plane propriam. IV. 7.

Creatura.

Creatura an produci potuisset ab æterno? II. 18.

Cultus divinus.

Vid. *Adoratio, Gloria.*

D.

Deus.

Concretum Deus etiam aliquo modo substantiam significare affirmat Socinus I. 6.

Nemo est vel vocatur Deus proprie dictus, nisi qui pro numine religiose colendo habetur. VI. 2.

Vox Deus, quando Pater dicitur esse ille solus verus Deus, accipitur non pro natura pluribus individuis communi, sed pro natura individua singulari, quæ tamen pluribus personis est communis. V. 10.

Deum natura quando Christum vocant Sociniani, quid ipsis sit? I. 4.

Deum verum & æternum quo sensu Christum Sociniani appellant? I. 4.

Deus

RERUM PRÆCIPUARUM.

Deus Pater eandem numero essentiam suam communicat Filio, non personalitatem suam. II. 10.

Angeli & Magistratus non sunt quidem Dii falsi, sunt tamen Dii improprie dicti VI. 2.

Deus Christo major qua ratione dicatur? VII. 4.

Dictum.

Dicta quædam Vet. Testamenti, quæ in N. T. citantur, duplicem habent sensum, literalem & mysticum. III. 9

In locorum V. T. citationibus in N. T. aliquando usu venit, ut cum iis, quæ scopum proprie tangunt, simul aliqua præcise non facientia ad propositum referantur. III. 6.

Interdum aliquam verborum mutationem factam esse deprehendimus. Ib.

Omnia dicti vel testimonii alicujus V. T. verba, de aliquo ad aliquid probandū de eo citata in N. T. omnia in eo locum habent. III. 10.

Divinitas.

Divinitatem vel Deitatem Christo tribuunt Sociniani. I. 3.

Quid per illam intelligant? Ib.

E.

Ecclesia.

Ecclesia vera in genere, & ecclesia vera collective sumpta, quæ omnes ecclesias veras singulares comprehendit, multum differunt. V. 9.

Essentia.

Essentiæ vox dupliciter accipitur. II. 13.

Filius.

Filium alicujus adoptivum simul ejusdem filium proprium dici, maxime absurdum est. II. 3.

Vid. *Proprius* filius.

Filius Dei.

Filio Dei propter eandem hypostasim vere & proprie tribuitur quod competit homini. II. 24.

Filius Dei non secundum divinam, sed secundum humanam naturam pro nobis in mortem traditus est. II. 5.

Filius Dei recte mortuus esse dicitur. II. 21.

G.

Generatio, Generare.

Generatio proprie dicta an in Deo detur? II. 6.

Generare Deus quomodo dicatur. II. 11.

In generatione Divina, Filii essentia non producitur, sed eadem numero essentia, quæ in Patre existit, Filio communicatur. II. 10.

Generatio an semper pro fine habeat successionem geniti in locum generantis? II. 14.

Generationem omnem progredi a non ente ad ens, non est universaliter verum. II. 18.

Quando dicitur, Deum semper generare Filium, quo sensu id intelligendum sit? II. 19.

Deum non semper generare Filium, an recte dici possit? II. 19.

Fateri, actum divinæ generationis esse sine successione, & tamen eum vocare indefinentem, non est contradictio. II. 21.

Per-

RERUM PRÆCIPUARUM.

Personam Filii generat Pater , non essentiam.
II. 18.

Gloria.

Gloria ipsius Dei plane propria in quo consistat? IV. 7.
Deus dando Christo homini gloriam sibi plane propriam, alteri, qui Deus non est, non dedit gloriam suam. IV. 7.

Vid. *Adoratio* , *Honor.*

H.

Hic.

Pronomen Hic , ordinaria & nativa significatione demonstrat proxime præcedens. V. 13.

Honor.

Honorem Divinum Deus cum alio, qui Deus non est, communicare non potest. IV. 4. sq.

Sociniani religiose colentes Christum , quem summum Deum esse negant, iisdem argumentis fiunt rei idololatriæ, quibus eam impingunt Pontificiis. IV. 9.

Vid. *Adoratio* , *Gloria.*

Hypostasis.

Vid. *Subsistentia.*

I.

Individuum.

Individuum seu singulare quid sit? V. 10.

Individuum potest dividi quidem interdum in plura talia quale est ipsum , sed non in plura talia quale est ipsum adæquate. V. 10.

Individuum prædicari non potest de pluribus cum sui multiplicatione. V. 10.

Inte-

INDEX, III.

Interim potest prædicari de pluribus citra sui multiplicationem. Ib.

L.

Lex.

Lex de colendo Deo solo pertinet ad legem moralem. IV, 3.

N.

Natura.

In Christo aliam esse naturam quam humanam alicubi negat Schlichtingius. I. 2.

Alibi tamen præter humanam etiam divinam habere naturam affirmat. I. 2.

Per naturam illam Divinam quid intelligat? Ib.

Humana Christi natura propriam subsistentiam non habet. II. 27.

Natura Christi humana subsistit subsistentia Filii Dei. II. 28.

P.

Pars.

Ad essentiam partis quid pertineat? II. 26.

Pater.

Pater & filius etsi eandem numero habeant essentiam, tamen duo sunt propter diversas, quas habent, personalitates. II. 9

Cur Pater per Filium, non vero Filius per Patrem produxisse omnia dicatur? VI. 3.

Persona, Personalitas.

Non eadem numero personalitas, quæ in Patre existit, communicatur Filio. II. 13.

Per-

RERUM PRÆCIPUARUM.

Personam Filii generat Pater, non essentiam.
II. 13.

Pater personæ generatæ, non essentiæ illius personæ,
communicat essentiam. II. 13.

Ex divina persona & humana natura vere unum factum est, una persona. II. 25.

Persona Filii Dei, prout una cum humana natura personam Christi *θεανθρώπου* constituit, vere & proprie pars appellari potest. II. 26

Productio.

Ad rationem productionis in genere sufficit ut aliquid esse suum habeat ab alio. II. 18.

Potuisset Deus, si voluisset, creaturam producere ab æterno. II. 19.

Proprius.

Proprius filius est, qui ex substantia patris sui genitus est. II. 1.

Filium Proprium dici qui non sit alienus nec cuiuspiam alterius, usui loquendi plane contrarium est. II. 1.

τὸ Proprium aliis substantivis junctum interdum idem est, ac non esse alienum nec cuiusquam alterius, sed non conjunctum substantivo filius. II. 2.

S.

Scriptura S.

Nonnunquam Scriptura S. absolute loquente limitatio quædam subaudienda est. III. 14.

Scripturæ dictum. vid. dictum.

Z

Sen-

INDEX. III.

Sensus.

Sensus literalis quis? III. 9.

Sensus mysticus quis? III. 9.

Singulare vid. *Individuum.*

Solus.

Vox solus in hac propositione, *Pater est ille solus verus Deus*, quid excludat a prædicato? V. 6.

Quando particula Solus pertinet ad prædicatum ibique aliquid determinat, neququam dici potest eam respicere subjectum & omnia præter illud excludere. V. 15.

Subsistentia.

Subsistentia quid sit? II. 27.

Subsistentia sumitur dupliciter. II. 27.

Propter eandem hypostasin five subsistentiam id tribuitur vere ac proprie Filio Dei, quod competit homini, & homini, quod competit Filio Dei. II. 24.

Humana Christi natura habet propriam subsistentiam. II. 26. 27.

Substantia individua ac singularis potest esse sine sua subsistentia. II. 27.

Suppositum.

Supposita duo in Christo non sunt. II. 24.

U.

Universale.

Universale quid sit? V. 10.

Unum.

RERUM PRÆCIPUARUM.

Unum.

Ex divina persona & humana natura vere unum factum est, una persona. II. 26.

Vox.

Vocem unam, in uno commate bis positam, non de uno eodemque intelligendam esse, nihil est insolens. V. 13.

FINIS.

LIBRUM PRÆCIPUUM

Unum.

Lexicon personarum & historiarum veteris
canonicæ, una personarum II. c.

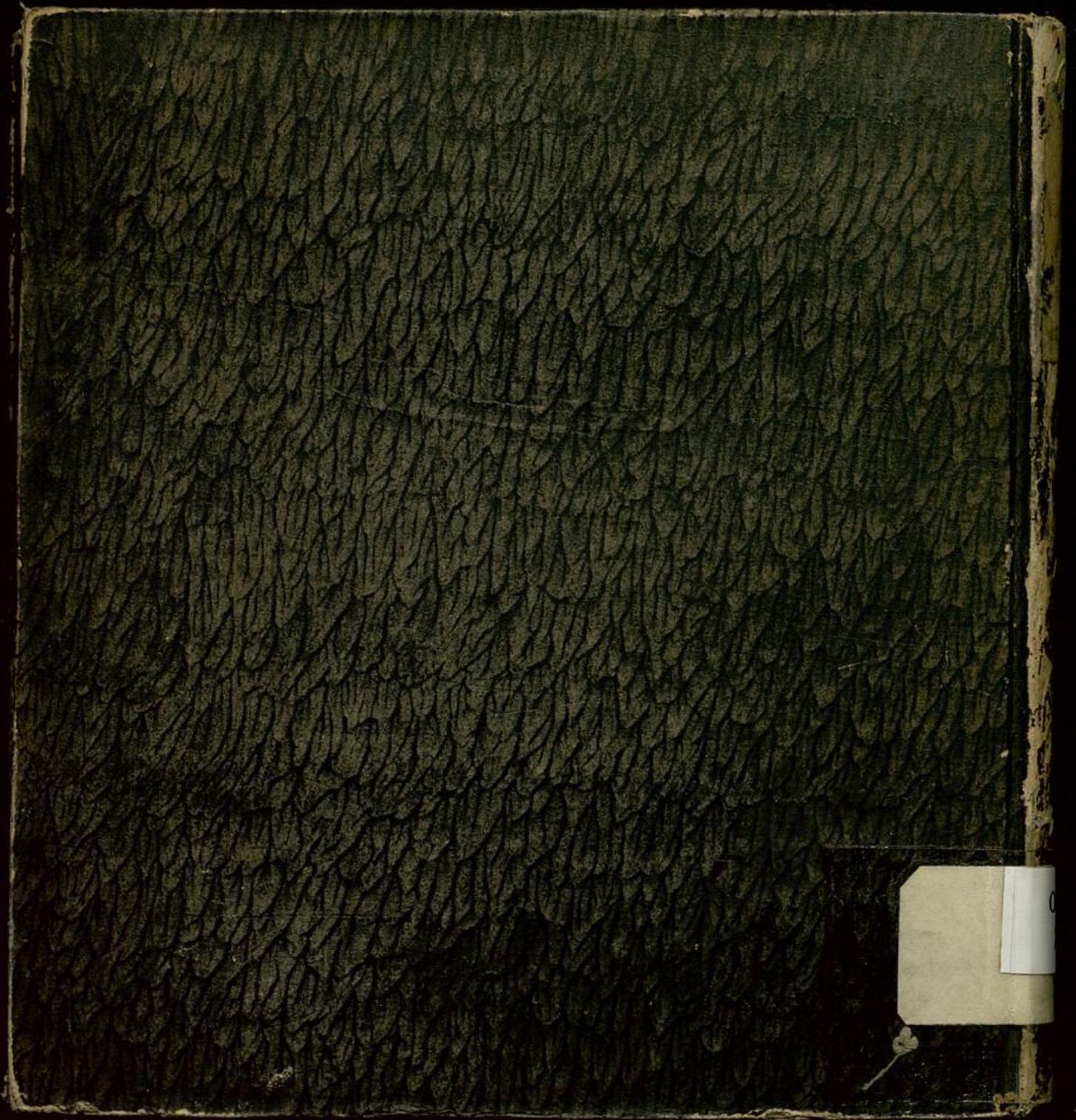
Nov.

Veteris namque in uno communitate bis postea, non de
uno eodemque inveniendâ esse, nihil est in-

FINIS

Landesbibliothek Oldenburg

OAPP
283